

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEMİNİST SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİ BAĞLAMINDA
KÜRT KADINLARININ EVLİLİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE
BİR ÇALIŞMA**

Neslihan Baykal Tuna

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmail Barış**

İSTANBUL-2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEMİNİST SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİ BAĞLAMINDA
KÜRT KADINLARININ EVLİLİK DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR
ÇALIŞMA**

Neslihan Baykal Tuna

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmail Barış**

İSTANBUL-2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı :Sosyal Hizmet
Program :Sosyal Hizmet
Öğrenci No :164205009
Öğrenci Adı Soyadı :Neslihan BAYKAL TUNA

“Feminist Sosyal Hizmet Perspektifi Bağlamında Kürt Kadınlarının Evlilik Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 10.07.2019 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı :Prof. Dr. Abdullah KARATAY
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Danışman : Doç. Dr. İsmail Barış
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Üye : Doç. Dr. İshak Aydemir
(Bahçeşehir Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de yaşayan Kürt kadınlarının, evlilik deneyimlerini incelemek amacıyla, ‘Feminist Sosyal Hizmet Perspektifi Bağlamında Kürt Kadınlarının Evlilik Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma’ başlığıyla İstanbul, Ankara, Batman, Muş, Kars, Diyarbakır illerinde yaşayan, evlilik deneyimi olan, 18 yaş üstü, 30 kadınla betimlemeye ve anlamaya hizmet eden nitel araştırma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan kadınlar istatistiksel örneklem tekniklerinden amaçlı örneklem olan kartopu yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın verileri hazırlanan rehber görüşme formları ile sohbet tarzı derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Çalışmada etnografik gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır.

Çalışma kapsamında 18 yaşından önce evlenmiş 15 Kürt kadını ile 18 yaşından sonra evlenmiş 15 Kürt kadını olmak üzere 30 kadın ile görüşülmüştür. Çalışmada elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılan kadınların yaş aralığı 22 ile 72 arasında değişmektedir. Kadınların yaş ortalaması 42’dir. En erken evlenme yaşının 13, en geç evlenme yaşının 28 olduğu görülmüştür. Kadınların 27’sinin halen evli olduğu, 3’ünün boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Boşanmış olan kadınlar lise ve üzeri eğitim düzeyindedirler. Halen evli olan kadınların tamamının resmi nikahının olduğu görülmüştür.

Kadınlardan ikisinin berdel evliliği olduğu, birinin de üzerine kuma geldiği tespit edilmiştir. Erken yaşta evlenen kadınların, erken evlilikleri onaylamadığı ve kız çocuklarının eğitim alması ve meslek sahibi olması gerektiği düşüncesinde oldukları saptanmıştır.

Yapılan çalışma, sınırlılıklar barındırmakla birlikte, Kürt kadınlarının çeşitli kademelerde eğitim süreçlerinde yer almalarının; Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açılarında farklılıklar yarattığı, Kürt aile yapısında, evlilik şekillerinde ve ritüellerinde değişikliklere neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kadın, Kürt Kadın, Evlilik, Feminizm*

ABSTRACT

This study is carried out to investigate Kurdish women's marital experience who lives in Turkey. With the title of "A Study on the marriage experiences of Kurdish women in the context of the feminist social work perspective", was conducted by using qualitative research technique, which serves to depict and understand, 30 women over the age of 18, who have a marriage experience, living in Istanbul, Ankara, Batman, Muş, Kars, Diyarbakır. The women who participated in the study were determined by the snowball method, which is the sampling of statistical sampling techniques. The data of the study was obtained by making in-depth interviews with the chat forms prepared in the form of chat forms.

Ethnographic observation technique was also used in this study.

The study included 15 women who were married before the age of 18 and 15 women who were married after the age of 18. According to the finding of the study, the age range of women participating in the study varies between 22 and 72 years and the average age was found 42 years. The earliest age at marriage was found to be 13 years old and 28 years old at the latest. 27 of them are still married and 3 of them are divorced. Women who are divorced are at high school or higher education level. It is seen that all women are still married have official marriage.

It was determined that two of the women were married with bride exchange and one had a co-wife. It was found that women who married at an early age did not approve early marriages and that girls should be educated and have a profession.

Although the study has limitations, it has been concluded that the participation of Kurdish women in various stages of education creates differentiations in their family and marriage institutions, and causes changes in the Kurdish family structure, marriage forms and rituals.

Keywords: *women, Kurdish women, marriage, feminism*

TEŞEKKÜR

Sosyal Hizmet alanına ilgi duymama, ve alanda Yüksek Lisans eğitimi almama vesile olan, iki yıl boyunca koruyucu annesi olduğum Baran'a bana öğrettikleri ve açtığı yol için, Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışmamda desteğini ve birikimini esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. İsmail Barış'a, tezimi yazma sürecimde gösterdiği sabrını ve istatistik bilgisini esirgemeyen eşime, tezim için benimle görüşmeyi kabul eden, evini, sofrasını, sırlarını, kalbini açan ve sımsıcak sarılan Kürt kadınlarına sonsuz teşekkür ederim.

BEYAN

Yüksek lisans tezi olarak hazırlayıp, sunduğum 'Feminist Sosyal Hizmet Perspektifi Bağlamında Kürt Kadınlarının Evlilik Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma' adlı çalışmamın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen her türlü bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Neslihan Baykal Tuna

imza

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. EVLİLİK	3
2.1.1. Eş Sayısına Göre Evlilikler	3
2.1.2. Lovirat ve Sorarat Tipi Evlilikler.....	4
2.1.3. Eşin Seçildiği Gruba Göre Evlilikler	5
2.1.4. Akraba Evliliği	5
2.1.5. Erken Evlenme	7
2.1.6. Beşik Kertmesi.....	10
2.1.7. Başlık Parası ve Süt Hakkı.....	10
2.1.8. Berdel ve Kan Bedeli.....	11
2.1.9. Evliliğin Sona Ermesi.....	13
2.2. AİLE	14
2.2.1. Büyüklüklerine Göre Aile Şekilleri.....	16
2.2.2. Yaşanılan Yere Göre Aile Şekilleri	17
2.2.3. Otoriteye Göre Aile Şekilleri.....	19
2.3. AİLE ARAŞTIRMALARI METODOLOJİSİ	20
2.3.1. Yapısal-İşlevselci Kuram	21
2.3.2. Simgesel Etkileşimci Kuram.....	22
2.3.3. Gelişmeci Kuram.....	23
2.3.4. Çatışma Kuramı	23
2.3.5. Feminist Kuram.....	24
2.3.6. Modernleşme Kuramı.....	26
2.4. FEMİNİST SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİ	27
2.4.1. Sosyal Hizmet ve Kürt Kadını	30
2.5. KÜRT KADIN KİMLİĞİ	32
2.5.1. Kürt Milliyetçiliği ve Kadın	33
3. GEREÇ VE YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	36
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	36
3.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	37
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	38
3.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	38

3.6. ARAŞTIRMA EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	39
3.7. VERİ TOPLAMA ARAÇ VE TEKNİKLERİ.....	39
3.8. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	39
3.9. VERİLERİN ANALİZİ	40
4. BULGULAR	41
4.1. GÖRÜŞÜLEN KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	41
4.2. EVLİLİKLE İLGİLİ BİLGİLER	48
4.3. ERKEN YAŞTA YAPILAN EVLİLİKLER İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	59
4.4. EVLİLİK ÖNCESİ FLÖRT İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	64
4.5. BAŞLIK PARASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	65
4.6. AKRABA EVLİLİĞİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	66
4.7. EV İÇİ SORUMLULUKLAR İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	67
4.8. AİLE PLANLAMASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	69
4.9. AİLE İÇİNDE KARAR ALMA SÜREÇLERİ VE EŞTEN İZİN ALMA İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	71
4.10. AİLE İÇİ ŞİDDET İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	75
4.11. MİRAS HAKKI VE MÜLK EDİNME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	77
4.12. BOŞANMA İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	78
5. TARTIŞMA	83
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
KAYNAKLAR	97
EKLER	100
1. ERKEN EVLENME REHBER GÖRÜŞME FORMU	100
2. EĞİTİM DÜZEYİNE YÖNELİK REHBER GÖRÜŞME FORMU	102
3. ETİK KURUL RAPORU	105
4. ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Görüşme ili	41
Tablo 2: Doğum yeri	42
Tablo 3: Yaş grubu.....	42
Tablo 4: Eğitim durumu.....	43
Tablo 5: Meslek	43
Tablo 6: Eğitim durumu ile çalışma arasındaki ilişki	45
Tablo 7: Eğitim durumu ile anadil arasındaki ilişki.....	46
Tablo 8: Eşin eğitim durumu	47
Tablo 9: Eşinizle aranızda kaç yaş fark var?	48
Tablo 10: Kaç yaşında evlendiniz?	49
Tablo 11: Eğitim durumu ile evlilik yaşı arasındaki ilişki.....	50
Tablo 12: Eğitim durumu ile çocuk sayısı arasındaki ilişki.....	58
Tablo 13: Başlık parası ile eğitim durumu.....	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Eş seçim kriterleri	54
------------------------------------	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

S	:	Frekans değeri
%	:	Yüzde değeri
AKT	:	Aktaran
CEDAW	:	Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi
STÖ	:	Sivil Toplum Örgütü
VB	:	Ve benzeri
SPSS	:	İstatistik Analiz Paket Programı
YÖK	:	Yüksek Öğretim Kurulu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ŞEY	:	Şartlı Eğitim Yardımı
TİHV	:	Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1. GİRİŞ

Aile, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana toplumun en temel birimi olarak varlığını sürdürmektedir. Evlilik ise ailenin kurulabilmesi için atılan ilk adımdır. Ailenin sağlam temeller üzerine kurulabilmesinde eş seçimi büyük rol oynamaktadır. Sağlam temelli bir aile kurabilmek için öncelikle birey kendini iyi tanımalı, evlilikten, aileden neler beklediğinin farkında olmalıdır. Ancak bu olgunluk sayesinde seçeceği eş ile beklentilerini karşılayabileceği, ruhsal ve duygusal doyum alabileceği, topluma sağlıklı bireyler yetiştirebileceği bir aile kurabilir. Bu da ancak eğitimle mümkün olur. Erken yaşta yapılan evliliklerde bilinçli bir eş seçiminden söz edilememektedir. Erken yaşta yapılan evlilikler, kadınların eğitim hayatından kopmasına ve ekonomik hayatta varlık gösterememesine neden olmaktadır.

Bu çalışma, feminist sosyal hizmet perspektifinden Kürt kadınlarının evlilik deneyimlerini derinlemesine incelemek, Kürt kadınlarının aile ve evlilik içinde yaşadıkları sorunları belirlemek ve çözüm önerileri sunmak amacıyla yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında Handan Çağlayan'ın Feminist Perspektiften Kürt Kadın Kimliği başlıklı çalışmasına, Ayşe Gündüz Hoşgör'ün Türkiye'de Türk-Kürt Kültürlerarası Evlilik Eğilimleri araştırmasına ve Pınar İlkaracan'ın Doğu Anadolu Kadın ve Aile başlıklı çalışmasına ve alan araştırmasına rastlanmıştır. Evlilik, aile ve erken evlenme konularında Kürt kadınları özelinde yapılmış bir çalışma olmadığı görülmüştür. Kürt kadınlarının Cumhuriyet tarihi süresince görünmez olduğunu ve bu görünmezliğin sosyal bilim alanına da yansıdığını düşündüğümüzde Kürt kadınları özelinde evlilik ve aile araştırması yapmak akademik alanda Kürt kadınlarını görünür kılmak adına önemlidir.

Çalışmaya evlilik ve aile konularında kitap, makale ve YÖK veri tabanındaki tezler incelenerek literatür taraması ile başlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal çerçeve oluşturulmuş, evlilik ve aile tanımları yapılarak, evlilik ve aile çeşitleri, erken evlenme, beşik kertmesi, akraba evliliği, berdel ve boşanma konuları geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır. İkinci bölümün sonunda aile araştırmaları metodolojisi, Kürt kadın kimliği, Kürt milliyetçiliği ve kadın başlıklarına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın amacı, önemi, problemi, veri toplama süreçleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde çalışmada elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Beşinci bölümde

çalışmanın bulguları yapılan benzer evlilik araştırmaları ile tartişılmış ve altıncı bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar ve öneriler verilmiştir.

Çalışmanın veri toplama sürecinde danışman hocam ile birlikte hazırlanan rehber görüşme formları ile sohbet tarzı derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaya katılacak kadınları belirlerken etnisiteyi kimlik üzerinden kavramsallaştırarak, kendisini Kürt olarak tanımlayan kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Kadınların beyanları esas alınmış, annesi Türk babası Kürt olan bir kadın kendini Kürt olarak gördüğünü söylemiş ve çalışmada yer almıştır. Öte yandan annesi ve babası Kürt olup kendisini, Kürt olarak görmediğini söyleyen kadınlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Kürt kadınlarının homojen bir yapıda olmadığı düşünülerek görüşmeler Türkiye'nin Muş, Kars, İstanbul, Ankara, Batman, Diyarbakır illerinden amaçlı örneklem tekniğı olan kartopu örneklem yöntemiyle seçilen 30 kadınla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmada etnografik gözlem tekniğı de kullanılmıştır.

Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

- Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açıları arasında önemli farklılıklar bulunmakta mıdır?
- Kürt kadınlarının eğitim imkanlarından yararlanması Kürt aile yapısında değışikliklere neden olmakta mıdır?
- Kadınların eğitim almasıyla birlikte evlilik şekilleri, ritüelleri değışikliğe uğramakta mıdır?
- Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş Kürt kadınlarının evlilik ve aile içindeki sorunları farklılık göstermekte midir?

Çalışma, anlamaya ve açıklamaya hizmet eden nitel araştırma tekniğıyle yapılmış olup 30 kadının evlilik deneyimi ile sınırlıdır. Akademide konuya ilişkin daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılması için yol açacağı düşünülmektedir. Berdel ve kuma olgularının yaygınlıklarını sürdürüp sürdürmediğı, Kürt toplumunda erken evliliklerin ne yoğunlukta devam ettiğı gibi sorulara yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalarla cevap aranması önerilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Evlilik

Giddens evliliği; “iki erişkin birey arasında toplumsal olarak tanınan ve onaylanan bir cinsel birleşme” olarak tanımlamaktadır ve “İki kişi evlendiğinde birbiriyle akraba olur; bununla birlikte, evlilik bağı daha geniş bir akraba dizisini de birbirine bağlamaktadır. Anne baba, erkek kardeşler, kız kardeşler ve kan bağı olan diğer akrabalar, evlilik yoluyla eşin de akrabaları olmaktadır” (Giddens, 2005: 173). Giddens’in tanımında cinsellik ve toplumsal onayı öne çıkmaktadır. Öte yandan evliliği, aileyi oluşturan bir sözleşme olarak tanımlayan sosyal bilimciler de bulunmaktadır. Bu sözleşme ile cinselliğin meşru temsil şekli ve çocuğun meşru doğumu öne çıkmaktadır (Yıldırım, 2018: 66).

Evlilik, kapsamı ve muhtevası değişime uğramasına karşın insanlık tarihi boyunca evrenselliğini ve toplumun en temel birimi olma özelliğini korumuş bir kurumdur. Evlilik kurumunun özellikleri, içinde bulunduğu toplumun sosyal yapısına bağlı olarak değişiklikler göstermektedir (Yavuzer, 2012: 20).

Toplumların yüzyıllar içinde benimseyerek biriktirdikleri kültürel formlar, evlilikle ilgili yasakların ya da kabullerin, evliliğin aşamalarının ve süreçlerinin, evlilikte benimsenecek normların belirlenmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Yıldırım, 2018: 65).

Evlilik şekilleri, ritüelleri bir toplumun kültürel dokusu hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet, antropoloji, hukuk gibi sosyal bilimlerin ilgi alanına giren evlilik olgusu aile kurumunun temelini oluşturmaktadır.

2.1.1. Eş Sayısına Göre Evlilikler

Evlilik türlerini gruplandırırken kullanılan bir yöntem evlilikteki eş sayısına göre yapılan gruplandırmadır. Tek eşli evlilik literatürde monogami olarak adlandırılmaktadır. Monogami, modern toplumlarda en yaygın görülen evlilik çeşididir (Aydın, 2016: 31).

“Eş sayısının birden fazla olduğu evliliklere poligami adı verilmektedir. Kadınların birden çok erkekle evli olduğu poligami evliliklerine çok rastlanılmamakla birlikte Tibet, Nepal, Sri Lanka ve Hindistan’ın Himalayalar bölgesinde halen bu uygulamanın varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Terminolojide bir kadının birden çok erkekle evlenmesine

poliandri denilmektedir. Demografik yapıdaki dengesizliklerin poliandri tipi evliliklere neden olduğu, sosyal bilimcilerin yaygın kanısıdır. Yukarıda sözü edilen toplumlarda genelde erkek kardeşlerin aynı kadınla evli olduğu görülmektedir ve kadının tüm çocukları, annelerinin eşlerine baba diye hitap etmektedir. Kırsalda yaşayan hayvan ve toprak sahibi kadınların da poliandri evliliği yaptığı görülmektedir” (Kottak, 1997: 311, akt. Aydın, 2016: 32).

Bir erkeğin birden fazla kadınla yaptığı evlilik ise polijini olarak adlandırılmaktadır. Polijini evliliklerde de demografik denge önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle savaşlar sonrasında erkek nüfusunun azalmasının ve eşleri ölen kadınların sayısının artmasının polijini türü evliliklerin yapılmasında etkili olduğu bilinmektedir. Polijini evliliklere Türkiye’de de rastlanmaktadır ve evliliğe dahil olan ikinci kadına ‘kuma’ denilmektedir. Türk dilinin etimoloji sözlüğüne göre, kuma terimi; Latince ortak anlamına gelen “comes” ve Grekçe evlenme anlamına gelen “gamos” (halk ağzında guma, goma) sözcüklerinden türetilmiştir (Başaran, 2001: 29). Polijini evliliklerde eşlerden birinin infertil olmasının veya çiftin erkek çocuk sahibi olamamasının kadınlara mal edilmesi de önemli bir etkidir.

2.1.2. Lovirat ve Sorarat Tipi Evlilikler

Kocası ölen kadının, kocasının erkek kardeşi ile evlendirilmesine lovirat tipi evlilik adı verilmektedir. Böylece hem kadın “dul” kalmaktan kurtarılmakta, hem de evdeki bekar erkek evlat için başlık parası ödemek yerine hazırda bulunan gelinle evlendirilmiş olmaktadır. Günümüzde çok yaygın olmamakla birlikte Türkiye kırsalında bu evlilik çeşidine rastlanılmaktadır (Aydın, 2016: 31).

Kadının ölmesi, erkeğin dul kalması sonucunda baldızı ile evlendirilmesi sorarat türü evlilik olarak adlandırılmaktadır. Yeni eşin kız kardeşinden kalan çocuklara daha iyi bakabileceğine olan inanç, sorarat evliliklere bir neden olarak kabul edilmektedir. Geleneksel toplumlarda gelin için ödenen başlık parasına ikame olarak, erkeğin ölen kadının kız kardeşi ile evlendirilmesi de sorarat tipi evliliklerin bir nedeni olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2016: 30).

2.1.3. Eşin Seçildiği Gruba Göre Evlilikler

Evlilikler seçilen eşin grup içinden ya da dışından olmasına göre de çeşitlendirilmektedir. Evliliğin klan, sülale ya da aşiret dışından bireyler arasında olmasına egzogami evliliği, klan, sülale ya da aşiret içinden yapılmasına endogami evliliği denilmektedir. İçten yapılan evliliklerin sınırları toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Tarihte bu farklılıklara dair birçok örnek bulunmaktadır. Örneğin Mısır Uygarlığı ile Güney Amerika'daki İnka Uygarlığında kraliyet ailelerinde kız ve oğlan kardeşler birbirleri ile evlenebilmekteydi. Hindistan'da halen geleneksel kast sisteminde evlilikler yalnızca aynı kast içindeki bireyler arasında mümkün olabilmektedir (Kottak, 1997: 33 akt. Aydın, 2016).

Dışarıya kapalı olmaya eğilimli olan gruplar tarafından, gücü, iktidarı ve zenginliği grup içinde tutmak için endogami evliliklerin daha çok tercih edildiği bilinmektedir. Endogami evliliklere Türkiye'de de rastlanılmaktadır. Endogami evliliklerin diğer bir nedeni de kültürün korunması olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnik ve dini azınlıklar tarafından da yaygın olarak içten evliliklerin benimsediği görülmektedir. Azınlık gruplarda kültür, din, mezhep ve dili gelecek nesillere aktarmak, kültürel devamlılığı sağlayabilmek ve nüfus erimesini önleyebilmek için içten evlilik önem kazanmaktadır (Aydın, 2016: 29).

2.1.4. Akraba Evliliği

Kan veya evlilik yolu ile birbirine bağlı olan kimseler akraba olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998: 63). Akrabalar arasında yapılan evliliklere de akraba evliliği denilmektedir.

Akraba evliliklerinin sıklığı din, kültür ve yaşanan coğrafyaya göre önemli farklılıklar göstermektedir. Dünya genelinde evliliklerin yaklaşık olarak %20'sinin akraba evliliği olduğu bilinmektedir. Dünyanın birçok yerinde akraba evlilikleri görülmekle birlikte, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Güney Asya ülkelerinde daha yaygındır, buralarda akraba evliliği görülme oranı %25-61 arasında değişmektedir. Ortadoğu'da yaşayan Müslüman halklarda akraba evliliği görülme sıklığının %20-70 arasında olduğu bilinmektedir. Ortadoğu ülkelerinde ataerkil yapıdan kaynaklanan yaygın bir gelenek olan akraba evliliklerinin amacı, mal ve toprağın ailede kalmasını sağlamak ve erkeklerin ekonomik ve politik çıkarlarını korumaktır (Moghadam, akt. İlkkaracan, 1998). Buna karşın

Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Rusya'da akraba evliliği tüm evliliklerin %1'inden azdır (Alışkın, Arslan ve diğerleri, 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2011 verilerine göre, Türkiye'de akraba evliliği oranı %21,2'dir. Bölgelere göre en düşük oran %6,8 ile Batı Marmara'da iken, en yüksek oran %43,6 ile Güneydoğu Anadolu'dadır. Akdeniz Bölgesi ise akraba evliliği oranlarında %23,1 ile orta sıralarda yer almaktadır. Akraba evlilikleri çoğunlukla birinci derece kuzen evlilikleri şeklinde olmakla birlikte, bu oranlar ülkelere göre önemli değişiklikler göstermektedir (Alışkın, Aslan ve diğerleri, 2015).

Akraba evliliklerinin sosyal, ekonomik, inanç, ahlak, gelenek, görenek gibi kültürel değerlerle ilişkili olabileceğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Akraba evliliğinin tercih edilmesinin nedenleri arasında mal varlığının bölünmemesi, yaşanılan yörede gelenek olması, geçimin daha iyi olacağı düşüncesi, aynı etnik köken ve inanışlara sahip olunması, aile içi dayanışmayı arttırmak, aileye yabancı birinin girmesini veya aileden birinin yabancıya gitmesini önlemek bulunmaktadır (Alışkın, Aslan ve diğerleri, 2015).

Türkiye genelinde akraba evliliği öne çıkan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Güneydoğu Anadolu'da akraba evliliği toplumsal bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. "Aşiret sisteminin hakim olduğu topluluklarda, aileler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde evliliklerin önemi büyüktür ve evlenecek kişilerin özgür seçimiyle değil, ailelerin yaşlı üyeleri tarafından onanmaktadır" (Çağlayan, 2013: 35).

Kardeş çocuklarının arasında yapılan evlilikler birinci derece akraba evliliği, kardeş torunları arasında yapılan evlilikler ise ikinci derece akraba evliliği olarak tanımlanmaktadır. "Türkiye'de yapılan akraba evliliklerinin %56,2'si birinci derece akrabalar arasında gerçekleşmektedir" (Alışkın, Arslan ve diğerleri, 2015).

"Aynı cinsten olan kardeş çocuklarının evlenmesi ile oluşan evlilikler paralel kuzen evliliği, farklı cinsten kardeş çocuklarının evlenmesi ile oluşan evlilikler çapraz kuzen evliliği olarak adlandırılmaktadır. Kottak, çapraz kuzenlerle evliliğin ensest olarak görülmediğini, paralel kuzenlerle evliliğin ise ensest olarak kabul edildiği için birçok kültürde yasaklanmış olduğunu belirtmektedir" (Kottak, 1997: 229 akt. Aydın, 2016). Ancak Türkiye'de paralel kuzen evlilikleri ensest kabul edilmemekte ve yasal olarak uygulanabilmektedir.

Türkiye’de yapılan akraba evliliklerinde amcaoğlunun, amcakızı ile evlenme önceliği bulunmaktadır. Amcaoğlu ile süren bir kan bağı bulunmaktadır ve bir kan davası olması durumunda amcaoğlu, dayı ve diğer akrabalarından önce gelmektedir. Bu durum siyasal ve ekonomik bir dayanışmayı içermektedir (Yücel, 2006: 14).

Eğitim düzeyinin artmasının akraba evliliklerinde azalmaya neden olduğu düşünülmektedir. “Bunun yanında, kentleşme ve göç olgusu akraba evliliklerinde çözümlere neden olmaktadır” (Çağlayan, 2013: 35).

2.1.5. Erken Evlenme

Erken yaşta evlilikler bugün birçok ülke tarafından üzerinde görüş birliğine varılan bir sosyal problem olarak kabul görmektedir. Bir toplumda tanımlanan herhangi bir sosyal problem, bireysel ve toplumsal anlamda bazı değerleri ve menfaatleri tehdit edici bir süreçtir. Sosyal problemler toplumda yer alan bireyler için büyük ölçüde dezavantajlı durumlara neden olabilmektedir. Bir toplumda, 18 yaşını doldurmamış kız çocuklarının yaptığı evliliklerin varlığı ve bu durumun sürdürülüp kabul görmesi o toplumda yer alan kadınların konumu için tehdit oluşturan bir sosyal sorun olarak kabul edilebilir (Burcu, Saniyaman, Sırma, Yıldırım, 2015).

Erken yaşta yapılan evlilikler, fiziksel gelişimlerini tamamlamadan kız-oğlan çocuklarının aileleri tarafından, kendi kararları alınmadan evlendirilmesine yönelik geleneksel uygulamalardır (Bayer, 2013). “Burada evlilikten kasıt hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda bir birlikteliktir. Çiftlerin özgür ve tam onaylarıyla kurulması gereken evliliğin, çocukluk dönemi tamamlanmadan gerçekleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Çocuk Hakları Sözleşmesi, Pekin Konferansı gibi uluslararası konferans ve sözleşmelerin sonuçlarıyla çelişmektedir. Toplumlara göre farklılık gösterse de bu tür evlilikler, günümüzde varlığını sürdüren önemli sosyal sorunlardan biridir. Bir bölgede erken evlilikler daha çok ekonomik kaygılara bağlı gerçekleşirken başka bir bölgede geleneksel uygulamaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir” (Yiğit, 2015: 1). UNICEF’in (2014) raporuna göre, günümüzde 700 milyondan fazla kadının on sekiz yaşından önce evlendiği tespit edilmiştir. Bu evliliklerin üçte birinden fazlası (yaklaşık 250 milyon) on beş yaşından önce gerçekleşmiştir. Rapora göre, 2010 ve 2020 yılları arasında 142 milyon kız çocuğunun on sekiz yaşından önce evleneceği tahmin

edilmektedir. Görülüyor ki erken evlilikler geçmişten günümüze var olan ve gelecekte de varlığını devam ettirmesi tahmin edilen bir sorun alanıdır (Yiğit, 2015).

Evlilik yaşının küçük tutulmasında ekonomik nedenler de önemli bir etken olarak görülmektedir. Kırsal kesimde kadınlardan tarımda çalışacak nüfusu üretmeleri beklenmektedir (Arıkan, 1988).

Uluslararası platformda araştırmalar yapan Ras-Work (2006: 13) erken evlilikleri dini temele dayanan sosyo-kültürel uygulamaların sonucu olarak değerlendirmekte ve erken evlilikler ile dini değerler arasında bağlantı kurmaktadır. Ras-Work (2006) bu kültürel değerleri belirleyen kişilerin erkekler olduğuna dikkat çekmekte ve erken evliliklerin patriarkal ideoloji tarafından genellikle dini argümanlara dayandırarak meşru hale getirildiğini ileri sürmektedir. Erken evliliklerin meşru bir hal almasında, din olgusunun eril anlayış tarafından yorumlanmasının etkisi bulunmaktadır (Kara, 2015).

“Heinonen’in (2002) çalışmaları da bu görüşü destekler niteliktedir. Heinonen (2002) ataerkil bir toplumda din temelli uygulamaların erken evlilikleri pekiştirdiğini ve dine onaylayıcı bir işlev yüklediğini belirtmiştir. Bu görüşü destekleyen en önemli göstergenin dini nikahlar olduğunu ifade eden Heinonen, dini nitelikteki nikahların geleneksel toplumlarda resmi nikahlardan daha fazla itimat görebildiğini ve dini nikah aracılığı ile erken evliliklerin geçerli kılındığını ortaya koymuştur” (Yiğit, 2015).

Bununla birlikte erken evliliklerin tek dayanağı dini kaynaklar değildir. Heinonen (2002)’e göre erken evliliklerin uzun zamandır geleneksel kültür içinde yer bulması toplumun ürettiği birtakım yaklaşımları da beraberinde getirmektedir.

Bu yaklaşımlar Heinonen’e (2002) göre;

- Aileler kız çocuklarının doğurganlık becerisini edindiğinde onların evlilik çağına geldiğine inanmakta,
- Kız çocuklarının düzenli olarak bir erkeğin himayesi altına girdiğinde korunacaklarını ve onların cinselliklerinin denetiminden de kocalarının sorumlu olacağına inanmakta,
- Kız çocuklarına gözetilmesi ve korunması gereken geçici aile üyeleri olarak bakılmaktadır.

“Toplumun geleneksel yapısı tarafından üretilen bu inanışlar kadınlardan ve kız çocuklarından beklenen yaşam tarzını belirlemektedir. Bu inanışlardan da anlaşılacağı üzere ataerkil toplumlarda kadın saflığına vurgunun güçlü olduğu görülmektedir. Heinonen’e (2002) göre aile onurunun kadınların onuruna bağlı olduğu toplumlarda, erken evlilikler ile kız çocuklarının itibarını sürdürme sosyal hedefi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır” (Yiğit, 2015: 20).

“Erken evlilikler, kız çocuklarının saflığının lekelenmesini önleyen ve bu sorumluluğu erkeğin (kocanın) ailesine yükleyen bir işlev görmektedir. Bununla bağlantılı olarak ailelerin korumacı cinsiyet temelli yaklaşımları onların kız çocuklarını çocuk yaşta evlendirmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Korumacı cinsiyet temelli yaklaşımlar, bir yandan kadına onun temiz ve saf olması gerektiği ile ilgili idealler ortaya koyarken diğer yandan kadının zayıf ve güçsüz olduğunu empoze etmektedir. Kadın zayıf olduğu için saflığını (bekaretini/namusunu) koruyamaz bu nedenle onun erkekler tarafından korunması gerekir düşüncesi, kız çocuklarının dışarıdan gelen tacizlerden korunması için erken evliliklerin bir çıkış yolu olabileceğini öngörmektedir” (Glick ve Fiske, 2001.akt. Yiğit, 2015: 20).

Eğitimin çocuk yaşta evlenme riskini azaltması, kentsel ve kırsal alanlar için de geçerlidir. Kentteki oranlar, ülke geneline ilişkin oranlara benzer bir yapıdadır ve eğitim düzeyinin her kademesindeki artış erken evlilik riskini azaltmaktadır. Öte yandan, erken evlilik riski, lise ve üzeri eğitime sahip kadınlara kıyasla kırsal alanlarda eğitimi olmayan 5 yıllık eğitimi tamamlamamış kadınlarda 11,3 kat, 5 yıllık eğitimi tamamlayanlarda 6,9 kat, 8 yıllık eğitimi tamamlayan kadınlar için tekrar 10,9 kat artmaktadır (Yiğit, 2015).

“Toplumda kadınların statülerinin belirlenmesinde önemli göstergelerinden biri olan erken evlilikler, onların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarında, karar verme süreçlerine katılımlarında, siyasi temsil ve istihdam düzeylerinin oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır” (Yiğit, 2015: 8).

Çocuk yaşta yapılan evliliklerin kadının karar verici konumunda olmadığı, duyguları ve düşüncelerini bastırmak zorunda kaldığı, dini ve kültürel olgular üzerine kurulu bir eylem olduğu düşünülmektedir. Erken yaşta gerçekleştirilen evlilikler de erkek ataerkil sistemden aldığı gücünü, kadının müdahale etme hakkını elinden almak için kullanmaktadır (Kara, 2015: 59). Erken yaşta yapılan evliliklerin öncelikle kadınlar genel

olarak da tüm toplum üzerinde sağlıktan eğitime, yoksulluk ve intihara varan olumsuz etkileri bulunmaktadır (Taylan, 2016).

2.1.6. Beşik Kertmesi

Çocuklar daha beşikte iken, evlenme çağına geldiklerinde birbirleriyle evlenmelerine karar verilmesi beşik kertmesi olarak tanımlanmaktadır.

Beşik kertmesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Karadeniz bölgesinde halen devamlılığını sürdüren bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hindistan ve Avustralya'da da benzer uygulamaların varlığı bilinmektedir. Kertik kelimesinin anlamı, iz ve kesikle işaret koymak olarak bilinmektedir. Orhan Şaik Gökyay'ın Dedem Korkut Kitabına göre (1973), kert sözcüğü aynı zamanda Kürt kelimesinin kökünden gelmektedir. Kürtçe 'de inanç, and, sadakat anlamını taşımaktadır. Beşiğe konan iz, kertik söz vermek anlamını ifade etmektedir. Verilen bu sözle birlikte, bir anlamda yeni doğmuş çocukların kaderleri tayin edilmektedir. Aynı ya da birbirini izleyen yıllar içinde doğan kız ve oğlan çocukların büyüdülerinde birbirleriyle evlenmeleri amaçlanarak verilen bu söz beşikle sembolize edilmektedir (Yücel, 2006: 264).

Kız ve oğlan çocuğun beşiklerinin boyanması ve cibinliğe altın takılması sembolik bir nişan törenidir. Çocuklar büyüdüğünde, kızın kaçması ya da oğlanın başka bir kızını kaçırmaması halinde nişanın bozulması durumunda büyüklerin umutları yıkılmakta ve sonu acıyla bitebilmektedir (Yücel, 2006: 264).

2.1.7. Başlık Parası ve Süt Hakkı

Başlık parası evlenilecek olan kızın ailesine, erkeğin ailesi tarafından çoğunlukla nakit para, bazen de altın, hayvan ya da toprak olarak yapılan bir ödemedir.

Başlık sözcüğü kaynağını kırsaldaki köy yaşantısından almaktadır. Türkiye'de köy yaşamında insanlar ve hayvanlar 'baş' sözcüğü ile ifade edilmektedir. Bu ifadeden hareketle, başlık sözcüğünün anlamı, bir başa ait, bir baş karşılığı, bir baş için şeklinde değerlendirilebilir. Kısaca başlık, evlenecek kızın koşullara göre değişen değerini ifade etmektedir. Bu durum geleneksel toplumlarda kabul edilebilir olmakla birlikte, kadın hakları açısından bakıldığında kabul edilemez bir durumdur (Başaran, 2001: 19).

Başlık parası dünyanın birçok yerinde görülebilen, evlenme ile ilgili en yaygın kültür kalıplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle eski toplumlara özgü bir gelenek olmakla birlikte, bugün bile, bazı gelişmiş ülkelerin kırsal kesimlerinde evlenilecek kızın ailesine başlık parası verildiği görülmektedir (Tezcan, 1998: 1).

Başlık parası, kadının üretkenliğine, iş gücüne, doğurganlığına karşılık olarak düşünülmektedir. Başlık parası uygulaması kadını meta durumuna düşürmekte ve toplumdaki ikincil konumunu beslemektedir.

Evlenecek kızın annesi tarafından kızına verdiği süte karşılık olarak altın ya da para istemesi şeklindeki evlilik uygulamasına süt hakkı denilmektedir. Süt hakkı başlık parası kadar büyük miktarlarda olmamaktadır. Türkiye’de Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanmaktadır. Azalmakla birlikte bugün de varlığını sürdürmektedir.

2.1.8. Berdel ve Kan Bedeli

Berdel evliliği, evlenecek iki erkeğin kız kardeşlerini değiştirmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Berdel evlilikleri bireysel değil, ailesel kararlarla yapılan evliliklerdir (Tokuroğlu, 2015: 205).

“Berdel olgusunun ne zaman nasıl ortaya çıktığı, ilk olarak nerede ne şekilde uygulandığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Başlık parası ile çok eşliliğe paralel olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir” (Yücel, 2006: 19).

Dünyanın birçok farklı yerinde berdel evlilikleri görülmekle birlikte, bu eş edinme yolunun Avustralya yerlilerinde ve bazı Afrika toplumlarında daha sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir (Tezcan, 1968: 421 akt. Aydın, 2016: 179). Berdel türü evlilikler Türkiyeli halklar arasında da uygulanmaktadır. Arnavut toplumunda da görülmektedir. Alevi Kürtler’de Maraş, Tunceli, Sivas bölgesinde geçmişte örnekleri bulunmakla birlikte bugün berdel evliliklerine yok denecek kadar az rastlanmaktadır (Yücel, 2006: 12). “Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olan bu gelenek bu bölgelerde azalma göstermesine rağmen halen işlevini sürdürmektedir. Berdel yolu ile evlenen kadınların dörtte üçü Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamaktadır” (İlkkaracan, 1998: 179. akt. Başaran, 2001: 23).

“Bölgelere göre değişik, değiş-tokuş, berder, kepir gibi adlar da verilmektedir. Kürtçe sözlüklerde berdel ile ilgili olarak birbirine yakın ifadeler yer almaktadır. Berdel karşılık, mukabele, mübadele gibi anlamlara gelmektedir. Başlık parası yerine iki aile kızlarını ve oğullarını birbiri ile değiş tokuş yapmaktadır. Burada evliliğe ver gelini, al gelini anlayışı hakimdir” (Başaran, 2001: 23). Uygulamada babanın kendisine kuma alırken kızını berdel olarak verdiği durumlar da görölmektedir. Bununla birlikte bir kız, amca ya da amcasının oğlu için de berdel olarak karşı aileye gelin olabilmektedir (Yücel, 2006: 11). Toplumda başlık parasını ödeyecek ekonomik gücü bulunmayan aileler tarafından tercih edilebildiği gibi, aileler ve aşiretler arasında iyi ilişkiler kurmak amacı ile de berdel evlilikleri yapılabilmektedir. Berdel evliliğinin kan davalarından sonra uygulanan bir çeşidi de bulunmaktadır. Kan yıkamanın iki aracı vardır: Para ve kadın. Öldürülen kişinin ailesine, kan parası verilir ya da öldüren kişinin kızı ya da kız kardeşi gelin olarak verilir (Yücel, 2006: 15). Bu şekilde gerçekleştirilen berdele kan berdeli adı verilmektedir. Berdel kadınların küçük yaşta evlendirilmelerine ve değiş tokuş edilerek aşığılanmalarına neden olan bir evlilik çeşididir.

Berdel evliliklerinden biri boşanma nedeni ile sona ererse, diğer evlilik de tehlikeye girmekte ve diğer kadın da baba evine yollanmaktadır. Bu duruma *telaq be telaq* denilmektedir. Berdel olan çiftlerden biri boşanırken diğeri boşanmak istemez ise, karşılık olarak bir miktar para ödemesi yapılması gerekmektedir. Ancak bu çok karşılaşılan bir uygulama değildir (Yücel, 2006: 18).

Berdel ve lovirat olguları Yeşilçam filmlerine konu olmuş, bu konularda *Ezo Gelin* ve *Berdel* olmak üzere iki film çekilmiştir. Atıf Yılmaz tarafından çekilen *Berdel* filminin baş karakteri Ömer’in karısı arka arkaya kız çocuk doğurmaktadır. Ömer soyunu devam ettirecek bir oğlan çocuk sahibi olmak istemektedir. Karısına kuma getirmek istemektedir ancak kuma için gerekli başlık parası yoktur. Kızını yaşlı ve hasta bir adama berdel olarak vermek istemektedir. Orhan Elmas’ın kamera arkasına geçtiği *Ezo Gelin* filminde ise kocası ölen Ezo Gelin kocasının çocuk yaştaki kardeşiyle lovirat usulü evlendirilmek istenmektedir. Filmde Ezo kendini asarak kadere isyanını somutlaştırmaktadır.

Berdel olgusu kadınlara hiçbir şekilde seçim hakkı tanımamakta, isteklerini, varlıklarını yok saymakta, filmlerde olduğu gibi gerçek hayatta da yaşam haklarını ellerinden alabilmektedir.

“Kan bedeli de evlilik kararının bireysel değil, ailesel olarak alındığı evlilik türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aralarında kan davası ve düşmanlık olan ailelerin kan davasını bitirmek ve anlaşmazlıkları çözerek barış sağlamak adına çocuklarını evlendirmesidir. Bu evlilik çeşidi de kadın üzerinden yürütülen bir evliliğdir, barış sağlanmak istendiğinde öldürülen kişinin kan bedeli olarak para, altın, mülk verilebildiği gibi kızların da gelin olarak verilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Kan davalarının ve düşmanlıkların çözümünü sağlıyor olsa bile bu tür evliliklerde kadının mal gibi görülerek aşığılanması ve küçük yaşta evlendirilmesi söz konusudur” (Bilgin, Yazıcı, Arslan, 2015: 205).

2.1.9. Evliliğin Sona Ermesi

Eşlerden birinin ölümü ya da boşanma durumunda, evlilik birliği çözülmeye uğramaktadır. Doğal bir bitiş olan eşlerden birinin ölmesinin, taraflardan geride kalan ve varsa çocukları bağlayan birtakım hukuki sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda yasal evlilikler, evliliğin ölüm nedeni ile sonlanması durumunda geride kalan aile üyelerine ilişkin miras ve benzeri konularda bazı yükümlülükler getirmektedir. Eşlerin hayatta iken birbirlerinden ayrılması, eş bağlamında boş hale gelmeleri ise boşanma olarak adlandırılmaktadır. Evlilik kadar eski olan boşanma, geniş anlamda, yasal olarak gerçekleştirilmiş bir evliliğin, taraflar arasında hiçbir bağ kalmaksızın, varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak koşuluyla hakim kararı üzerine sona erdirilmesine ve tarafların başkaları ile evlenebilmesine olanak sağlayan hukuki bir işlem şeklinde tanımlanmaktadır” (Eşsizoglu, 2012: 127).

Boşanma ailenin mutlak bitiş olmamakla birlikte evlilik sözleşmesinin ve onun getirdiği tüm bağlayıcılıkların sona ermesi anlamını ifade etmektedir. Boşanmanın gerçekleşmesi ile eşlerin bazı sorumlulukları sona ermekte ancak bir takım farklı sorumlulukların başlaması gündeme gelebilmektedir. Özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde boşanma sonrasında çocuğa ilişkin yükümlülükler farklılaşarak devam etmektedir (Aksan ve Aydın, 2016: 192).

Boşanma kabul edilebilir bir olgu olmakla birlikte, bütün toplumlar boşanmayı önlemek için bazı hukuki, dini veya geleneksel önlemler almaya çalışmaktadırlar. “Bir toplum, evlilik çatışmalarını ve boşanmaları engelleyemez ancak bunların kültürel boyuttaki, çift

ve aile düzeyindeki olumsuz sonuçlarını azaltmak için çalışabilir” (Stanley, 2001. akt. Yavuzer, 2012: 10).

Boşanmanın çocukları olumsuz etkilediği yönündeki yaygın bir kanı olmakla birlikte, bu konu hakkında çok fazla şey bilinmemektedir.

“Furstenberg ve Kiernan (2001) tarafından yapılan boylamasına araştırmaya göre boşanmanın etkileri, zamanlamaya, çocukların cinsiyetine ve ebeveynlerin davranışlarına göre şekillenmektedir. İki araştırmacı çocuklar üzerinde boşanma öncesi koşulların yarattığı sonuçlarla boşanmanın yarattığı koşulları birbirinden ayırmak gerektiğini vurgulamaktadırlar. Nitekim evlilik sürecinde birbirine zarar veren çiftler, evlilik boyunca çocuğun gelişimine de zarar vermiş olmaktadır. Furstenberg ve Kiernan’ın vurgulamak istediği ekonomik, psikolojik ve sosyolojik perspektiflere ait tüm teorilerin savunduğu gibi çocukların ancak ve ancak ebeveynlerin çocuk yetiştirmede iş birliği yaparak sürdürdüğü evliliğin dağılması sonucunda zarar görebileceğidir” (Furstenberg, Kiernan 2001. Akt.Yıldırım, 2017: 122).

Yalnız anne/babadan oluşan ailelerin ebeveynli ailelere göre daha başarısız olacağı sağlam temellere dayanan bir argüman değildir.

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde boşanma oranlarının giderek artmasını, kadınların devrimi olarak değerlendirebilir. Kadınlar artık daha fazla eğitim süreçlerinde yer almakta, ekonomik özgürlüğe sahip olmaktadır. Boşanmaların artması, kadınların artık aile ve evlilik kurumunu sorgulamakta, yaşadıkları fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddete sessiz kalmadıklarını göstermektedir.

2.2. Aile

Aile; evlilik, kan bağı ya da evlât edinme yolu ile birbirine bağlanan, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile sürekli bir ilişki ve etkileşim içinde olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir birlik olarak tanımlanmaktadır (Ağdemir, 1991).

Aile, değer ve davranış kalıplarının gelecek nesillere aktarılarak toplumun sürekliliğini sağlayan, sosyo-kültürel, hukuki, sosyo-demografik özellikleri açısından toplumun en önemli analiz birimlerinden biridir (Aktaş, 2015: 419-441).

“Toplum kadın, erkek ve çocuklardan oluşan örgütlenmiş bir sistemdir. Toplumdaki her kurum gibi aile de belli bir toplumsal düzenin parçasıdır. Bir bütün olarak toplum düzeni tarihsel süreç içinde nasıl köklü nitel değişimlerden geçmiş ise, aile kurumu da ona bağlı olarak nitel değişimlerden geçmiştir” (Yavuzer, 2012: 20).

“Tarihin eski dönemlerinde ve geleneksel toplumlarda aile, yönetim, din, ekonomi, eğitim gibi diğer önemli sosyal kurumların işlevlerini de üstlenmiş bir sosyal birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihte aile örgütüne sahip olmayan bir insan topluluğu veya kabilesi yoktur’ saptamasından yola çıkan sosyologların büyük çoğunluğu aileyi kurum temelinde tanımlama eğilimi içerisinde olmuşlardır” (Freyer, 1963: 223). Sosyolog Mübeccel Kıray’a göre aile, toplumsal değişimlerde tampon kurum işlevi gören, yapısal değişimlerin getirebileceği kopuklukları şekil ve işlev değiştirerek karşılayan, bireylerin güvenlik gereksinimlerini değişik biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurumdur. Sosyolog Ozankaya da aileyi içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar arasında belirli bir ölçüde içten sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur (Ozankaya, 1984: 281). Giddins ise aileyi, birbirlerine doğrudan akrabalık bağlarıyla bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğu olarak tanımlamaktadır (Giddins, 2005).

Ailenin genel olarak; kültürü ve dili gelecek nesillere aktarma, çocukların sosyalizasyonunu sağlama, üyelerine psikolojik olarak kendini iyi hissettirme gibi işlevleri bulunmaktadır.

“Ancak yukarıdaki ailenin işlevlerine ait saptamalar, sağlıklı ebeveynlerden oluşan, sağlıklı aileler için geçerlidir. Aile, kadınlık, erkeklik, cinsellik, bekaret, namus vb. konulardaki önyargıların ve tartışılmaksızın süregelen basmakalıp zihinsel kodların yeniden üretildiği bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin geleceği için önyargıların ve zihinsel kodların yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bu konuda devlete, üniversitelere ve sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir” (Bilgin, Tokuroğlu ve diğerleri, 2015: 209).

21. yüzyılda ailenin tanımında yukarıdaki tanımların yetersiz kaldığı görülmektedir. Günümüzde cinsiyet tanımları değişme göstermekte, cinsiyet sadece kadın ve erkekten

oluşmamaktadır. Artık aile sadece iki farklı cins eşten ve çocuklardan oluşan bir birim olarak karşımıza çıkmamaktadır. Tek yetişkinden oluşan aileler olduğu gibi, aynı cinsten ebeveynlerden ve onların çocuklarından oluşan ailelere de rastlanmaktadır.

Aile yapıları sınıflandırılırken ve aile tipolojileri ortaya konurken genellikle, hane halkı sayısı, yaşanılan yer, otorite örüntüleri ve aile içi ilişkilerdeki hiyerarşiler göz önünde bulundurulmaktadır (Taylan, 2009).

2.2.1. Büyüklüklerine Göre Aile Şekilleri

Aileler büyüklüklerine göre, çekirdek aile ve geniş aile olarak iki şekilde incelenmektedir.

“Çekirdek aile karı, koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir aile tipi olarak tanımlanmaktadır. Üretim ilişkileri endüstrileşen toplumlarda görülmektedir. Çekirdek ailede demokratik temelli eşitlikçi bir yapı mevcuttur. Sosyal ilişkiler akla ve mantığa dayalı normlar sistemi tarafından düzenlenmektedir. Uyum özelliği bakımından esnek ve yapılandırılmış bir ilişki söz konusudur. Bütünlük özelliği bakımından ise ayrı ve bağlı duygusal ilişkiler vardır. Yani aile bireyleri hem kendilerini bağımsız hissederler hem de diğer aile bireylerinin ihtiyaçlarını ve mutluluklarını göz önünde bulundurur ve önemserler. Çekirdek ailelerde kararlar birlikte alınır. Ekonomik güç de paylaşılmıştır. Bireysellik ve bireysel gelişme önemli bir yer tutmaktadır. Aile bireyleri kendilerini etkileyen sosyal, biyolojik ve ekonomik olaylar karşısında geniş ailedeki bireylere göre daha yalındır. Çekirdek ailede kadın, ev kadını ya da iş sahibi olabilmektedir. Kadınlar özellikle hizmet sektöründe veya kamu görevlisi olarak çalışmaktadır. Kısmi olarak eğitimidirler ve aile içindeki ilişkilerinde statülerinde yükselme olmuştur” (Giddens, 2005: 257). Kadının çalışma hayatı içinde yer alarak ekonomik faaliyette bulunması aile içinde karar alma süreçlerine katılımını arttırmaktadır (Nirun, 1994: 34, akt. Akın, Aydemir, 2007). Kadınların topluma katılımının yanında bağımsızlıkları da kısmen artmıştır. Çekirdek ailelerde kadınların çoğu ekonomik ihtiyaçların artması sebebiyle aile bütçesine katkıda bulunmak ve aileye ikinci bir gelir sağlamak amacıyla çalışmaktadır. Toplumdaki eril algının bir sonucu olarak, kadınlar iş ve aile hayatı arasında bir çatışma söz konusu olduğunda ailelerini tercih etmektedirler (Giddens, 2005: 257). “Çekirdek aile geniş ailenin yerine getirdiği birçok görevini başka kurumlara devretmiştir. Aile, neslin devamı, toplumsallaşma ve psikolojik dengenin sağlanması işlevlerini yerine getirmektedir” (Çimen, 2008: 30, 31).

Çekirdek aile kavramı, ilk defa antropolog Robert Murdock tarafından 1949 yılında kullanılmış oldukça yeni bir kavramdır. Çekirdek aile, tarihsel ve toplumsal açıdan modern toplumun bir ürünü olarak kabul edilmektedir (Canatan, 59: 2011).

“Geniş aile karı-koca, evlenmiş ve/veya evlenmemiş çocuklar, evli olan çocukların eşleri, büyük baba, büyük anne, amca, hala, teyze, dayı gibi akrabaların bir arada yaşadığı bir aile tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş ailede farklı kuşaklar bir arada yaşamaktadır ve mülkiyet ortaklığı esastır. Kırsal alanda yaşayan, geçimini tarımla sağlayan, akrabalık bağlarının güçlü olduğu, aile adının önem ifade ettiği, erkeklerin karar almada ön planda olduğu, yaşlı erkeğin veya erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği geleneklere bağlı ailedir. Hiyerarşik ve otoriteye dayalı bir yapısı bulunmaktadır. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler açısından ataerkil bir yapılanma söz konusudur. Karar verme yetkisi ve ekonomik güç ailedeki erkek üyelerin elinde bulunmaktadır. Geniş ailelerde kadınların kendi arasında da bir hiyerarşi söz konusudur. Ailede güçlü olan erkeğin karısı da ailedeki diğer kadınlar üzerinde bir güce sahiptir. Geniş ailelerde birey, kendisini etkileyen sosyal, ekonomik ve biyolojik olaylar karşısında yalnız değildir. Arkasında geniş bir destek bulunmaktadır. Geniş aileler üretim, tüketim, eğitim, sosyal güvenlik, koruma, üreme ve psikolojik doyum gibi birçok işlevi yerine getirmektedir. Gelir tek elde toplanmakta ve giderler de tek elden yapılmaktadır. Geniş ailede dini eğitimin yanında, bireylerin ibadetleri de denetlenmektedir” (Çimen, 2008: 29).

2.2.2. Yaşanılan Yere Göre Aile Şekilleri

Yaşanılan yere göre aileler, köy ailesi, gecekondu ailesi ve kent ailesi olarak üç çeşit olarak ele alınmaktadır.

Köy ailesi, en az iki kuşağın bir arada yaşadığı, ekonomisi tarıma dayanan, akrabalık ilişkilerinin önemini sürdürdüğü, ataerkil yapının değerlerine bağlı, kırsal kesimde varlığını sürdüren aile tipi olarak tanımlanmaktadır (Tolan, 1991 akt. Boratav, Fişek, Ziya, 2017: 23).

Özellikle şehirleşme sonrasında kent-köy ayrımının ortaya çıkması ile köy ailesi kavramsallaştırılmıştır. Tarım ve hayvancılık en önemli gelir kaynağı olan köy ailesi geniş aile tipolojisidir. Köyde aile hala ekonomik bir işletme olma özelliğini sürdürmektedir. Aile içinde yer alan en yaşlı üye karar mekanizması görevini yürütmektedir. Aileler arası ilişkiler kuvvetlidir (Aydın ve Gökçen, 2016: 99).

“Türkiye’de aile tipolojisi konusunda çalışmalar yapan Kıray (1964) ve Yasa, (1966) kasaba ve gecekondular ailesini geçiş ailesi olarak adlandırmaktadırlar. Toplumlar sanayileşme ve kentleşme sürecine girdiklerinde toplumsal yapılarında değişiklikler meydana gelmektedir. Geçiş ailesi bir yandan kır ailesinin alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarıyla, diğer yandan kent hayatının etkisinde kalan bir aile modelidir. Tam olarak ne kır ailesinin ne de kent ailesinin özelliklerine sahip değildir. Her iki aile tipinin özelliklerini bir arada göstermektedir” (Çimen, 2008:32).

Gecekondularda akraba ve hemşerilerden oluşan mahalleler kendiliğinden oluşmuştur. Alt ve orta gelir düzeyindeki aile çevresi ilişkilerde, genç çekirdek ailelerin bebek ve çocuk bakımı sorunu daha çok aile büyükleri tarafından çözümlenmektedir. Aile büyükleri tarafından ekonomik destek de sağlanmaktadır. Genellikle geldikleri bölgelerde tarıma dayalı işlerde çalıştıkları için vasıfsız işçi özelliği taşımaktadırlar. Gecekondular ailesinde genel olarak eğitim durumu düşüktür. Gecekondular ailelerinde de eğitim seviyesi yükseldikçe kadının statüsü ve karar verme süreçlerine katılımı artmaktadır. Gecekondular ailesinde kadın hem geleneksel alışkanlıklarını devam ettirmekte hem de şehir hayatına ayak uydurmaya çalışmaktadır. Gecekondular ailesinde dayanışma devam etmekte ama aynı zamanda çözülme de görülmektedir. Ekonomik sıkıntılar karşısında akrabalık, hemşerilik ilişkileri devreye girmektedir (Çimen, 2008: 33).

Kent ailesi sosyoloji literatüründe tarımdan kopmuş, işçi, bürokrat, serbest meslek sahipleri ve esnafın oluşturduğu ekonomik birim olma özelliğini kaybetmiş aile olarak tanımlanmaktadır. Kent ailesi, Weberyen bir ifadeyle tüketim birimine dönüşmüş ailedir” (Aydın, 2010: 31).

“Kırda görülen tarıma dayalı geleneksel yaşam, kentte son derece farklılaşmış, iş bölümü ve uzmanlaşmayı zorunlu kılan bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Bu durum yaşam koşullarını da büyük ölçüde etkilemiştir. Aile üyelerinin çoğunluğunun dışarıda çalışması aile ve akrabalık ilişkilerinin gevşemesine neden olmaktadır. Bireysel özgürleşme dayanışma duygusunun önemini yitirmesine neden olmaktadır” (Gökçe, 2010: 52).

2.2.3. Otoriteye Göre Aile Şekilleri

Aileler otorite ve yetkiyi elinde bulundurma şekillerine göre ataerkil ve anaerkil aile olmak üzere iki şekilde incelenmektedir.

“Erk ve yetkenin babada ya da erkek başkanda toplandığı, kadın ve çocukların ise astlık durumunda olduğu aile biçimi ataerkil aile olarak tanımlanmaktadır” (Ozankaya, 1995.akt.Yavuzer, 2012: 24).

Kadın evlendiğinde kocasının ailesine katılmaktadır. Ataerkillik, ilkel ortaklık düzeninin çözülmesi aşamasında ortaya çıkan ve topluluğun yaşamının her alanında erkeğin egemenliğine dayalı, babasoyluluk, babasanlılık, babayerlilik ilkelerine bağlı olup, kadını toplumsal yaşamın dışında tutan örgütlenme biçimidir. Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ilksel topluluklar kendine yeterli ekonomiye sahiptiler. Tarımsal üretime geçilmesi ve yerleşik yaşamın kısmen benimsenmesi ile görel bir bolluk sağlanması sonucunda, ilksel insan değişim değeriyle tanışmıştır. Gereksinim fazlasının değişim için kullanılması neticesinde bir zenginlik birikimi meydana gelmiştir. Bütün bu ekonomik uğraşların yürütücüsü de erkekler olduğu için erkeklerin toplumsal statüsü öne çıkmıştır. Baba artık oğluna miras bırakabilecek bir mülke ve değere sahip olmuştur. Bu toplumsal değişimler sonucunda, ev içinde uğraş veren kadının işlevi de gittikçe önemsizleşmiş, böylece kadının sosyal konumunda gerileme olmuştur. Kadının sosyal konumunda meydana gelen gelişmeler sonucunda kamusal ve özel alan ayrımı ortaya çıkmıştır. Böylece kadının etkinlik alanı ev işleri ile sınırlı kaldığından sadece kullanım değeri yaratıp, somut bir zenginlik yaratmadığı için kadının toplumsal statüsü gittikçe gerileme göstermiştir. Bütün bu gelişmeler erkeklerin maddi değerlerin baş yaratıcısı durumuna gelmesini sağlamıştır. Artık bu ataerkil düzen içinde erkeğin mirasını çocuklarına bırakabilmesi için aile özellikle tek kocalı ve iki kişilik olarak düzenlenmiştir. Bu düzende kadının evlilik dışı cinsel ilişkileri de töre ve hukukla yasaklanmıştır (Yavuzer, 2012: 25).

“Erk ve yetkenin anada ya da kadın aile başkanında toplandığı aile biçimi anaerkil aile olarak tanımlanmaktadır” (Ozankaya, 1995.akt.Yavuzer, 2012: 23).

Tarihsel ve güncel anaerkil kültürler sosyal açıdan aşağıda belirtilen yapısal özellikleri gösterirler:

- Aile biçimleri kadınların yönetimine dayalıdır.
- Anaerkil ailede erk ve yetke anada ya da kadın aile başkanında toplanır.
- Doğan çocuğa anasının ya da ana soyundan başka yakınlarının adlarının verildiği aile düzenleri egemendir.
- Anaerkil yapılarda soyun, mirasın, toplumsal yerin, yalnızca ya da öncelikle ana yanından belirlendiği aile düzenleri hakimdir.
- Kocanın evlendikten sonra daha önce yaşadığı yerde değil, karısının ailesinin yaşadığı yerde yerleşmesine dayalı evlilik düzenleri hakimdir.

“Anaerkil aile yapısı içinde bireylerin soyu anayla belirlenmekteydi. Bu durum kadına toplumsal önem kazandırmaktaydı. Kadın doğanın gizlerinin bilip, çözüyordu. Düşünsel gelişim bakımından erkeğe eşitti. İlk çağların efsane ve destanlarında soyu, bereketi, zekayı sağlayan tanrıların hep kadın tanrılar olması bunun bir göstergesi olarak görülmektedir. Soyun devamında kadının rolü bilindiği, buna karşılık erkeğinki bilinmediği için geleceği okuyan falcıların, doğa üstü güçlere sahip olan büyücülerin hep kadın olduğu görülmekteydi” (Yavuzer, 2012: 23).

2.3. Aile Araştırmaları Metodolojisi

Aile çalışmalarında birbirinden farklı çok sayıda kuramsal yaklaşım kullanılmaktadır (Kasapoğlu, 2012). Aile ve aile hayatı karşıt bakış açılarındaki sosyologlar tarafından farklı şekillerde ele almaktadırlar. Aile hakkındaki kuramsal perspektiflerin birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler dört grupta toplanmaktadır. Araştırmacıya yol göstermesi kuramsal perspektiflerin ilk görevidir. Sahaya çıkan araştırmacının kendisine yol gösterecek bir araca ihtiyacı bulunmaktadır. Kuramsal perspektifler aile araştırmaları yapan araştırmacılara sahada rehberlik etmektedir. İkinci olarak kuramsal perspektifler, araştırmacıya hipotez üretmesinde yardımcı olmaktadır. Üçüncü görevi ise, araştırmacının gerçekliği bazı boyutlarıyla görmesini ve anlamasını sağlamaktır. Hiçbir kuram gerçekliği tüm boyutlarıyla betimleme, açıklama, kestirme imkanı vermemektedir. Son olarak, araştırmacı araştırma bulgularını kuramlar aracılığı ile değerlendirmektedirler (Canatan, 2018: 31). Araştırmacılar araştırmalarını kurgularken aynı araştırmanın farklı aşamalarında değişik araştırma kuramlarından yararlanabilmektedirler (Kasapoğlu, 2012).

Aile araştırmalarında kullanılan birçok kuram bulunmaktadır; bu kuramlardan yapısal-işlevselci kuram, simgesel etkileşimli kuram, gelişmeci kuram, çatışma kuramı ve feminist kuram alt başlıklarda detaylı olarak incelenmektedir.

2.3.1. Yapısal-İşlevselci Kuram

Yapısal-işlevselci kuram, genel sistem kuramının bir varyantı olarak görülmektedir. Kuramın odak noktasında bütün-parça ya da grup-ye ilişkisi yer almaktadır. İşlevselci kuramın mikro varyantında aile içi ilişkiler, makro varyantında ise aile ve toplumdaki diğer kurumlar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Yapısal-işlevselcilere göre, ailenin işlevi toplumsal yapının bir parçası olarak toplumun devamlılığını sağlamaktır. Aile yeleri, ailenin ve toplumun sürekliliğini güvence altına almaktadırlar. Kuram: Ne tür aile yapıları vardır? Bu aile yapılarının kendi yeleri ve diğer toplumsal kurumlar için işlevleri nelerdir? Toplumsal istikrara nasıl katkıda bulunurlar? Sorularına cevap aramaktadır (Canatan, 2018: 39).

İşlevselci bakış açısı toplumu, sürekliliği ve fikir birliğini sağlamak üzere belirli işlevleri yerine getiren bir toplumsal kurumlar öbeği olarak görmektedir. Bu bakış açısına göre, aile, toplumun temel gereksinimlerine katkıda bulunmakta ve toplumsal düzenin devamlılığını sağlamakta önemli görevleri yerine getirmektedir. İşlevselci gelenek içinde yer alan sosyologlara göre, çekirdek aile, çağcıl toplumlarda belirli özelleşmiş rolleri yerine getirmektedirler. Sanayileşmeyle birlikte ailenin bir ekonomik üretim birimi olarak önemi azalmıştır. Aile, reme, ocuk yetiştirme ve toplumsallaşma görevlerine yoğunlaşmıştır (Giddens, 2005: 174).

Amerikalı sosyolog Parsons ailenin işlevlerini iki başlık altında toplamaktadır. Bunlar birincil toplumsallaşma ve kişiliğin dengelenmesidir. Parsons, birincil toplumsallaşmayı çocukların içine doğdukları toplumun kültürel ltlerini öğrendikleri süreç olarak tanımlamaktadır. Bireylerin birincil toplumsallaşması çocukluğun ilk yıllarında gerçekleşmektedir, bu nedenle aile kişilik gelişiminde en önemli alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Parsons ailenin ikinci işlevi olan kişiliğin dengelenmesini, ailenin erişkin yeleri üzerindeki duygusal desteği olarak ifade etmektedir. İşlevselci yaklaşım, evlilikleri, erişkinlerin kişiliklerinin desteklenip, korunduğu düzenlemeler olarak görmektedir (Giddens, 2005).

Parsons'a göre çekirdek aile, sanayileşmiş toplumların taleplerini karşılayacak en donanımlı birimdir. Geleneksel ailede erişkinlerden biri evin dışında çalışırken diğeri evin ve çocukların bakımını üstlenebilmektedir. Çekirdek aile içinde rollerin bu şekilde özelleşmesi, uygulamada, erkeğin geçim sağlayıcı olarak işlevsel rolü benimsemesini, kadınınsa ev ortamında sevecen, duygusal rolü üstlenmesini içermektedir (Giddens, 2005).

Günümüzde Parsons'un aileye ilişkin görüşleri, değişen toplumsal şartlara göre eskimiş kalmaktadır. Aileye ilişkin işlevselci kuramlar, ev içinde erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal cinsiyete dayanan iş bölümünü doğal ve haklı gösterdiğinden ağır eleştirilere uğramıştır. İşlevselci yaklaşım, banliyöde yaşayan, beyaz, orta sınıf çekirdek aile 'ülküsüne' uymayan aileleri sapkın aileler olarak görmüştür (Giddens, 2005: 175).

Ayrıca kuram, düzen ve istikrara vurgu yapması nedeniyle, değişimleri göz ardı etmekte ve bunları "işlev bozucu" olarak nitelendirmektedir. Bu açıdan kurama göre değişme açıklanamayan bir kategori olduğu kadar etkileri bakımından da istenmeyen bir gelişmedir. Bu özelliği nedeniyle de kurama pek çok eleştiri getirilmiştir (Canatan, 2018: 39).

2.3.2. Simgesel Etkileşimci Kuram

Simgesel etkileşimci yaklaşım aileyi, içinde değişik kişilerin etkileştiği bir sosyal birliktelik olarak tanımlamaktadır. Ailenin üyelerinin belirlenmiş bir konumu bulunmaktadır ve araştırmacılar bunları araştırarak gerekli analizleri sağlamaktadırlar. Simgesel etkileşimciler aile üyelerinin karşılıklı etkileşimlerini bir oyuna benzetmektedirler. Aile aktörleri senaryodaki rollerini gerçekleştirmektedir. Etkileşimciler aile içinde statü problemi, iletişim, çatışma, alış-veriş, evliliğin kendisi, boşanma konularında odaklanmaktadırlar" (Aydın, 2016: 47).

Burgess, ailenin etkileşim içinde bulunan kişilerin bir birliği gibi incelenebileceğini ifade etmiştir (Sayın, 1990: 26). Aile tıpkı diğer toplumsal kümeler gibi bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan sembolik etkileşimin odağından başka bir şey değildir (Canatan, 2011: 43). Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre ailede herkesin belli bir yeri bulunmaktadır ve herkesin bu rolleri yerine getirmesi gerekmektedir. Etkileşimciler eş seçimi, aile içi roller, evlilik etkileşimi, çocuğun toplumsallaştırılması konuları üzerinde

durmaktadır (İçli, 1997: 62). Aile üyeleri arasındaki ilişkilerde roller ne kadar net olursa iletişimin de o derece yüksek kalitede olacağı beklenmektedir (Canatan, 2011: 43).

Bu yaklaşımı merkeze alarak araştırma yapan sosyologlar ağırlıklı olarak katılımlı gözlem gibi nitel araştırma tekniklerini kullanmaktadır (Kasapoğlu, 2011: 5).

2.3.3. Gelişmeci Kuram

Gelişmeci yaklaşımın merkezinde aile kurumunun geçirdiği gelişim aşamaları yer almaktadır. Aile bir dizi aşama içinde üyelerinin özgül gelişim görevlerini tamamladığı dinamik bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Canatan, 2011: 45). “Gelişmeci yaklaşımın, etkileşimci yaklaşımla pek çok ortak noktası bulunmaktadır. Gelişmeciler de tıpkı etkileşimciler gibi aileyi karşılıklı birbirini etkileyen bir kişiler grubu olarak ele almaktadırlar. Bununla birlikte, gelişmeci yaklaşımda roller içsel olarak ikiye ikiye birbirine bağlanmış olarak, (koca-baba, oğul-kardeş gibi) dikkate alınmaktadırlar” (Sayın, 1990: 30).

Ailenin genel olarak dört evresi olduğu bilinmektedir. Bu kuram ailenin kuruluşundan yok oluşuna kadar meydana gelen bu dört evreyi incelemektedir. Birinci evre 22 yaşında başlayan, ortalama olarak iki yıl süren evlenme ve ev kurma evresidir. İkinci evre çocukların doğum evresidir. İlk çocuğun doğumundan evlenmesine kadar olan süreyi kapsamaktadır. Üçüncü evre ilk çocuğun evliliğinden son çocuğun evliliğine kadar süren dağılma evresidir. Dördüncü evre ise son çocuğun evliliğinden eşlerin ölümüne kadar olan süreyi kapsayan sonuç evresidir (Aydın ve Koyuncu, 2016: 61).

2.3.4. Çatışma Kuramı

Çatışma kuramı, gruplar arası çatışmalı ilişkilere odaklanmaktadır. Her ne kadar çatışma kuramı olarak adlandırılrsa da onun doğasını belirleyen ana etken güçtür. Buna göre küçüğünden büyüğüne bütün sosyal oluşumlar gibi aile de grup dinamiği çerçevesinde işleyen bir güç birikimidir. Ailesel sorunlar bu güç birikiminin kullanımıyla ilgilidir. Küçükten büyüğe bütün sosyal oluşumlarda bir çatışma vardır. Aile de sonuç olarak böyle bir çatışma alanıdır. Aile çatışmanın sonunda oluşan dengelerle varlığını sürdürmektedir (Aydın, 2016: 56).

Çıkış noktasını Marks'ın düşüncelerinden alan çatışma kuramı klasik sosyolojik teorilerden bir tanesidir. Marks'ın sosyo-ekonomik değişime dikkat çekmesi, birçok sosyal bilimciyi çatışmanın toplum üzerindeki etkisini incelemeye yöneltmiştir (Turan, 2011: 242). Sosyal bilimlerdeki çatışmacı yaklaşım ve kuramlar, toplumdaki gruplar ve sınıflar arasındaki sosyal, siyasal ve ekonomik eşitsizliklere vurgu yaparak, mevcut sosyo-politik sistemi eleştirmektedirler (Kasapoğlu, 2011: 13-14).

Çatışmacı kuramı aile incelemelerine uygulayanlar, çıkış noktası olarak temel eşitsizlikleri ele almaktadırlar. Örneğin ABD'de boşanma oranlarının neden yüksek olduğu konusunda araştırma yapan Henslin, bunu toplumdaki ilişkilerin erkek egemen olarak yürümesinden dolayı kadınların istismar edilmesine bağlamaktadır. Bu bağlamda çatışmacılar, evliliği toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görmektedirler (Kasapoğlu, 2011: 15). Aileyi güç, hakimiyet ve çatışma kurumu olarak ele alan çatışmacı yaklaşım, ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu, kurumsal düzenlemelerin ailede kaynakların eşitliğini sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bireyler ve gruplar arasındaki çatışma sürecini vurgulayarak, evlilikte eşler arasında karar verme, şiddet, evlilik sistemi, boşanma gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır (İçli, 1997: 63).

Çatışmacı kuramdan yola çıkan araştırmacılar aileyi, toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tanımlamaktadırlar. Bu araştırmacılara göre, aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorundadırlar. Çatışmacı kuram aileye uygulandığında daha çok ailedeki çatışma ve rekabet ilişkilerine yoğunlaşmaktadır. Geniş toplumda görüldüğü gibi, toplumun temel hücresi olan ailede de çatışma ve rekabet ilişkilerinin temelinde kaynakların paylaşımı ve paylaşım sürecinde eşitsiz güç ilişkileri önemli bir rol oynamaktadır (Canatan, 2011: 40).

2.3.5. Feminist Kuram

Feminist kuramın merkezinde cinsler arası ilişkiler yer almaktadır. Kadının yalnızca aile içinde değil, insanlık tarihi içindeki rolünü anlama gereği üzerinde duran, aile içi ilişkileri, çatışma, sömürü, patriarka, cinsiyet kavramları çevresinde ele alan bir kuramdır (İçli, 1997: 64). Feminist kurama göre ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya

çalışan yapıların başında gelmektedir (Canatan, 2011: 41). Feminist kuram kendi içinde çoklu bir yapıdadır. Ancak aile ile alakalı görüşlerinde pek çok ortak nokta bulunmaktadır. Ataerkillik konusu, cinsiyet rollerinin doğallığına ilişkin sorgulamalar, kadına biçilen annelik ve eşlik rolleri gibi konularda feminist kuramcılar ortak tutum sergilemektedirler (Kasapoğlu, 2011:16-17). Bu çerçevede aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur (Canatan, 2011: 41). Ve bu kurumda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri meşrulaştırılmakta ve toplumun beklediği gibi yeniden üretilmektedir.

Feminist kuram özel alan kamusal alan farklılığını irdeleyerek, ücretsiz ev işlerinin, çocuk ve yaşlı-hasta bakımının dışarda çalışsın ya da çalışmasın kadınlar tarafından yerine getirildiğine, erkeklerin ise kamusal alanda ücretli iş, piyasa, devlet ve politikayı belirleyen bir alanda yer aldıklarına dikkat çekmektedirler. Erkeği kadından üstün gören ataerkil zihniyetin belirlediği aile tiplerinin bu zihniyetin sürmesini sağlayacak şekilde kurumsallaştığını, bu nedenle öncelikle ataerkil zihniyetin değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile ve toplum içerisindeki çatışmanın temel nedenlerinden bir tanesidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği erkeklere fayda sağlarken, kadınlara zarar vermektedir. Aile bir sığınak, bütünleşme ve uyum kurumu olmak yerine, kadın ve erkeğin kendisini eşit koşullarda birey olarak gerçekleştirebileceği, hiyerarşik yapılanma yerine çocukların da dahil edildiği kararların ortak alındığı demokratik bir kurum haline gelmelidir. Feminist kuramcılara göre ataerkilliğe ve cinsiyetçiliğe karşı çıkılması gerekmektedir (Bilgi, Tokuroğlu, Yazıcı ve diğerleri, 2015: 202).

Feminist bakış açısından hareket eden bilgi kuramcıları, ana akım bilimlerin ve sosyal bilimlerin oluşturdukları bilgileri kadınlara karşı önyargılı bulmakta ve kadınların kendi deneyimlerine daha yakın duran feminist metodolojiye ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedirler (Walby, 2016: 35).

Feminist kuramcılar bu bağlamda birtakım sorular sorarak işe başlamaktadırlar. Cinsiyetlere göre ailedeki yaşamsal deneyimler arasında ne gibi farklılıklar bulunmaktadır? Kadın ve erkek olma rolleri değişmez midir? Ataerkil yapılar aile tarafından nasıl yansıtılmaktadır?

Feminist teorisyenlerin aileye ilişkin tutumlarında öne çıkardıkları dört önerme mevcuttur (Canatan, 2011: 42):

1. Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur.
2. Aile, cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği temel bir kurumdur.
3. Aile, kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir.
4. Toplum daha fazla ya da daha az eşitlikçi bir yapıya kavuştukça aile yeni biçimlere doğru evrim geçirmektedir.

Feminist kuram, yapısal-işlevselci kuramın aksine aile içindeki ilişkilerin işlevsel ve uyumlu değil eşitsiz ve dengesiz olduğunu savunmaktadır. Bu olgunun temelinde cinsiyet ayrımcılığına dayanan rol ve güç dağılımı yatmaktadır. Ataerkil aile yapısı, erkek lehine kurgulanmış ve düzenlemeler onu mutlu etmeye yöneliktir. Kadın bu yapı içinde kendisi ve kendi mutluluğu için değil eşinin ve çocuklarının mutluluğu için bulunmaktadır. Aile, bir yandan cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizliğin kaynağı, diğer yandan da toplumsal eşitsizliğin yansıtıcısıdır. Ancak toplumdaki köklü değişimler ailenin daha eşitlikçi ve daha demokratik bir yapıya doğru evrilmesine hizmet edecektir (Canatan, 2018: 42).

Feminist kurama yönelik en önemli eleştiri aileye kadın perspektifinden bakması ve kadının deneyimini başlangıç noktası olarak almasıdır. Önemli ölçüde çatışmacı kuramdan etkilendiği için cinsler arası bir mücadeleyi öngörmektedir. Kurama getirilen bir diğer eleştiri de bulgularının hangi ölçüde genelleştirilebileceği noktasındadır. (Canatan, 2011: 42).

2.3.6. Modernleşme Kuramı

Modernite yeni ve özgürleştirici olan ifade etmesiyle gelenekselliğin modernleşmesi anlamına gelmektedir (Beck, 1992, akt. Ercan, 1996, akt. Yeşildal, 2010). Modernleşme Tanrısal düzenlerin, feodal yapıların, ve dinden doğan hakların yaşam pratikleri üzerinde yarattığı eşitsizliklere karşı bir tavrı ifade etmektedir. Modernleşme düşüncesinin ve geleneğin modernleşmesinin en ayırt edici özelliği, insanın kendisini ve yaşadığı çevreyi bir devamlılık içinde etkilemesi ve değiştirmesidir (Yeşildal, 2010).

Geleneksel toplumlar kırsal alanda yaşayan, tarımsal üretim yapan, otoriter ve dini toplumlar olarak tanımlanırken, modern toplumlar niteliksel olarak modernleşmeyi takip

eden toplumları ifade etmektedir (Yeşildal, 2010). Modernleşme sosyal yapıda, kentleşme, okur-yazar oranının artması, sınıfsal, toplumsal ve cinsiyetler arası farklılıkların ve eşitsizliklerin azalması şeklinde kendini göstermektedir (Erdem, 2015).

Modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan toplumsal değişme aileye de yansımakta ve ailenin de değişimine neden olmaktadır. Demokratik hak ve özgürlüklerin genişlemesi, kadınların sosyal hayata ve istihdama katılımı ile birlikte aile yapıları farklılaşmış ve önemli değişimler geçirmiştir. Sanayileşme ve kentleşme sonucu aile yapılarında geniş aileden çekirdek aileye doğru bir dönüşüm görülmektedir. Bu dönüşümle birlikte geniş ailelerin giderek azalırken, çekirdek ailelerin artacağı düşünülmektedir. Yine modernleşme ile birlikte ailelerin çocuk sayıları azalmakta ve tek çocuklu aile sayısında artış görülmektedir (Kasapoğlu, 2012).

2.4. Feminist Sosyal Hizmet Perspektifi

Feminizm; insanlığın yarısını ilgilendiren ama, erkek ya da kadın bir kurucusu, bir başvuru öğretisi, yetke sahibi temsilcileri, partisi, herhangi bir kartla sahiciliği onaylanabilir üyeleri, önceden belirlenmiş stratejileri veya toprağı olmayan bir harekettir (Collin ve Kaufer, 2015: 21). Şirin Tekeli'ye göre ise feminizm, kadınların dünyaya erkeklerin gözünden bakmak yerine, kendi bakış açılarını geliştirmeleri gerektiğini savunan ve kadınlara bu yolda cesaret veren, kadınca denilen yaşam biçiminin sınırlılığını sorgulatan bir düşünce akımıdır (Tekeli, 2017: 131).

“Feminizm, cinslerin eşitliği kuramına dayanan kadınlara eşit haklar isteyen temelde kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan bir siyasal akımdır. Bu akım, insanlığın yarısını oluşturan bir demografik grubun ve uygarlık tarihi boyunca hep ikincil konumda yaşamak zorunda kalan bir cinsin bu durumdan kurtuluş hareketinin öğretisidir. Feminizmin ilgi odağı, kadınlara erkek arasındaki toplumsal farklılık; bu farklılık olgusunun anlamı, nedenleri ve sonuçlarıdır. Bu toplumsal farklılık hiç kuşku yok ki geleneksel siyasal ideoloji tarafından yaratılmakta, pekiştirilmekte ve yeniden üretilmektedir” (Arat, 2010: 29).

Geleneksel sosyal hizmet teori ve uygulaması feminist kuramcılar tarafından cinsiyetçi olmakla eleştirmektedir. Feminist sosyal hizmet uygulaması feminist kuramın temel kavramları olan toplumsal cinsiyet, patriarka, kamusal/özel alan ayrımı gibi kavramları

kullanılmaktadırlar. Bu çerçevede feminist sosyal hizmet perspektifi kadınların deneyimlerini başlangıç noktası olarak kabul etmektedir (Buz, 2009).

Feminist teori cinsiyetler arasındaki farklılıkları ve bu farklılıkların nasıl ortaya çıktığını açıklamayı amaçlamaktadır. Teorinin bir diğer amacı da kadınların günlük yaşam pratiklerinde karşılaştıkları baskıları fark etmelerini sağlamak ve yaşamlarının denetimini kendi ellerine alabilmeleri için kadınların güçlenmelerinde yol gösterici olmaktır (Teater, 2015: 105).

Barker'a göre de feminist sosyal hizmet, cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu duygusal ve sosyal problemlerin çözümünde bireylere ve toplumlara yardım etmek üzere geliştirilmiş, feminist bakış açısını temel alan değer, beceri ve bilgi bütünlüğünün genel adıdır (Barker, 1999, akt. Buz, 2009: 57).

“Feminist sosyal hizmet, kadınların özel gereksinmelerini bütüncül bir yaklaşımla karşılamının ve yaşamlarındaki sorunların üstesinden gelmelerinin yollarını aramaktadır. Kadınların içinde yer aldığı sosyal ilişkilerin bağımsız doğasına odaklanan feminist sosyal hizmet, kadınların maruz kaldığı eşitsizliklere ve ataerkillikten beslenen toplumsal cinsiyet uygulamalarına karşı meydan okuyan bir yaklaşım temelinde gelişimine devam etmektedir. Dolayısıyla feminist sosyal hizmetin nihai amacının özel ve kamusal alandaki ataerkilliği ve eşitsiz sosyal ilişkileri yapılandıran baskıyı sona erdirmek olduğunu söylemek mümkündür” (Yiğit, 2015: 12).

Feminist açıdan sosyal hizmet tasarlarken, kadına yönelik politika ve müdahaleleri düşünür, tartışır ve planlarken, kadınların rehabilitasyon ve sağlık hizmetleri kadar, yaşamları içinde güçlenmelerine ve yeni yaşam kurma süreçlerine odaklanmak gerekmektedir (Topçuoğlu, 2016:17).

Toplumsal cinsiyet şema teorisi, toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından nasıl belirlendiğini araştırmaktadır. Çocuklar, toplum tarafından belirlenen cinsiyet rollerini şartlanmış bir biçimde öğrenmektedirler ve öğrendikleri toplumsal cinsiyet rolleri çocukların ileriki yaşamlarında kendilerini ve başkalarını öğrendikleri bu rollerle değerlendirmelerine neden olmaktadır (Bern, 1981, akt. Teater, 2015: 110).

Kültürel ilişkisel teoriye göre, kadınlar büyüme ve gelişmelerini bağlar ve ilişkilerinin yanı sıra karşılıklı empati ve güçlendirme ile de oluşturmaktadırlar. Kadının çevresinde yer alan ve onu etkileyen ilişkiler, kendilik algısını ve öz saygısını oluştururken etkili

olmaktadır. İçinde büyüdüğü ilişkilerin olumlu ve esnek olması, kadının kendi benliği hakkında olumlu bir algı geliştirmesini, özgüvenli olmasını, kendini güçlü hissetmesini ve çevresi ile olumlu ilişkiler geliştirmesini sağlamaktadır (Jordan, 2010; Miller, 1988, akt. Teater, 2015: 111). Bu olumlu benlik algısı, kadının kimi ilişkilerde şiddet, aşağılanma, anlayışsızlık gibi durumlarla karşılaştığında kendi duygularının farkında olmasına ve bunları açıkça ortaya koyabilmesine böylelikle bu durumlarla bağlantılı olarak pozitif bir değişim yaratabilmesine yardım eder (Jordan, 2010, akt. Teater, 2015: 111). Miller'a göre kadın empatik olmayan tepki ya da anlayışsızlıkları algılayarsa, ilişkilerinin dinamiklerini değiştirebilmekte ve kendine zarar veren ilişkiyi sonlandırabilmekte ya da hayatta kalmak için stratejiler geliştirebilmektedir. Bu durum, bir kadının kendi ihtiyaçlarından önce ve kendi ihtiyaçlarından daha çok başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığında ortaya çıkmaktadır. Kendi önceliklerini kenara bırakarak, tüm enerjisi ve dikkatini başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelen kadın daha az otantik hale gelmiş, öz saygısını ve kimliğini kaybetmiş, pozitif büyüme ve gelişmesini aksatmıştır (Teater, 2015: 111). Kadınların kendi ihtiyaçlarının bilincinde olması, hayatları hakkında karar almada ve kendi hayatlarını kendi ellerinde tutmada onları bilinçlendirmektedir. Bu teori kişisel, kişiler arası ve sosyo politik düzeylere odaklanmaktadır ve kadının pozitif gelişimini ve büyümesini olumsuz yönde etkileyen ırkçılık, cinsiyetçilik, heteroseksizm ve ayrımcılığın etkilerini ortaya koymaktadır (Teater, 2015: 111).

Feminist kuramın temel kavramları olan toplumsal cinsiyet, ataerkillik, kamusal/özel alan ayrımı gibi kavramlar feminist sosyal hizmet uygulamalarında kullanılmaktadır (Buz, 2009).

Sharf feminist uygulamanın temellerini şu şekilde belirtmektedir;

Kadınlarla yapılan sosyal hizmet uygulamalarında kadınların yaşadıkları sorunlarla birlikte sorunların nedenleri ile de çalışılmalıdır. Kadınlarla yapılan uygulamalarda, kadınların kendi görüşlerinden yola çıkarak olumlu benlik algısı ve beden imajı oluşturmaları amaçlanmalıdır. Kadınların bedenleri ve cinsellikleri ile ilgili konularda baskılardan kurtulup, kendi kararlarını verebilen bireyler olmaları da uygulamada yer verilmesi gereken konulardandır (Teater, 2015).

Kültürel ilişkiyel teoriye göre uygulama, kadınların çevreleri ile koruyucu ve bağımlı ilişkiler yerine daha açık ve özgüvenli ilişkiler geliştirmelerine odaklanmalıdır.

Kadınlarla yapılan çalışmalarda kadınların kendileri hakkındaki görüşlerini şekillendirdikleri kültürel farklılıklara duyarlı olunmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, toplumsal değişim ve farkındalık sağlayabilmek için kadınlarla birlikte çalışmalıdır (Teater, 2015).

2.4.1. Sosyal Hizmet ve Kürt Kadını

Türkiye’de yaşayan Kürtler ağırlıklı olarak ülkenin doğusunda yaşamaktadırlar. Yaşanılan coğrafya birçok zorluk barındırmaktadır. Çetin coğrafi koşullar, töre, toplumsal baskı, ataerkil yapı, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bu zorluklardan bazılarıdır. Yaşanılan bütün bu olumsuzluklar kadınların evlilik ve aile hayatlarında ikincil konuma düşmelerine yol açmaktadır. Kürt kadınlarının ataerkil kültür yapısından kaynaklı olarak yaşadıkları sorunlar, erken evlenme, berdel, çokeşlilik gibi sorunlar, aile ve evlilik olgusu sosyal hizmet alanının konuları arasında yer almaktadır.

Türkiye’nin modernleşme süreci içinde kadınların konumu, eğitime erişebilme, kır-kent ayrımı, etnik-yöresel gelenekler, dini inançlar, sahip olunan ekonomik şartlar gibi pek çok değişkene göre çeşitlilik göstermektedir (Koray, 2012: 368). Kürt kadınlarının eğitimlerini tamamlamadan ve gerekli olgunluğa erişmeden yaşadığı erken evliliklerde çocuklarda anneden yeterince destek alamadıkları için aile içi istismara daha açık olmakta, korunma, baş etme yollarını bulmakta güçlük çekmektedirler.

Kürt kadınları hem Kürt olmaktan hem de kadın olmaktan dolayı çifte görünmezlik ile risk grubunda yer almakta ve sosyal hizmet alanına girmektedirler. Feminist sosyal hizmet uzmanlarına, kadınların sağlık, eğitim, istihdam, güvencesizlik, şiddet gibi hizmet almakta zorluk çektikleri konularda, kadın örgütleri, sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyonelleri örgütlemek gibi makro düzeyde görevler düşmektedir (Şaşman Kaylı, 2016: 49).

Özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlar, eğitim, sağlık vb. olanaklara ulaşmakta zorluk çekmektedirler. İlçeye uzak olan köylerde bugün de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle birçok kız çocuğu, 4 yıllık eğitimden sonra kızlarını yatılı göndermek istemeyen aileler tarafından okuldan alınmaktadır. Köyde öğrenci azlığı nedeni ile taşınmalı sisteme geçilen okullarda 4 yıllık eğitimi tamamlayamayan kız çocukları bulunmaktadır. Bütün bunların yanında ev işlerinde anneye yardım, kardeşlerin bakımı,

yoksulluk, eğitimde önceliğin evdeki oğlan çocuklara verilmesi, çocuk yaşta evlendirilme gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dayalı nedenlerle kız çocukları okula devam edememektedir.

Özellikle kız çocuklarının eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanabilmeleri, okula düzenli olarak devam etmeleri, haklarının farkında olabilmelerinde rol oynayacak alanlardan biri sosyal hizmet disiplindir (Duyan, Özbesler, 2009: 17-25).

Thompson, sosyal hizmet müdahalesinin amacının bireylerin var olan koşullara uyumlaştırılması değil güçlendirilmeleri olduğunun altını çizerek, kadınların aile içinde cinsiyetlerinden ötürü uğradıkları baskıyla baş edebilmek için güçlenmelerine yardım edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (2012, s. 60-65 akt. Şaman Kaylı, 2016: 47).

Dominelli'ye göre de kadınları yalnızca eş ve anne olarak gören ekonomik, sosyal ve siyasal düzenlemeler yerine, toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan, kadınların güçlenmeleri, bilinçlenmeleri ve özgürleşmeleri yönünde çalışmalar yapmak ve sosyal politikalar üretilmesinde yol gösterici olmak sosyal hizmet alanının görevleri arasında bulunmaktadır (Dominelli, 2002. akt. Şaşman Kaylı, 2016: 49).

İnsan hakları din, dil, ırk, cinsiyet kültür gibi farklılıklardan bağımsız olarak herkes içindir. Ancak ataerkil toplumsal düzenlerden dolayı, kadınlar fiziksel, psikolojik, ekonomik ve toplumsal olarak birçok ayrımcılığa maruz kalmakta ve erkeklere göre haklarına çok daha az ulaşabilmektedirler.

Toplum kaynaklarının kadınların yararına kullanılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal politikalar geliştirilmesi ile kadınların eğitim, sağlık, çocuk ve hasta bakımının tek sorumluları olmaları gibi sorunlarına çözüm üretilmesi mümkün olabilir (Özbudun, 2008 akt. Hatiboğlu).

Sosyal hizmet alanı, bireylerin stresle baş etme ve sorun çözme becerilerini geliştirerek işlevselliklerini arttırmayı ve iyi olma haline erişmelerini amaçlamaktadır (Yolcuoğlu, 2012). Feminist sosyal hizmet kadınların yaşadıkları sorunlarla baş etmesini, güçlenmesini ve dönüşüm sağlamasını hedeflemektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınlar, insan olarak sahip oldukları haklardan yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu durum kadınlarla erkeklerin eşit haklara ve eşit şanslara sahip olamadıkları anlamına gelmektedir. Bu eşitsizlikte kadınlar

dezavantajlı durumda bulunmaktadır. İnsan hakları perspektifinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerekmektedir.

Kadınların uğradıkları ayrımcılıkla mücadelede kullanılacak başta CEDAW olmak üzere çeşitli uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır. Kadınların uğradığı ayrımcılıkla mücadele edilebilecek ikinci alan da eğitimidir (Bora, 2013: 186). Sosyal hizmet bu araçları etkin bir şekilde kullanarak ayrımcılığı minimuma indirecek alandır. Feminist sosyal hizmet toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların maruz kaldıkları baskılar ve ayrımcılığın önlenmesi için sosyal politikalara müdahale ederek kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını ve güçlenmesi amaçlamaktadır.

2.5. Kürt Kadın Kimliği

Kürtler, 20. Yüzyılın başlarına kadar göçebe, yarı göçebe ve yerleşik aşiretler şeklinde hayatlarını idame ettirmekteydiler. Tarım üretimi yapmaları nedeniyle ekonomik birim olan aşiretler patriarkal özelliklere sahipti (Nikitin, 1986: 12; Bruinessen, 1992, akt. Çağlayan, 2017: 40). Hassanpour'a göre Kürtler ataerkilliği, toplumsal bir örgütlenme şekli, kültürel bir kurum, dünyevi bir erkek düzeni, sınıfsal bir iktidar biçimi ve geleneklerin bileşkesinden oluşan bir sistem olarak deneyimlemektedirler. Barth'ın ifade ettiği gibi kadınlık bu sistemin en alt basamağında yer almaktadır. Hiyerarşik yapının oldukça katı ve cinsiyete dayalı olduğu görülmektedir. Kadınların emeği ve cinselliği üzerinde namus kavramına dayandırılan bir denetim bulunmaktadır (Yalçın-Heckman, 2002: 217-218. akt. Çağlayan, 2017: 42). Cinsiyetler arası hiyerarşinin yanında kadınların kendi içlerinde de hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır. Yaş, aileye katılım sırası vb. değişkenlere göre, kadınların hiyerarşik yapıdaki konumları değişiklik göstermektedir. Aile içinde genç kadınlar ve gelinler ezilen konumda bulunmakta ve ev içi emeklerine el konulmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde, Kürt kadınlar parlamentolar, yüksek eğitim safları, medya, sanat, bilim, yönetim ve hukuk gibi erkek egemen alanlara girmiş bulunmaktadır (Mojab, 2013). Kürt siyasi hareketi ve toplumsal yaşamı içinde kadınların giderek sadece fiziksel görünürlük bakımından değil, ekonomik ve toplumsal yaşamın diğer alanlarında daha çok söz sahibi olması, merkezi ve yerel düzeyde yöneten konumuna gelmesi bağlamında tasarlanan toplumsal proje içinde belirleyici bir rol oynamak üzere öne çıkmaya çalıştığı gözlenmektedir. İlginç bir biçimde ülkede egemen

siyasi iklim bağlamında kadınların ailenin özel alanına geri dönüşü tartışılırken, Kürt kadınları kamusal alanda giderek daha fazla yer almaya ve seslerini yükseltmeye çalışmaktadırlar. Daha açık bir ifadeyle hem ülke genelinde hem de yerel düzeyde Kürt kadınları çeşitli alanlarda ve değişik bağlamlarda giderek ağırlık kazanmaya, yalnızca üzerinde konuşulan edilgen nesnelere değil, aynı zamanda kendi sorunları ve meselelerini gündeme getirmeye çalışan toplumsal aktörler olarak kamusal yaşamda yer almaya başlamaktadırlar. Osmanlının son dönemlerinde başlayan, cumhuriyet tarihi boyunca devam eden Türk modernleşmesi ve bununla karşılıklı ilişki içinde kendini oluşturmaya çalışan Kürt modernleşmesi Kürt kadınlarına henüz dokunmaya, onlar da Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurumlarıyla baba, kardeş, eş vb. gibi erkek vekilleri aracılığıyla değil de bizzat kendileri karşılaşmaya, muhatap olmaya başlıyor gibi görünmektedir (Yıldız, 2015: 9). Eşitliksiz cinsiyet ilişkileri geniş çaplı bir kentleşme ve modernleşme sürecinden geçen Kürt toplumunda halen varlığını sürdürmektedir. Kadınların çoğunluğu ev işlerine bağımlı iken ve kırsal bölgelerde ziraata bağlı faaliyetlerde bulunurken, kentlerde entelektüel ve meslek sahibi kadın tabakasının varlığı cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesi için önemli bir bağlam teşkil etmektedir (Mojab, 2013: 31).

“Baskı altında tutulan ve ezilen bir cins olarak kadının gerçek anlamda özgürleşmesi herkesin doğal ve özgül kimliğiyle ve eşitçe yaşadığı bir demokratik toplumun yaratılmasına bağlıdır” (Bayrak, 2002: XV).

2.5.1. Kürt Milliyetçiliği ve Kadın

Kürt toplumunda, diğer birçok toplumda olduğu gibi, kadınlara ilişkin sorunlar ve çözümleri genellikle kadınlarca değil de erkeklerce tanımlanan ve üzerinde konuşulan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rus asıllı, Polonya’lı Kürdolog Basil Nikitin Kürtler adlı sosyolojik inceleme kitabında ve Kamuran Bedirhan 1933 yılında kaleme aldığı makalesinde, Arap, Fars ve Türk kadınlarına oranla Kürt kadınlarının daha özgür bir yaşam sürdüklerini ileri sürerek onları romantize etmektedirler. Siyasetçi ve yazar Musa Anter de yazılarında benzer bir yaklaşımla tarihteki lider Kürt kadınlarına değinmekte ve kadın liderlerin varlığını Kürtler’ in kadına verdiği değerle ilişkilendirmektedir (Çağlayan, 2013: 58). Benzer değerlendirmeler araştırmacı Rohat Alakom’un çalışmalarında da görülmektedir. Araştırmacı, Kürtlerin anaerkil yapıdan geldiğini ifade etmekte ve kadın liderleri gurur

kaynağı olarak göstermektedir. Bütün bu araştırmacıların Kürt kadınlarını, Kürt kadın liderlerle kavramsallaştırmaları, Kürt kadınlarını güçlendirme isteğinin dışavurumu olarak algılanabilir. Bu algının gerçek yaşamda bütün Kürt kadınlarını kapsayan bir karşılığı bulunmamaktadır. Kadınların liderliği ancak egemen sınıflara mensup kadınlarda rastlanılabilecek bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu olgunun, politik dayanaklarla bütün Kürt kadınlarına özgü bir durummuş gibi ele alınması, var olan eşitsizliklerin özgürlük söylemi altında görünmez olmasına neden olmaktadır (Çağlayan, 2013: 59). Üretim ilişkilerine ve içinde bulunulan etnik ve etik özelliklere göre değişiklik gösteren göreceli bir kadın özgürlüğüne rağmen, kuşkusuz Kürt toplumunda kadın 'ezilen' bir cinstir ve hala kimlik sorunu vardır (Bayrak, 2002: XV).

Medeni toplumlarda, kadın gerçekten de o toplumun yarısıdır; erkeklerin sahip olduğu her türlü hak ve ayrıcalık, saygı ve önem hatta kimi zaman daha fazlası kadınlara da verilmektedir (Klein2001 akt. Çağlayan, 2015: 75). Modern dünyada 'kadın sorununun' artan önemini fark eden Kürt entelektüelleri Kürt kadınları ve ailelerine, böylelikle Kürt ulusuna 'çağın standartlarına' ulaşma fırsatı verecek reformları savunmaya başladılar (Mojab, 2013: 54). Reformun önde gelen alanı eğitim idi. Eğitim kadının yenilenmesi ve böylelikle gelişme ve ulus hedeflerinin gerçekleştirilmesinin anahtarı olarak görülüyordu. Kürt milliyetçilerine göre Kürt toplumunun varlığı ve başarısı için kadınların eğitiminin önemi açıkken, onlar bir taraftan da Kürt kadınına hem 'ulusal uyanışta' hem de genel olarak toplumsal hayatta öğretmenler olarak rol yüklüyorlardı. Benzersiz bir Kürt ahlakı ile çocuklarını yetiştirecek anneler olarak kadınların milli eğitimdeki önemi açıkça dile getiriliyordu (Mojab, 2013: 55).

Milliyetçi söylemde, kadınlar dil reformunda birer dilbilimci ya da akademisyen olarak değil, daha çok ulusun en değerli 'doğal kaynakları' olarak görülmüşlerdir. Mem u Zin'in 1919 yılında yapılan baskısının sunuş yazısında, medeni dünyada bir ulus olarak yer bulabilmenin şartının dil ve edebiyat olduğu dile getirilmektedir (Çağlayan, 2017: 75). Kadınların rolü ise dili aktarmaktan öteye geçmemektedir. Sonuç olarak, kadınlar Kürtçe'nin standartlaştırma projelerinde dil reformcuları için milli bir hazine olarak görülmüşlerdir. Kadınlara ulusun inşasında açık bir rol biçilmiştir. Kürt kadınlarından toplumun kültürel göstergeleri ve ulusun çocuklarının anneleri/eğitmenleri olmaları beklenmektedir (Mojab, 2013: 59). Dil tartışmalarında Kürt kadınları özne olarak değil nesne olarak konumlandırılmışlardır (Çağlayan, 2017: 75). Kürt feministleri de kadın

hareketini Kürt milliyetçilerinin çıkarlarına teslim etmişlerdir. Kürt toplumunda, milli özgürlük kadınların zgrlgn gölgede bırakmışlardır (Mojab, 2013). Geleneksel Kürt siyasi hareketinin algısında da kadın, Cumhuriyet dönemi modernleşmesine benzer politikalarla yer bulmakta henüz birey olarak tanımlanmamaktadır (Koal, 2014).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı feminist sosyal hizmet perspektifinden erken evlenen Kürt kadınları ile 18 yaş sonrası evlenen Kürt kadınlarının evlilik deneyimlerini eğitim almış olmanın yarattığı etkiler açısından değerlendirmektir. Kadınların çeşitli derecelerde eğitim almasının Türkiye'nin demografik yapısı içinde önemli bir çoğunluğa sahip olan Kürt halkının aile yapısında değişikliklere yol açıp açmadığı ve bu değişikliklerin neler olduğu da saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacına uygun olarak, erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli düzeylerde öğrenim görmüş ve 18 yaşından sonra evlenmiş Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açılarının irdelenmesi ve öğrenim gören Kürt kadınlarının eş seçimleriyle ilgili belirleyici unsurların feminist sosyal hizmet bakış açısıyla saptanmaya çalışılmaktadır.

Toplumda dezavantajlı durumda olan Kürt kadınlarının evlilik ve aile içindeki sorunlarını erken evlenen kadınlar ve 18 yaş sonrası evlenen kadınlar açısından ayrı ayrı belirlemek ve irdelenmek araştırmanın amaçları arasındadır.

3.2. Araştırmanın Önemi

İlk bakışta böylesi bir araştırmayı Kürt kadınları özelinde yapmak yersiz gibi görülebilmektedir. Ancak Cumhuriyet tarihi boyunca Kürt kadınlarının görünmezliği ve bu görünmezliğin sosyal bilim alanına da yansıdığı düşünüldüğünde Kürt kadınları özelinde böyle bir araştırma yapmak akademik alanda Kürt kadınlarını görünür kılmak adına önemlidir. Yapılan, literatür taramasında Kürt kadınları özelinde evlilik ve aile araştırmasına rastlanmamaktadır.

Kürt kadınların bazı köylerde okul bulunmaması, erken evlenme gibi nedenlerle eğitim haklarından mahrum kaldıkları gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda çok sayıda çocuk sahibi olmuş, sağlıklarını koruyamamış, kendi kaderlerini tayin edememişlerdir.

Eğitim düzeyinin evlilik ve eş seçimi üzerindeki etkisi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ancak özellikle Kürt kadınları üzerinde hem erken yaşta evlendirilmiş olmanın etkileri

hem de eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte toplumun en küçük yapısı olan ailenin kurulmasındaki en önemli aşama olan eş seçimine yönelik tutum ve davranışların incelenmesi konusunda bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu çalışmanın Kürt kadınların eş seçimleriyle ilgili belirleyici unsurların feminist sosyal hizmet perspektifi açısından önemli bulgular taşıyacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Araştırmanın Problemi

Kürt kadınları ile ilgili olarak iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. Türkiye'nin batısındaki algı tüm Kürt kadınlarının Yeşilçam filmlerine ve romanlara yansıyan, töre nedeni ile ezilen kurban olarak görülen kadın algısıdır. Batılı gözlemciler ve Kürt milliyetçileri ise lider olan Kürt kadınlarına vurgu yaparak Kürt kadınlarının Arap, Türk ve İranlı hemcinslerine göre daha özgür bir yaşam sürdüklerini iddia etmektedirler. Oysa Kürt kadınları homojen bir yapıda değildir ve her iki bakış açısı da Kürt kadınlarını tam olarak karşılamaya yeterli değildir. Günümüzde hemcinslerine göre daha özgür yaşam süren Kürt kadınları olduğu gibi ezilen Kürt kadınları da bulunmaktadır. Kadınların eğitim süreçlerinde yer almaları aile ve evlilik içindeki konumlanışlarında belirleyici rol oynamaktadır. Bu çalışmada erken evlenme ve eğitim değişkenlerine göre aşağıdaki problemlere yanıt aranmaktadır.

Araştırmanın temel problemi, erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş ve 18 yaş üzerinde evlilik yapmış olan Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açıları arasında önemli farklılıklar bulunmakta mıdır?

Kürt kadınlarının eğitim imkanlarından yararlanması Kürt aile yapısında değişikliklere neden olmakta mıdır?

Kadınların eğitim almasıyla birlikte evlilik şekilleri, ritüelleri değişikliğe uğramakta mıdır?

Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş ve 18 yaş üzeri evlilik yapmış olan Kürt kadınlarının evlilik ve aile içindeki sorunları farklılık göstermekte midir?

Bu problemlere bağlı olarak çeşitli kademelerde öğrenim gören Kürt kadınlarının eş seçimleriyle ilgili belirleyici unsurlar da ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Kadınların günlük yaşam pratiklerini, evlilik ve kadınlık deneyimlerini ortaya koyabilmek, gerçekliği olduğu şekliyle tanımlayabilmek adına nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Kümbetoğlu, 2017:34). Feminist araştırmalarda, kadın deneyimlerini açığa çıkarması açısından kalitatif araştırma, nicel araştırmaya göre daha üstün tutulmaktadır (Çakır, 1995:305).

Bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Çalışma, incelenmek istenen konuyu derinlemesine irdelenecek biçimde planlanmıştır. İlk aşamada erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açılarının incelenmesine yönelik olarak derinlemesine görüşme formları geliştirilerek iki grup arasındaki farklılıklar değerlendirilmiştir.

Ayrıca çalışmada etnografik gözlem yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu amaçlara yönelik olarak istatistiksel örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu yöntemi kullanılmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Türkiye'nin İstanbul, Ankara, Kars, Muş, Batman, Diyarbakır illerinde yaşayan 30 kadın ile yapılan görüşmeler ve veriler ile sınırlıdır. Araştırmada farklı bölge ve illerden, çeşitli eğitim düzeylerindeki Kürt kadınları ile görüşülmüştür. Tüm Kürt kadınları evrenini belirlemek ve buna ulaşmak pratik olarak mümkün olmadığı için, istatistiksel rastgele bir örneklem kurulamamaktadır. Bu nedenle çalışma sonuçları tüm Kürt kadınlarını temsil edecek şekilde değerlendirilememektedir.

Siyasi çekinceler nedeni ile çalışmaya katılmak istemeyen kadınların olması bir sınırlılık olarak ortaya çıkmıştır.

Görüşmeyi kabul edip sonradan fikrini değiştirerek katılmaktan vazgeçen kadınların olması yeni görüşmeci arayışına girilmesine neden olmuştur.

Ayrıca Türkçe bilmeyen Kürt kadınları ile ilgili olarak dil bariyeri bir sınırlılık olarak ortaya çıkmıştır. Yakınları aracılığı ile çeviri yapılmıştır.

Görüşülen kadınların izin vermemesi nedeniyle ses kaydı alınamamış, formlar üzerine elle not tutulmuştur.

3.6. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, Türkiye’de yaşayan 18 yaşından büyük, evlilik deneyimi olan Kürt kadınları olarak belirlenmiştir. Teorik ve pratik olarak bu evrene ulaşmak mümkün değildir.

Çalışmanın örnekleme belirtilen evren içinde amaçlı örnekleme olan kartopu örnekleme yöntemi ile Kars, İstanbul, Ankara, Batman, Muş, Diyarbakır illerinden evlilik deneyimi olan, 18 yaş üstü, 18 yaşından önce evlenmiş, eğitim seviyesi düşük 15 Kürt kadını ile 18 yaşından sonra evlenmiş, çeşitli kademelerde eğitim almış 15 Kürt kadını olmak üzere 30 kadından oluşmaktadır.

3.7. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Bu çalışmada kadınların kendilerini daha rahat ve çekinmeden ifade edebilmeleri amaçlanarak, danışman hocamla birlikte hazırladığım rehber görüşme formları kullanılarak, kalitatif araştırma yöntemlerinden sohbet tarzı derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmada görüşülen 30 kadının 15’i 18 yaşından önce evlenmiş, 15’i 18 yaşından sonra evlenmiş ve çeşitli kademelerde eğitim almıştır. İki grup için farklı görüşme formları hazırlanmıştır. Rehber görüşme formları birbirinden tamamen bağımsız olmamakla birlikte, farklı sorular da içermektedir. Çalışmanın probleminde belirtilen sorulara yanıt bulabilmek amacı ile iki gruba farklı sorular geliştirilmiştir. Ayrıca çalışmada etnografik gözlem ve katılımlı gözlem yöntemlerinden de yararlanılmıştır.

3.8. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde özellikle 18 yaşından önce evlenmiş Kürt kadınlarını belirlemek ve bu kişilere ulaşmak görece zor olduğu için tanıdıklar yardımıyla istatistiksel örnekleme yöntemlerinden biri olarak kabul edilen kartopu örnekleme yöntemi ile görüşülecek kişiler belirlenmiştir. Eğitim görmüş ve 18 yaş sonrası evliliği deneyimlemiş olan diğer grup Kürt kadınlarının seçiminde de benzer şekilde kartopu örnekleme başvurulmuştur. Görüşme yapılan tüm kişiler ile belirtildiği gibi kalitatif araştırma yöntemlerinden sohbet

tarzı görüşme tekniği ve rehber formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 2018 yılı şubat ayı ile 2019 yılı mart ayı arasında yapılmıştır.

Görüşme yapılan kadınlara ulaşmak ve özellikle sohbet tarzı görüşmeleri yüz yüze yapabilmek amacıyla İstanbul, Ankara, Kars, Muş, Diyarbakır, Batman illerinde görüşmeler yapılmıştır. Toplam 30 kadına ulaşılmıştır. Görüşmelerden üç tanesi görüşülen kadınların iş yerinde, on altı tanesi kadınların kendi evlerinde, üç tanesi kafede, beş tanesi dernek binasında, üç tanesi de bir tanıdık evinde gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler derinlemesine görüşme planına bağlı kalınarak formlar üzerinde not alınarak kayıt edilmiştir. Görüşmeler ortalama 2 saat sürmüştür.

3.9. Verilerin Analizi

Verilerin analizi kalitatif olarak gerçekleştirilen derinlemesine görüşme formlarına bağlı kalınarak nitel olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte görüşmecilere ait yaşı, eğitim düzeyi vb. sayısal hale dönüştürülebilen bazı nicel veriler istatistiksel paket programı olan SPSS ve Excel paket programları yardımıyla matematiksel veriler haline dönüştürülerek tablolar ve uygun yerlerde grafiksel gösterimler halinde verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu çalışmada, yer alan Kürt kadınlarıyla yapılan görüşmeler 2018 yılı şubat ayı ile 2019 yılı mart ayı arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya Türkiye'nin çeşitli illerinden 30 kadın katılmıştır. Katılımcıların 15'i 18 yaşından önce, 15'i 18 yaşından sonra evlenmiştir. Çalışmaya katılan kadınların 1/3'ü İstanbul'da yaşamaktadır. İstanbul'da ikamet eden kadınların sayısı ondur. İstanbul'dan sonra sayısal çoğunluk açısından Kars ve Diyarbakır illeri gelmektedir. Her iki ilden de yedi kadına ulaşılmıştır. Ankara'dan üç, Batman'dan iki, Muş'tan bir kadına ulaşılmıştır. Katılımcı kadınların illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 1: Görüşme ili

İller	S
Ankara	3
Batman	2
Diyarbakır	7
İstanbul	10
Kars	7
Muş	1
Toplam	30

4.1. Görüşülen Kadınların Demografik Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan kadınların yaş, meslek, doğum yeri, eğitim durumu vb. demografik bilgileri incelenmiştir.

Aksaray ve İzmir doğumlu olan kadınlar aslen Diyarbakırlıdır. İstanbul doğumlu olan kadın Urfalı, Yalova doğumlu olan Bingöllü, Ankara doğumlu olan kadın ise Malatyalıdır. Kadınlar çeşitli nedenlere bağlı olarak ailelerinin batıya göç ettiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 2: Doğum yeri

İller	S
Adıyaman	1
Ağrı	3
Aksaray	1
Ankara	1
Ardahan	2
Batman	3
Diyarbakır	5
İstanbul	1
İzmir	2
Kars	9
Sivas	1
Yalova	1
Toplam	30

Çalışmaya katılan kadınların yaş aralığı 22 ile 72 arasında değişmektedir. Katılımcılar arasında sayısal çoğunluğu, 31-40 yaş grubundaki kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların yaş ortalamasının 42 olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Yaş grubu

Yaş grubu	S
22-30 yaş	7
31-40 yaş	10
41-50 yaş	5
51 ve üstü yaş	8
Toplam	30

Görüşülen kadınların çoğunluğunu halen evli olan kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların dördü boşanma deneyimi yaşamıştır. Halen evli olan kadınlardan biri ikinci evliliğini yaşamaktadır ve iki evliliğinden de çocuğu yoktur. Boşanmış üç kadından biri iki evlilik geçirmiş ve ikisi de boşanmayla sonuçlanmıştır. Boşanmış kadınlar tek çocukludur.

Çalışmaya katılan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında, 30 kadından 6'sının okumaz-yazmaz olduğu ve bu kadınların 18 yaşından önce evlendikleri görülmüştür. Üniversite ve Yüksek Lisans düzeyinde eğitim almış olan 8 kadının ise 18 yaşından sonra evlendikleri görülmüştür.

Tablo 4: Eğitim durumu

Eğitim durumunuz	Erken (-18 yaş) Evlenen	18+ yaş üzeri Evlenen
Okumaz-yazmaz	6	0
Okur-yazar	2	0
İlkokul	4	1
Ortaokul terk	1	0
Ortaokul	1	5
Lise	1	1
Üniversite	0	7
Yüksek Lisans	0	1
Toplam	15	15

Çalışmaya katılan 18 yaşından önce evlenen kadınların %73'ü ev kadını iken 18 yaşından sonra evlenmiş olanların sadece %33'ü ev kadınıdır. Geri kalan dağılıma bakıldığında 18 yaşından önce evlenen 4 kadının her biri farklı iş kolunda olmak üzere istihdamda yer aldıkları görülmektedir. Kadınların yer aldıkları iş kolları, hayvancılık, aşçılık, turizm ve hasta bakımındır. Evliliğini 18 yaşından sonra yapan kadınların ise ağırlıklı olarak öğretmen olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Meslek

Mesleğiniz	S
Aşçı	1
Çocuk Gelişimi Uzmanı	1
Çocuk Yoga Eğitmeni	1
Emekli Bankacı	1
Ev Kadını	16
Hayvancılık	1
Mağaza Yöneticisi	1
Manikürist	1
Öğretmen	4
Tıbbi Mümessil	1
Turizm/Yönetici	1
Yaşlı/Hasta bakımı	1
Toplam	30

Görüşülen 30 kadından 9’i aktif olarak iş hayatında yer almaktadır. Mesleğinin öğretmenlik olduğunu söyleyen kadınlardan 3’ü çalışma hayatında yer almaktadır. Çocuk gelişimi uzmanı olan kadın, Diyarbakır’da dernek başkanı olarak çalışmaktadır. Mesleğini aşçı olarak belirten kadın, özel bir şirkette aşçılık ve temizli işleri yapmaktadır. Manikürist olan kadının İstanbul’da kendi işlettiği bir güzellik salonu bulunmaktadır. Mesleğini tıbbi mümessil olarak belirten kadının Batman’da bir medikal şirketi bulunmaktadır. İş sahası turizm olan kadın İzmir’de bir turistik tesiste yönetici olarak çalışmaktadır. Mesleğini yaşlı/hasta bakımı olarak belirten kadın ise günlük ev işlerinde çalışmaktadır.

Kadınların eğitim düzeyine göre çalışma durumu incelendiğinde çalışan 9 kadının yarısının lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Hiç okula gitmemiş olan kadınların ise hiçbiri çalışma hayatında yer almamaktadırlar.

Şu anda çalışmayan üniversite mezunu kadınlardan biri, emeklidir ve daha önceden aktif olarak iş hayatında yer almıştır. Çalışmayan üniversite mezunu kadınlardan biri aslında kendisinin çalışmak istediğini ama eşinin çalışmasını istemediğini ifade etmiştir.

“Eşim en büyük hayalinin üniversite mezunu bir eşinin olması ve çalışmayıp çocuklarını iyi yetiştirmesi olduğunu söylüyor. Ben de çalışmıyorum. Çocuklarımı büyütüyorum. İlk başta çok üzülüyordum bu duruma ama artık alıştım sanırım” (K.23).

Şu anda çalışan ortaokul mezunu olan kadın eşinin çalışmasına karşı çıkmasını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Eşim ilk evlendiğimizde çalışmamı istemedi. İhtiyacımız yok, ben yeterince kazanıyorum. Kardeşlerine de ben bakarım dedi. Ama ben ortaokuldan sonra çalışmaya, kendi paramı kazanmaya başlamıştım. Kendimi psikolojik olarak çok kötü hissettim. Kendi paramı kazanmak istedim. Sonunda eşimi ikna ettim. Artık çalışıyorum” (K.26).

Üniversite mezunu olan bir diğer kadın eşinin çalışmasına karşı çıkmasını aşağıdaki gibi dile getirmiştir.

“Ben dernekte okul öncesi öğretmenliği yapıyorum, eşim cezaevinde. Akrabalar ve eşimin arkadaşları baskı yapıyorlar, eşin çalışmasını, dernekte erkekler var, diye. Neyle geçineceğim diyorum. Şimdilik direniyorum. Çalışmaya devam ediyorum” (K.21).

Tablo 6: Eğitim durumu ile çalışma arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Çalışma durumu	
	Çalışıyor	Çalışmıyor
Okumaz-yazmaz	0	6
Okur-yazar	0	2
İlkokul	2	4
Ortaokul	2	4
Lise	1	1
Üniversite	4	3
Yüksek Lisans	0	1
Toplam	9	21

Kadınların anadilini bilmeleri konusunda eğitim seviyelerine göre farklılık olup olmadığı aşağıdaki tabloda incelenmeye çalışılmıştır. Eğitim durumları ile anadilini bilme düzeyi arasında bir ilişki olduğu tespit edilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan kadınların neredeyse tamamı Kürtçe biliyorken eğitim seviyesi daha yüksek olan kadınlarda Kürtçe'nin anadil konumundan ikinci dil konumuna düştüğü söylenebilir. Anadili kaybetme konusunda eğitimin yanında göç de önemli bir etkidir. Kürtçe bilmiyorum ya da az biliyorum diyen kadınlar batıya göç etmiş, batıda büyümüşlerdir. Batıya göç etmiş kadınlar Kürtçe bilmeme nedenlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

“İzmir’de yaşıyorduk. O zaman annemin Türkçesi bozuktu. Utanıyordum annemden. Türkçe konuşuyorduk evde” (K.20).

“İstanbul’a göç etmiştik. Babam Kürtçe öğrenmemizi istemedi. Şivemizin bozulmasını istemedi. Kürt olduğumuzu kimseye söylememizi de istemezdi. Hep tembüh ederdi, kimseye söylemeyin diye” (K.23).

“Muğla ve İzmir’ de yaşadım çocukken. Babam konuşmamızı istemedi. Üniversiteyi de İstanbul’ da okudum. O yüzden çok az Kürtçem” (K.25).

“Annemle babam küçükken göç etmişler batıya onlarda çok az biliyordu. Bize de öğretilmediler” (K.16, K.30).

Tablo 7: Eğitim durumu ile anadil arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Kürtçe biliyor musunuz?		
	Evet, biliyorum	Anlıyorum, ama konuşamıyorum	Hayır, bilmiyorum
Okumaz-yazmaz	6	0	0
Okur-yazar	2	0	0
İlkokul	5	1	0
Ortaokul	6	0	0
Lise	1	0	1
Üniversite	2	4	1
Yüksek Lisans	0	0	1
Toplam	22	5	3

“Çocuğunuza anadilinizi öğrettiniz mi? öğretir misiniz?” sorusu sorulduğunda;

Erken evlenen ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlar ağırlıklı olarak çocuklarına Kürtçe öğretmiş, günlük yaşam pratiklerinde anadillerini aktif kullanan kadınlardır. Kadınların çocuklarına Kürtçe öğretmeme nedenlerinin kırsaldan kente göç etmiş olmak ve Kürtçe bilmenin bir işlerine yaramayacağına olan inançları olduğu görülmüştür. Anadillerini çocuklarına aktarma konusunda aşağıda kadınların kendi ifadelerine yer verilmiştir.

“Ankara’da doğup büyüdüler, üstüne düşmedim. Anlıyorlar ama konuşamıyorlar” (K.11).

“İstanbul’da yaşıyorum bir süredir. Ağrı’da yaşarken gündelik dilde sürekli Kürtçe konuşuyordum. Burada azaldı. Ama kızımın iki dili de konuşuyoruz. Dilimizi bilirsin istiyoruz” (K.10).

“İstanbul’da doğup büyüdüler. Ne işlerine yarayacak diye öğretmedim. Anlıyorlar biraz, ama konuşamıyorlar” (K.6).

Eğitim seviyesi yüksek ve 18 yaş sonrası evlilik yapmış olan kadınların çocuklarına anadilini aktarma konusundaki görüşleri kendisi de hiç bilmediği için çocuğuna hiç aktaramayanlar, batıya göç ve eğitim nedeniyle kendilerinin de çok az bilmeleri nedeniyle çocuklarına çok az aktarabilenler ve çocukları ile aktif olarak Kürtçe konuşanlar olarak gruplandırılabilir. Kadınların anadilini aktarma konusundaki görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Babam gençken göç etmiş batıya. Ben de bilmiyorum” (K.16, K.30).

“Ben de az biliyorum. Bildiğimi öğretmeye çalışıyorum. Ama çok az. Günlük pratikte konuşacak kadar değil” (K.26, K.27, K.28).

“Çok az biliyorum. Öğretmedim” (K.20, K.21).

“Çok az anlıyorlar” (K.19, K.24).

“Çocuğum yok. Olunca ben Türkçe, eşim Kürtçe konuşacak. Ben batıda büyüdüm. Eşimin Kürtçe’ si daha iyi. Çift dilli büyümesini istiyoruz” (K.25).

“Evet, öğretiyorum. Kayınvalidemlerle yaşıyoruz. Babaannesi Türkçe bilmiyor. Evde Kürtçe konuşuluyor” (K.29).

“Ben İstanbul’da büyüdüm. Babam Kürtçe konuşmamızı istemezdi. Az biliyorum. Eşim benim Kürtçe’ mi beğenmiyor. Ben de pek konuşmuyorum artık. Çok az biliyor çocuklar” (K.23).

“Evet, evde Kürtçe konuşuyoruz.” (K.22).

Eğitim seviyesi yüksek olan kadınların, anadillerini çocuklarına aktarmama nedenlerinin kendilerinin de bilmemeleri ve eşleri ile aralarında dil konusunda yaşadıkları anlaşmazlık olduğu görülmüştür.

Eşlerin eğitim durumuna bakıldığında, ağırlıklı olarak lise ve üstü (yaklaşık %50) eğitim almış oldukları görülmektedir.

Tablo 8: Eşin eğitim durumu

Eşinizin eğitimi	S
Okumaz-yazmaz	2
Okur-yazar	2
İlkokul	6
Ortaokul	3
Lise	10
Lise Terk	1
Üniversite	6
Toplam	30

Kadınların eğitim durumları ile eşlerinin eğitim durumlarını karşılaştırıldığında yüksek oranda bir korelasyon olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyleri düşük olan kadınların eşlerinin de eğitim düzeylerinin ortaokul ve altında olduğu, buna karşılık üniversite ve yüksek lisans mezunu kadınların eşlerinin de en az lise olmak üzere üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Eğitim durumu okumaz-yazmaz veya okur-yazar düzeyinde olan kadınların eşlerinin de en çok 1 kişi lise mezunu olmak üzere ağırlıklı olarak yine okumaz-yazmaz veya okur-yazar düzeyinde oldukları gözlemlenmiştir. Benzer şekilde eğitim durumu ilkokul, ortaokul veya lise olan kadınların eşlerinin eğitiminin de çoğunluk olarak lise düzeyinde olduğu görülmektedir. Son olarak geriye kalan üniversite veya yüksek lisans mezunu sekiz kadından beşinin eşleri de yine üniversite mezunu olarak gözlenmiştir.

Kadınlarla eşleri arasındaki yaş farkına baktığımızda, altı kadının eşiyle aynı yaşta olduğunu, en yüksek yaş farkının ise 15 olduğunu görmekteyiz.

Tablo 9: Eşinizle aranızda kaç yaş fark var?

Yaş farkı	S
0	6
1	1
2	6
3	1
5	3
6	3
7	4
8	1
9	3
11	1
15	1
Toplam	30

4.2. Evlilikle İlgili Bilgiler

Çalışmaya katılan kadınların 26'sı Kürt erkekleriyle evlilik yaparken, dördü Türk erkekleriyle evlilik yapmıştır. Türk erkekleri ile evlenen kadınlar lise ve üzeri eğitim düzeyindedir. Üçünün aileleri uzun yıllar önce batı illerine göç etmiş, biri üniversite eğitimi sonrası İstanbul'da iş bularak İstanbul'a göç etmiştir. Eşleri Türk olan kadınlardan biri Türk ile evlenmesine ağabeyinin karşı çıktığını, ama mücadele ettiğini ve istediği

kişiyile evlendiğini ifade etmiştir. Üçü ise evlenirken herhangi bir sorunla karşılaşmadığını söylemiştir.

Çalışmada yer alan kadınlardan birinin çok eşli evlilik yaşadığı, üzerine kuma geldiği tespit edilmiştir. Çok eşli evlilik deneyimi olan kadın kendi ifadesiyle yaşadığı deneyimi aşağıdaki şekilde anlatmıştır.

“Kocam, ben evlenmişim, dedi. Başımı ellerimin arasına aldım, ağladım, ağladım. Neden yaptın bunu, ocağıma ateş düşürdün dedim. Bir süre başka bir köyde yaşadı, kuma ile. Daha sonra eve getirdi. Kocam kumaya nikah yaptı. Çocuklarım kumanın üzerine kayıtlı. Kuma öldükten sonra bana nikah kıydı. Alıştık birbirimize. Birbirimizin çocuklarına baktık. Hep saygılıydı bana. Ama hep mutsuz oldum. Bir daha yüzüm gülmedi. Ne yapacaksın, kaderdir, alın yazısıdır” (K.9).

Kadın yaşadığı bu deneyim karşısında, okumaz-yazmaz olması, ekonomik özgürlüğünün bulunmaması, törelerin ağır yükü gibi nedenlerle, çaresiz kalmış ve inancına sığınarak yaşadığı durumu kader, alinyazısı olarak kabullenmiştir.

Kadınlara evlilik yaşlarına ilişkin dağılım tablo 10’da gösterilmiştir. Evlilik yaşı en düşük 13, en yüksek 28 olarak tespit edilmiştir. 18 yaş sonrası evlenen kadınlarda ortalama evlenme yaşı 23 iken, erken evlenen kadınlarda evlilik yaş ortalaması 16’dır.

Tablo 10: Kaç yaşında evlendiniz?

Evlilik yaşı	S
13	1
15	5
16	2
17	7
18	1
19	1
20	2
22	4
23	3
25	1
26	1
27	1
28	1
Toplam	30

Eğitim durumuna ilişkin evlenme yaşları dağımları tablo 11’de detaylı olarak verilmiştir. Örnek olarak, okumaz-yazmaz olan 6 kadın için ortalama evlenme yaşı 15 olarak görölürken üniversite mezunu 7 kadın için ortalama evlenme yaşı 23 olarak tespit edilmiştir. Buna göre eğitim durumu ile evlilik yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde eğitim seviyesi arttikça evlenme yaşının yükseldiği ifade edilebilir.

Kadınların erken evlenme nedenleri yoksulluk, namus ve aşık olarak kendi isteği ile evlenme olarak üç başlık altında toplanabilir.

Tablo 11: Eğitim durumu ile evlilik yaşı arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Kaç yaşında evlendiniz?			
	S	Ortalama	En düşük	En fazla
Okumaz-yazmaz	6	15	13	17
Okur-yazar	2	16	15	17
İlkokul	6	18	16	22
Ortaokul	6	21	15	26
Lise	2	20	17	23
Üniversite	7	23	19	27
Yüksek Lisans	1	28	28	28
Toplam	30	19	13	28

Görüşülen kadınların tamamının hem resmi nikahı hem de dini nikahı bulunmaktadır. 18 yaşından önce evlenen kadınlar önce dini nikah ile evlenmişlerdir. 18 yaşından sonra evlenen kadınlar önce resmi nikahlarının yapıldığını, daha sonra dini nikah yapıldığını ifade etmişlerdir.

18 yaşından önce evlenen kadınlar resmi nikahlarının kanuni evlenme yaşlarını doldurduktan sonra süreç içinde farklı zamanlarda kıyıldığını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“22 yaşında kıyıldı. İlk çocuğuma hamileyken” (K.1).

“15 yıl sonra kıyıldı” (K.2).

“Net hatırlamıyorum. 20 yaşından sonra” (K.3).

“18 yaşını doldurunca” (K.4, K.8, K.10, K.11, K.12, K.14, K.15).

“Hatırlamıyorum ne zaman kıyıldığını” (K.5).

“Büyük kızım okula başlarken” (K.6).

“Hatırlamıyorum. Ben gitmedim” (K.7).

“Önce kumanın nikahı vardı. O ölünce ben nikahlandım. Çocuklarım kumanın üzerine kayıtlı” (K.9).

“İlk çocuğum doğduktan sonra” (K.13).

Yukarıdaki ifadelerde de görülmektedir ki erken evlilik yapan kadınlarda, resmi nikaha önem verilmemekte, tarihleri dahi hatırlanmamakta, hatta bir kadın kendisinin nikahta bulunmadığını ifade etmektedir.

Evliliğini 18 yaşından önce yapan 15 kadına: “Evlenmenize kim karar verdi? Size fikriniz soruldu mu? Eşinizin hangi özelliklerine dikkat edildi?” soruları sorulduğunda kadınların verdikleri yanıtlar üç başlık altında toplanabilir. Birinci başlıkta karar alıcılar tarafından hiç fikri sorulmadan, rızası alınmadan evlendirilenler. İkinci başlıkta karar alıcılar tarafından fikri sorulanlar ve kendim sevdim eşimi babam da onayladı diyenler üçüncü grupta ele alınabilir. Erken evliliklerde karar alıcılar ağırlıklı olarak ailenin otorite konumundaki erkek erkek üyeleridir. Azınlıkta olmakla birlikte baba ya da abiyile birlikte anne veya halanın da karar verici konumda olduğu durumlar da bulunmaktadır.

Kadınların evliliklerine karar verilme şekilleri kendi ifadeleriyle aşağıda yer almaktadır:

“Annem karar verdi. Bana fikrim sorulmadı. Sorulsaydı evlenmek istemezdim. Okumak isterdim. İyi insanlar, işi gücü var diye, verdiler” (K.1).

“Dedem ve babaannem karar verdi evlenmemize. Annem babam onların sözü üstüne söz söyleyemezdi. Fikrim sorulmadı. Sorulsaydı istemezdim. Okumak isterdim. Uzaktan akrabamız ondan evlendirdiler. Başka bir özelliğine dikkat etmediler” (K.2).

“Halam ve babam karar verdi. Fikrim sorulmadı. Daha ilkokuldayken nişanladılar. Babama hep söyledim istemediğimi, dinlemedi. Eşim de istemiyordu. Başkasını seviyordu. Halamın oğlu olduğu için verdiler, başka bir şeye dikkat etmediler” (K.6).

“Kayınpederim ve babam karar verdi. Sorulmadı fikrim. O yaşta evlenmek istemezdim. Kayınpederim muhtardı köyde, bize geldi, kızını vermeden kalkmam dedi. Babam da verdi. Daha 13 yaşındaydım” (K.7).

“Babam karar verdi. Fikrim sorulmadı. Sorulsaydı istemezdim. Bir boğaz eksilsin, başkasına kaçmasın diye bir an evvel evlendirdiler. Başka bir şeye bakmadılar” (K.9).

“Annem ve abim karar verdi. Abim evlenmek istiyordu. Babam ölmüştü, başlık parası yoktu. Yoksulluk. Abime berdel oldum. Küçüğüm daha dedim. Dinlemediler” (K.3).

“Babam karar verdi. Sorulmadı. Sorulsaydı istemezdim. Berdel oldum” (K.8).

Evlilik kararı verilirken hiçbir şekilde fikirlerinin sorulmadığını ifade eden kadınların tamamı fikirleri sorulaydı evlenmek istemeyeceklerini, yaşlarının evlilik için çok küçük olduğunu ve okumak istediklerini dile getirmişlerdir.

“Babam karar verdi. Sordu bana, olur dedim. Babam çok iyidir, temiz bir oğlandır, dedi” (K.5).

“Babam karar verdi. Aracılar tanıştırdı. Beğendik birbirimizi. Sordu soruşturdu. İşi iyi olduğu için evlendirdi babam” (K.12).

Kadınlardan ikisi evliliklerine karar verilirken babalarının kendilerine fikirlerini sorduğunu, kendilerinin de onayladığını ifade etmişlerdir.

“Biz sevdik birbirimizi ama uzaktan, öyle konuşma filan yok. İstediler babam verdi. Sordu fikrimi ama istemesem de verirdi. Kız kardeşlerim istemedikleriyle evlendiler. Aynı köydeniz, bildik diye verdiler. Başka bir şeye dikkat etmediler” (K.4).

“Eşim teyzemin oğlu. Hiç görmemiştik birbirimiz, onlar Van’da yaşıyordu, biz Ağrı’da. Bize geldiler. Karşılaşınca, sevdik birbirimizi ama liseye gidiyordum, bitirip sonra evlenmek isterdim. Eniştem karar verdi. Babam enişteme karşı çıkamadı. Akraba olduğu için verdiler” (K.10).

“Biz sevdik birbirimizi 14 yaşındayken. Okulu bıraktım evlenmek için. Babam gönülsüz verdi. Okutmak istedi. Ben imkanları değerlendiremedim. Şimdiki aklım olsaydı evlenmez, okurdum. Kendi ayaklarımın üzerinde dururdum” (K.11).

“Severek evlendim. Ama öyle uzaktan sevme. Babam da verdi. İşinin iyi olmasına dikkat etti” (K.13, K.14).

“Annem karar verdi. Lisede flört ediyorduk. Annem öğrenince adımızı çıkaracaksın dedi. Kafamda oklava kırdı, hala izi durur. Sonra da hemen evlendirdi. Sormadı annem. Flört ediyor olsam da o yaşta evlenmek istemezdim” (K.15).

Eşini kendisinin sevdiğini ve isteyerek evlendiğini ifade eden kadınların anlattıklarından yola çıkarak, eşi ile yalnızca uzaktan bakışarak anlaşip evlenmek isteyen kadınlar, eşi ile

flört ederek evlenmek isteyen kadınlar olarak iki başlık altında toplanabilir. Flört ederek ve eşini isteyerek seçen kadınlar da okulu bırakmak istemediklerini, okulu bitirdikten sonra evlenmek istediklerini, otoriteye karşı çıkmadıkları için evlenmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Erken yaşta yapılan evliliklerde, evliliğe karar veren otorite konumundaki kişilerin, kızlarını evlendirirken dikkat ettikleri özellikler işin iyi olması, aynı köyden olması, akraba olması olarak sayılabilir. Erken evlenen kadınlar arasında eşlerini kendileri seçenler olsa da bu seçimin bilinçli bir seçim olmadığı, yalnızca uzaktan görme ile olduğu söylenebilir.

Evliliğini 18 yaşından sonra yapan 15 kadının: “Eşinizle nasıl tanıştınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar iki başlık altında toplanabilir. Birinci grupta eşleri ile aracılar vasıtasıyla tanışıp görüşenler, ikinci grupta ise eşleri ile kendileri tanışıp çeşitli sürelerle flört edenler toplanabilir.

Kadınların verdikleri yanıtlar şöyle olmuştur:

“Tanıdıklar aracı oldu. Buluştuk bir iki kez. Isındık birbirimize. Görücü usulü evlendik” (K.19, K.21, K.22).

Eşleri ile flört ederek evlenen kadınların eşleri ile tanışma şekilleri akrabalık, komşuluk ilişkisi ile tanışma, iş ilişkisi ile tanışma, üniversite ve arkadaş ortamında tanışma ve alışveriş merkezinde tanışma olarak gruplandırılabilir.

Kadınların kendi ifadeleri ile tanışma şekilleri aşağıda yer almaktadır:

“Arkadaş ortamında tanıştık” (K.16, K.18, K.20).

“Alışveriş merkezinde tanıştık. Sonrasında bir buçuk yıl kadar flört sonrasında da nişanlılık dönemimiz oldu” (K.17).

“Eşim doktor, hastasıydım. Altı ay kadar flört ettik” (K.23).

“Amcamın oğlu eşim. Yedi yıl flört ettik eşimle” (K.24, K.29).

“Eşim ablamın kayını, iki yıl flört ettik” (K.25).

“Eşim avukat, iş ilişkisiyle tanıştık. Bir süre flört ettik” (K.26).

“Abimin dükkanına müşteri olarak gelmişti. Öyle tanıştık. Bir süre arkadaşlık ettik” (K.27).

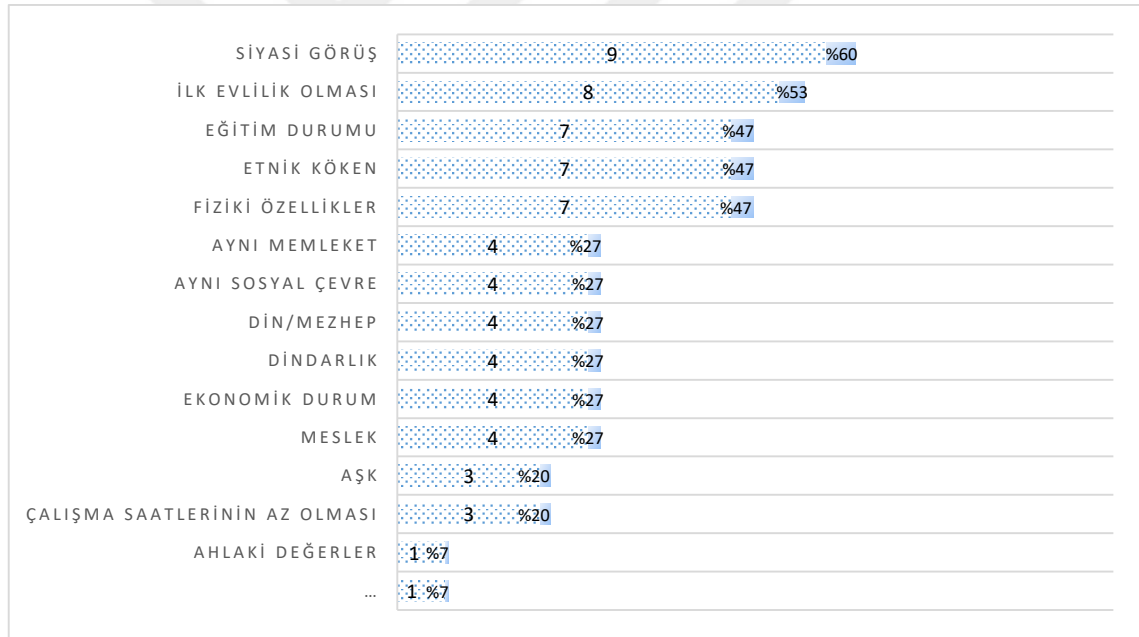
“Komşumuzdu, eşim. Arkadaşlık ettik uzun süre” (K.28).

“Üniversitede tanıştık. Okul boyunca flört ettik.” (K.30).

“Abimle hiç anlaşamıyordum. Bize şiddet uyguluyordu. Evin asi kızı olduğum için en çok da bana şiddet uyguluyordu. Ya o beni öldürecekti ya ben onu. İzmir’den Diyarbakır’a geri dönmüştük. Kimliğimi bulmaya çalışıyordum. On sekiz yaşındayken dağa gitmeye karar vermiştim. Böylece abimden de kurtulmuş olacaktım. O arada eşimle tanıştım. Kısa bir süre arkadaşlık ettik ve evlendik” (K.20).

Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar eşleri ile bir süre flört ederek, eşlerini tanıyarak evlenmişlerdir. Görücü usulü evlenenler de eşleri ile birkaç defa buluşarak evlenmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

Şekil 1: Eş seçim kriterleri

Kadınların eş seçim kriterleri incelendiğinde en yüksek ifade “Siyasi görüş” olarak belirtildiği görülmektedir. Kadınlar ağırlıklı olarak siyasi görüşlerinin uyuşmadığı kişilerle evlenmeyeceklerini ve siyasi görüşün eş seçiminde önemli bir kriter olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşün yanında siyasi görüşten çok birbirinin fikirlerine saygılı olmanın daha önemli olduğunu söyleyen kadınlarda bulunmaktadır.

“Eşimle siyasi görüşlerimiz farklı. Eşim daha muhafazakar. Seçimlerde farklı partilere oy veriyoruz. Birbirimizin kararlarına saygı duyuyoruz. Bence birbirinin kararlarına saygılı olunduğu sürece siyasi görüşün bir önemi yok” (K.17).

“Siyasi görüşü çok uçta olan, partizan biriyle evlenmezdim” (K.16).

İkinci olarak en çok önem verilen kriter ise ilk evlilik olması olmuştur. Kadınlar daha önce başından bir evlilik geçen biriyle evlenmenin kendilerinde güvensizlik yaratacağını ifade etmişlerdir.

Kadınlar eşleri ile evlenmeye karar verirken önem verdikleri diğer kriterleri ise aşk, aile olgusuna değer verme, anlayışlı olma, çalışkan üretken olma, kendi ayakları üzerinde durma, demokrat olma, akademik eğitimin yanı sıra kendini yetiştirmiş olma, kadının benliğine farklılıklarına saygı duyma, uçta siyasi görüşlere sahip olmama, ateist olmama olarak ifade etmişlerdir. Batıda büyüyen kadınlardan 3’ü eskiden Kürt erkeklerine karşı önyargılı olduklarını, eşlerini tanıdıktan sonra görüşlerinin değiştiğini, demokrat Kürt erkeklerinin kadına bakış açısının daha eşitlikçi olduğunu söylemişlerdir.

Etnik kökene daha önceden önem vermediğini ama yaşadıkları deneyimler sonucu artık etnik kökenin önemli olduğunu düşündüğünü ifade eden kadınlar yaşadıkları deneyimleri aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

“Etnik kökenin önemli olmadığını düşünüyordum eskiden, ama daha önceki erkek arkadaşlarımla yaşadığım deneyimlerden sonra önemli olduğunu düşünüyorum. Kürt olduğum için erkek arkadaşımın ailesi tarafından terörist damgası yedim” (K.25).

“İlk evliliğimde Kürt olduğum için ayrımcılığa uğradım. Eşimin ailesi tarafından Kürt gelin diye seslenildi. İkinci evliliğimde eşimin Kürt olmasını istedim” (K.18).

Kadınlar ağırlıklı olarak kendilerine yakın eğitim seviyesindeki erkeklerle evlenmişlerdir. Ancak kendisi üniversite mezunu olmasına karşılık eşi ilkökul mezunu olan bir görüşmeci de bulunmaktadır.

“Eşim ilkökul mezunu. Ben üniversite mezunuyum. Diploma önemli değildi benim için. Eşimle sorun yaşadığımızda bazen düşünüyorum. Eğitim farkından mı yaşıyoruz bunları diye. Ama belki eşim daha eğitilmiş olsaydı yaşadık bu sorunları, sadece akademik eğitimle iyi eş olunmuyor” (K.27).

Eşin ailesi ile birlikte oturma durumuna bakıldığında, erken evlenen kadınların ağırlıklı olarak eşlerinin aileleriyle birlikte yaşadıkları görülmüştür. Kadınların eşlerinin aileleriyle birlikte oturma süreleri gruplandırıldığında hala eşin ailesi ile birlikte oturanlar, kısa süreli olarak eşin ailesi ile birlikte oturanlar, uzun yıllar eşin ailesi ile oturmuş ancak şimdi eşin ailesinin kaybı nedeni ile oturmayanlar, eşin ailesi ile hiç birlikte oturmayanlar olarak dört başlık altında incelenebilir. Eşlerin ailesi ile birlikte oturma nedenlerinin yaşlarının küçük olması, ailenin gelirinin ortak olması, gelinlerden hizmet ev içi işlerin beklenmesi olduğu görülmüştür.

Aşağıda kadınların kendi ifadeleriyle eşlerinin aileleriyle birlikte oturdukları süreler verilmiştir:

“11 yıl birlikte oturduk eşimin ailesiyle. Zor yıllardı. Kalabalıktık. Bekar görümceler, kayınlar. Ayı eve çıkınca anladım evlendiğimi” (K.1, K.3, K.14).

“Evet, uzun yıllar birlikte yaşadık. O zaman başka türlü sü yoktu. Yaşımız da küçüktü. İş güç yoktu” (K.2, K.4, K.7, K.9).

“Evet, 3 yıl birlikte yaşadık” (K.5, K.6).

“Kayınvalidem ve kayınpederim ölünceye kadar birlikte oturduk. Çok nüfus, hep iş yaptım. Herkes kaynana kayınpederle oturuyordu o zaman. Gelin hizmet ediyordu” (K.8).

“Evet, Ağrı’dayken birlikte oturuyorduk. Eşim İstanbul’da iş buldu önce kendi geldi, sonra beni de yanına aldı. Eşimin abileri, ablaları evli kalabalık değildik. Ama yine de zordu. Baba evimdeki rahatlık yoktu.” (K.10).

“3 ay oturduk. Babam erken yaşta evlenmemi istemiyordu bir de eşimin ailesiyle birlikte oturup ezilmemi istemedi. Babam o şartla verdi. Eşim de sözünü tuttu, üç ay sonra ayı eve çıktık” (K.11).

“Hala eşimin ailesiyle oturuyorum. Küçük kaynım evlenince ben ayı eve çıkacağım. Küçük gelin oturacak kayınvalidemlerle. Benden önce de büyük elim oturdu kayınvalidemlerle” (K.12).

“Eşimin ailesi ile hiç oturmam” (K.15).

18 yaşından sonra evlenen ve çeşitli kademelerde eğitim alan kadınlar ağırlıklı olarak eşlerinin aileleriyle birlikte oturmadıklarını ve bunu kabul etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Kadınlardan 1’i evlerinin düzenlerinin ayı olduğunu, Sur olayları sırasında

evleri yasaklı bölgede kaldığı için geçici olarak 9 ay kadar birlikte yaşadıklarını belirtmiştir.

Eşlerinin aileleriyle birlikte yaşayan kadınlardan biri eşinin ailesiyle birlikte oturmak istemediğini dile getirmektedir:

“İstemiyorum birlikte oturmak ama mecbur bırakıldım, eşim amcamın oğlu öyle olunca amcamlara ses çıkaramıyorum” (K.29).

Çeşitli sürelerde eşlerinin aileleriyle birlikte yaşayan kadınların kendi ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

“8 yıl oturdum. Kaynım evlenince ben ayrı eve çıktım. Küçük gelin kayınvalidemlerle oturmaya başladı” (K.19).

“3 ay birlikte oturdum. Sonra kendi evimize çıktık.” (K.24).

“3 yıl oturduk. Biraz kendimizi maddi olarak toparlayınca kendi evimize çıktık” (K.28).

Eşin ailesi ile birlikte oturma konusunda kadınlar arasında yer alan hiyerarşi görülmektedir. Kadınların ifadelerinden de görüldüğü gibi aileye yeni bir gelin katıldığında büyük gelin ayrı eve çıkmakta ve yeni gelin eşin ailesi ile birlikte oturmaya başlamaktadır. Kadınların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi eğitim seviyesinin artması ile, kadınlar eşlerinin aileleri ile oturmak istememekte, kendi evlerinin ayrı düzenlerinin olmasını istemektedirler. Dolayısıyla kadınların eğitim seviyesinin artması, Kürt aile yapısının, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim gösterme eğiliminde olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında görüşülen kadınların %90'ının çocuk sahibi olduğu görülmüştür. Çocuk sahibi olmayan %10'luk dilimdeki kadınların ise 3'ü yeni evlidir. İkiisi çocuk sahibi olmayı istemekte, 1'i ikinci evliliğini 40 yaş sonrası yaptığı için çocuk sahibi olmayı düşünmemektedir.

Çalışmaya katılan kadınların büyük çoğunluğunun çok çocuklu aile yapılarından geldikleri gözlenmektedir. Kardeş sayısı sorgulandığında en düşük kardeş sayısı 4 olarak belirtilmiştir.

Kadınların tamamı göz önüne alındığında ortalama kardeş sayısı 7 olarak gözlenmiştir. Buna karşılık 18 yaş üzerinde evlenmiş olan gruptaki kadınların eğitim düzeylerinin de

yüksek olmasına bağlı olarak daha az sayıda çocuk sahibi oldukları söylenebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadınların çok çocuklu ailelerden gelmekle birlikte az sayıda çocuk sahibi olması arasında çok güçlü olmayan bir korelasyon bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça bu korelasyon azalmaktadır. Eğitim düzeyinin artması ile Kürt aile yapısı, çok çocuklu aileden az çocuklu aile yapısına doğru değişim göstermektedir.

Tablo 12: Eğitim durumu ile çocuk sayısı arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Kaç çocuğunuz var?			
	S	Ortalama	En düşük	En fazla
Okumaz-yazmaz	6	7	3	10
Okur-yazar	2	6	2	9
İlkokul	6	3	2	5
Ortaokul	6	3	0	5
Lise	2	1	1	1
Üniversite	7	2	0	4
Yüksek Lisans	1	1	1	1
Toplam	30	3	0	10

Eğitim durumu ile çocuk sayısı arasında bir ilişki bulunduğu tablo 12’de daha açık bir şekilde görülmektedir. Okumaz-yazmaz olan kadınların çocuk sayısı ortalaması 7 iken, üniversite mezunu kadınların çocuk sayısı ortalamasının 2 olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim seviyesi düşük olan kadınların fazla sayıda çocuk sahibi olma nedenleri köyde yaşadıkları için kadın ve üreme sağlığı konusunda bilgi sahibi olmamaları, ülkede geçerli olan dili bilmemek, okur yazar olmamak gibi nedenlerle sağlık hizmetlerine ulaşamamış, aile planlaması yöntemlerini kullanmamış olmalarıdır. Fazla sayıda çocuk sahibi olmak kadınların bilinçli seçimi değildir.

“Çocuklarımı çok seviyorum ama keşke bilseydim de daha az çocuk getirseydim” (K.3).

“Her çocuk bir dert, ömrüm gitti, çocukların derdiylen” (K.8).

Yapılan derinlemesine görüşmelerde eğitim seviyesi yüksek olan kadınların az sayıda çocuk sahibi olma nedenleri gurbette yalnız olmak, şiddet içeren bir evlilik içinde olmak, çocuklarının daha iyi eğitim almasını istemeleri ve kendi sağlıklarını da düşünerek daha az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih ettikleri söylenebilir.

“17 yaşındaydım, şiddet görüyordum. Bir kızım oldu, başka çocuk sahibi olmak istemedim. Daha fazla çocuğu ortak etmek istemedim. Bir an önce kendimi ve kızımı bu ortamdan kurtarmak istedim” (K.15).

“Gurbette yaşıyorduk, kızıma bakacak destek olacak kimsemiz yoktu. Ben de çalışıyordum. Çok zorluk çektim kızımı büyütürken. Eşimle de sıkıntılarımız vardı. Daha fazla çocuk sahibi olmak istemedim. Tek çocukla kalmayı tercih ettim” (K.30).

“Çocuklarımı iyi şartlarda yaşatmak istiyorum. İyi eğitim alsınlar, hobileri olsun istiyorum. Çocuk sayısı fazla olunca bunları sağlamak zorlaşıyor” (K.20).

“Beş çocuğum var. Aslında fazla çocuk sahibi olmuşum. Bakmakta zorlanıyorum. Sinirleniyorum, kaldıramıyorum. Dernek çalışanlarının yardımı ile TİHV’ den Psikolojik destek almaya başladım” (K.28).

“Hamilelik, doğum hepsi çok yıpratıcı süreçler kadın için. Çocuk büyütmenin yükü kadın üzerinde daha çok” (K.16).

4.3. Erken Yaşta Yapılan Evlilikler ile İlgili Görüşler

Çalışmada yer alan kadınlara çocukluğunuz nasıldı sorusu sorulduğunda eğitim seviyesi düşük olan kadınlar ağırlıklı olarak çocukluklarının da yoksulluk içinde, hep iş yaparak ve çalışarak geçtiğini ve çocukluklarını yaşayamadıklarını ifade etmişlerdir. Erken yaşta yapılan evliliklerin yoksulluk döngüsünü devam ettirdiği, yoksul ailelerden gelen kadınların kendi kurdukları ailelerde de yoksulluğun devam ettiği görülmektedir. Çeşitli kademelerde eğitim alan kadınlar ise çocukluklarında ders çalıştıklarını, arkadaşları olduğunu ve çocukluklarını yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınların çocukluklarına dair ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

“Çocukluğum Almanya’ da geçti. Çok güzel bir çocukluk geçirdim. Erken yaptığım ve şiddet gördüğüm evliliğimi bitirebilmemde ve ayaklarımın üzerinde durabilmemde çocukluğumu Almanya’ da geçirmiş olmamın, orada farklı hayatları görmüş olmamın ve Almanca biliyor olmamın büyük etkisi olduğunu düşünüyorum” (K.15).

“Çocukluğumda rahattım, anneme, babama nazım geçiyordu. Derslerime çalışıyordum. Arkadaşarımla görüşüyordum. Evlenince bunlar kalmadı” (K.10).

“Güzeldi çocukluğum, bağ bahçe işi yapıyordum. Arkadaşlarım da vardı ama çabuk bitti çocukluğum” (K.1).

“Çocukluğum hep tarlada çalışarak, hayvanlara bakarak geçti. Yaşlıtlarım vardı köyde ama oyuna fırsat yoktu işten” (K.2).

“Tütünde çalıştım çocukken. Okutmadı babam, tütünde kim çalışacak dedi. İlkokulu bitirince de nişanladılar zaten. Çocukluğumu bilemedim” (K.6).

“Çocukluğumu yaşamadım. Babamın evinde de yokluk vardı. Hep çalıştım.” (K.8, K.9).

Evliliğini erken yaşta yapan kadınlara “çocuk yaşta evli olmak nasıldı, erken evliliklerle ilgili ne düşünüyorsunuz” sorusu yöneltildiğinde kadınların verdikleri yanıtlar kendi ifadeleriyle aşağıda görülmektedir:

“Zordu. Eşimin ailesinin yanına gelin gittim, kalabalıktı. Çocukluğunu yaşayamıyorsun” (K.1).

“İyi bir şey değil. Zor” (K.2).

“Çok zordu. Annemi özlerdim, ağlardım hep” (K.3, K.9).

“Bir şey bilmiyordum. Hep eziliyorsun” (K.4).

“İnsan eziliyor, çocukluğunu yaşayamıyor. İyi bir şey değil” (K.5).

“Küçük yaşta evlendiğim için kendimi hep mutsuz hissettim. Mutsuz olduğum için boşanmak istedim. O arada çocuklarım oldu. Babam çocuklarını bırak gel geleceksen dedi. Çocuklarıma kıyamadım. Çektim” (K.6).

“Evlendiğimde daha adet görmemiştim. Hiçbir şey bilmiyordum. Kızlar eziliyor” (K.7).

“Zordu. Kalabalıktı, hep iş yaptım, ezildim. Yoksulluk içinde yaşadım” (K.8).

“Zor bir şey. Babamın evinde rahattım, okula gidiyordum. Evlenince erken kalkmam, kayınpederime hizmet etmem gerekti” (K.10).

“Çocuk yaşta sorumluluk almak zordu” (K.11).

“Yeni aileye uyum sağlamak, geçim çok zordu benim için” (K.12).

“Çocuk yaşta evlenmenin güzel hiçbir yanı yok. Çocukluğumu yaşamadan birçok sorumluluk aldım. Kendim daha çocukken anne oldum” (K.13).

“Çocuk yaşta evlenmek güzel değil. Şimdiki aklım olsa evlenmezdim. Çocuk yaşta anne oluyorsun” (K.14).

“Çok zordu. Şiddet gördüm. Çok mücadele verdim. Boşandım. Çok yanlış buluyorum” (K.15).

“Ben üniversite eğitimi aldım ve 18 yaş sonrası evlendim. Diyarbakır’ da sivil toplumda çalışıyorum. Erken yaşta yapılan evliliklerle mücadele ediyoruz dernek olarak. Hala yaygın olarak devam ediyor. Aileleri ikna etmeye çalışıyoruz kızlarını evlendirmesinler, okutsunlar diye. Maddi durumu kötü olan ailelere burs bulmaya çalışıyoruz özellikle kız çocuklarına. Çünkü kızlar daha çok risk altında” (K.20).

Kadınların ifadelerinden de görüldüğü gibi erken evlenen kadınlar evliliğe, dahil oldukları yeni aileye uyum sağlamakta zorlanmışlar, annelerini özlemişler, yeterli olgunluğa sahip olmadan annelik sorumluluğunu üzerlerine almışlardır. Ağırlıklı olarak baba evlerinde yaşadıkları ekonomik sıkıntılar devam etmiştir. Baba evinde başlayan tarlada, bağda- bahçede çalışma, hayvan bakma işi gelin olarak gittikleri ailede devam etmiştir. Kadınlar için değişen tek şey mekansal değişiklik olmuş, ev içi emeklerine el konulmaya devam edilmiştir.

Evliliğinin 18 yaş öncesinde yapan kadınların, ailenizin kız çocuklarını erken evlendirme nedeni nedir sorusuna verdikleri yanıtlar:

“Yoksulluk” (K.1, K.4, K.6, K.9, K.12).

“Babam çok genç öldü. Sahip çıkacak kimse yoktu. Yokluk vardı” (K.3).

“Namus, bir an önce yerini bulsun, başkasına kaçmasın” (K.2, K.5, K.7, K.8).

“Lisede flört ediyorduk eşimle, annem öğrenince namus korkusuna hemen evlendirdi” (K.15).

“Eşim teyzemin oğlu, biz sevdik birbirimizi, babam liseyi bitirince evlenmemi istiyordu. Eniştem babamın büyüğü, babam enişteme karşı çıkamadı” (K.10).

Kadınların üçü ise erken evlenmelerinde ailelerinin bir baskısı olmadığını ifade etmişlerdir.

“Ben aşık oldum, evlenmek istedim. Babam gönülsüz verdi” (K.11).

“Kendim istedim, evlenmeyi. Babam onayladı” (K.13, K.14).

Kadınların erken evlendirilme nedenlerinde yoksulluk ön plana çıkmaktadır. Çok çocuklu aile yapılarında, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine bağlı olarak kız çocukları aileye yük olarak görülmektedir. Bir an önce evlendirilmeleri ile evden bir nüfus eksilmekte ve aile üzerindeki bu yükten kurtulmaktadır. Erken evlendirilme nedenlerinde ikinci olarak namus olgusu gelmektedir. Kız çocukları ergenlik yaşına gelmeleri ile cinsellikleri kontrol altında tutulması gereken bireyler olarak görülmektedir. Cinselliğin kontrolünün ve namusun korunmasının bir an önce baba ve abiden kocaya devredilmesi için erken yaşta evlendirilmektedirler. Erken evliliklerin bir diğer nedeni de yine ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan berdel evlilikleridir. Ailedeki oğlan çocuğa başlık parası sağlayamayan yoksul ailelerde kız çocukları abileri için berdel olmaktadır.

“Kız kardeşleriniz de erken evlendi mi?” sorusuna verilen yanıtlar şöyledir:

“Ablam da erken evlendi. Ailem bizi erken evlendirdiği için pişmanlık duydu. Küçük kardeşim okudu, erken evlenmedi” (K.1).

“Evet, erken evlendiler. Yoksulluk, cahillik yüzünden kızları bir an önce evlendiriyorlardı” (K.2, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9).

“Evet, baba yok, dede yok, annem dul. Daha adet görmeden evlendirdiler. Kız kardeşlerimin biri beşik kertmesi ile evlendi” (K.3).

“Hayır, okudular, hala okuyorlar” (K.10, K.11, K.12, K.15).

“İki büyük kız erken evlendik. Diğerleri okudu. Ailem bizi erken evlendirdiği için pişmanlık duydu. Küçük kız kardeşlerim okudular. Erken evlenmedi” (K.13, K.14).

Verilen yanıtlar tüm kız kardeşlerin erken evlendirildiği aileler ve ilk kızların erken evlendirildiği aileler olarak iki başlık altında toplanabilir. İlk grupta aileler yoksulluk nedeni ile tüm kızlarını erken evlendirmişlerdir. İkinci grupta ise büyük kızlarını erken evlendiren aileler kızlarının yaşadıkları sıkıntıları görerek, yıllar içinde kırsaldan ilçeye, büyük şehirlere göç ve teknolojik gelişmeler ile kendi içlerinde bir değişim geçirerek küçük kızlarını okutmuşlar ve erken yaşta evlendirmemişlerdir.

Sizce kız çocukları en erken kaç yaşında evlenmeli? sorusuna kadınların %46’sı 25 yanıtını vermiştir. Kadınlar tarafından verilen en düşük evlenme yaşı 20, en yüksek evlenme yaşı ise 30 olmuştur, ortalama olarak ideal evlenme yaşı 24 olarak düşünülmektedir. Kadınlar kızlarının eğitim almasını kendi ayakları üzerinde durmasını daha sonra evlenmesini istemektedirler.

Araştırmaya katılan 30 kadının %50'si 18 yaşından önce evlenmiştir ve kendi deneyimledikleri erken evlilikleri onaylamadıklarını ifade etmişlerdir.

Erken yaşta evlenen 15 kadının: “Siz kızınızı erken yaşta evlendirir misiniz?” sorusunun verdikleri yanıtlar ise şöyle olmuştur.

“İki kızımı ilkokuldan sonra okutmadım. Erken evlendirdim. Bilemedik o zamanlar, biz de cahildik. Hata ettik. Ama üçüncüyü okuttum” (K.2).

“Büyük kızımı erken evlendirdim. Bilmiyorduk o zaman. Ben de daha cahildim, gençtim. Ama küçükler okudu. Biri 27, biri 22 yaşında bekarlar” (K.3).

“O zaman köydeydik. Büyük kızımı eşim bana sormadan evlendirdi. Sonra İstanbul'a geldik. Küçük kızlarım okudu” (K.7).

“Büyük kızımı erken evlendirdim. Küçükler okudu” (K.8).

Kadınların dördü, büyük kızlarını okutmadıklarını, erken evlendirdiklerini o dönemde kendilerinin de çok genç olduklarını bilemediklerini, küçük kızlarını okuttuklarını erken yaşta evlilik yapmasını istemediklerini ifade etmişlerdir.

“Hayır, kızım okuyor. İstemem erken evlenmesini. Önce eli ekmek tutsun” (K.1, K.4, K.5)).

“Hayır erken evlenmesini istemem kızımın, kızım okuyabildiği kadar okusun” (K.10, K.11, K.13, K.14).

Kadınların yedisi kızlarının eğitiminin devam ettiğini, eğitimlerini tamamlamadan evlenmelerini istemediklerini ifade etmişlerdir.

“Babaları bana sormadan erken yaşta evlendirdi kızlarımı, onlarda sıkıntı çekti. Bir kızımın kocası öldü. Kayııyla evlendirildi, kocası ölünce. Hiç söz hakkı olmadı” (K.9).

Kadınlardan yalnızca biri bütün kızlarının erken evlendiğini, eşinin ona hiç sormadan kızlarını erken yaşta, istemedikleri kişilerle evlendirdiğini ifade etmiştir.

“Kızım yok. Ama olursa, erken evlenmesini istemem” (K.12).

“Hayır, üniversite okudu, 31 yaşında kendi istediği kişi ile evlendi kızım” (K.15).

“Hayır, okudular, kızlarımın biri 28, biri 26 yaşında evlendi, şimdi de çalışıyorlar” (K.6).

İki kadın da kızlarının üniversite okuduğunu meslek sahibi olduktan sonra evlendiğini belirtmiştir.

4.4. Evlilik Öncesi Flört ile İlgili Görüşler

Görüşülen 30 kadından 28'i gençlerin evlenmeden önce tanışıp arkadaşlık etmesini normal bulduklarını, arkadaşlık edip kendi istedikleri kişilerle evlenmesini doğru bulduklarını ifade etmişlerdir.

“Normal karşılıyorum. Gençler kendileri tanışıp evlensin” (K.1, K.2, K.3, K.5, K.11)

“Normal buluyorum. Kızlarım kendileri tanışıp, istedikleriyle evlendi” (K.4, K.6)

“Büyük kızım görücü usulü evlendi ama küçükler kendileri tanışıp evlendi” (K.7)

“Üniversite okuyan kızın erkek arkadaşı olacak, normal karşılıyorum. Büyük kızlarım erken evlendi, ama küçük kızım kendi istediğiyle evlendi. Biri de bekar, üniversite okudu. O da kendi istediğiyle evlensin isterim” (K.8).

“Kızlarımı eşim erken evlendirdi bana sormadan. Ama gençler arkadaşlık ediyor artık. Torunlarım arkadaşlık ederek, kendi istedikleriyle evlendiler” (K.9).

“Normal buluyorum. Kızım daha çok küçük ama büyüdüğünde kendi istediğiyle evlensin isterim” (K.10).

“Biz flört etmedik, nişanlı kaldık bir süre ama normal buluyorum” (K.12).

“Çok normal karşılıyorum. Ben de lisede flört ettim. Kızımın erkek arkadaşları oldu hep, evliliğini de flört ederek yaptı” (K.15).

Evlilik öncesi flörtlere karşı olduğunu söyleyen iki kadından biri ilkökul mezunu, biri okur-yazardır. Kızlarının flört etmesine karşı olma nedenlerini namus kaygısı, ailenin erkek üyeleri tarafından duyulmasından korkmaları olarak belirtmişlerdir.

“Karşıyım flörtlere, olumlu bakmıyorum. Kızımın flört etmesini istemem” (K.13, K.14).

Evliliğini 18 yaş sonrası yapan ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar ağırlıklı olarak eşleriyle flört ettiklerini, 3'ü ise kısa bir süre nişanlı kaldıklarını ifade etmişlerdir.

4.5. Başlık Parası ile İlgili Görüşler

Çalışmada yer alan 30 kadından 12'si evlenirken aileleri tarafından başlık parası alındığını ifade etmiştir. Başlık parası iki baş hayvan, para ve altın olarak alınmıştır. Hayvanlar gelinin babası tarafından kullanılırken, para ve altın ağırlıklı olarak kadınlara çeyiz hazırlamak için kullanılmıştır. Kadınlardan biri annesinin öldüğünü alınan parayı babasının kendi evliliğinde başlık parası olarak kullandığını söylemiştir.

Başlık parası alınmama nedenleri kadınların abileri için berdel olması, büyük şehre göç nedeni ile ailenin bu geleneği bırakmak istemesi, akraba evliliği yapılması nedeni ile akrabadan başlık parası alınmaması, babanın bilinçli olması ve bu geleneği uygulamak istememesi, başlık parasının haram olduğu inancı ve aileleri istemesine karşın kadınların bu geleneği kadını aşağılayan bir gelenek olduğunu düşünerek karşı çıkmaları olarak sayılabilir.

Kadınlar başlık parası alınmama nedenlerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedirler:

“Ablamdan almışlardı. İstanbul'a göç edince babam bu adeti bırakmak istedi” (K.1).

“Abim evlenmek istiyordu. Başlık parası yoktu. Berdel oldum. Berdel olunca başlık parası alınmıyor. Berdel olmasaydım alınırdı” (K.3, K.8).

“Akraba olduğu için alınmadı. Yabancı olsa alınırdı” (K.6, K.24).

“Babam hacıydı. Haramdır dedi” (K.7).

Kadınlardan biri başlık parası alınmama nedenini babasının dini inancına dayandırarak haram olduğu için alınmadığını ifade etmiştir.

“Babam memurdu. Bilinçli bir adamdı. Karşıydı bu tür adetlere” (K.11, K.30).

“Almanya'da yaşadık bir süre. Babam açık görüşlüydü. Karşıydı” (K.15).

“Ailem karşıydı başlık parasına, hiçbir kardeşimden alınmadı.” (K.18, K.20, K.21, K.26, K.27).

“Başlık parası alınmadı. Dini nikah yapılırken meyir olarak İtalya turu istedim. İmam dinde yeri yok dedi kabul etmedi. Kaç bilezik takacaklarsa onu söyledim. Ekstra bir şey istemedim” (K.25).

“Aşiret geliniyim. Nişanımızın olduğu gün bir kıyamet koptu. Korktum ne oluyor diye. Eşimin ailesi babama başlık parası teklif etmiş. Babam lise mezunu, bilinçli bir insan. karşı çıktı, istemedi” (K.23).

Kadınlar babalarının bilinçli olduğunu, ailelerinin başlık parasına karşı olduğunu ifade etmiştir.

“Ailem başlık parası ve süt hakkı istedi. Biraz sorun yaşandı. Ama karşı çıktım. Başlık parası kızını satmak gibi bir şey. Aldırmadım” (K.17).

Üniversite mezunu kadınlardan biri ailesinin başlık parası almak istediğini, kendisinin bu adete karşı olduğunu ve alınmaması için mücadele ettiğini belirtmiştir. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olan kadınların tamamı evlenirken başlık parası alınmadığını söylemişlerdir.

Tablo 13: Başlık parası ile eğitim durumu

Eğitim durumunuz	Evlenirken aileniz başlık parası aldı mı?	
	Evet	Hayır
Okumaz-yazmaz	4	2
Okur-yazar	1	1
İlkokul	3	3
Ortaokul	3	3
Lise	1	1
Üniversite	0	7
Yüksek Lisans	0	1
Toplam	12	18

Söz konusu kadınların eğitim durumları ile başlık parası arasında genel olarak bir ilişki olduğu düşünülebilir. Başlık parası alınan 12 kadının üçte ikisinden fazlası ilkokul ve altında eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

4.6. Akraba Evliliği ile İlgili Görüşler

Akraba evliliği yapan 7 kadından 3'ünün ikinci kuşak kuzen/uzak akraba iken, 3'ünün paralel kuzen, 1'inin de çapraz kuzen oldukları görülmüştür. Akraba evliliği yapan 7 kadından 4'ü 18 yaşından önce evlenmiş, 3'ü ise 18 yaşından sonra evlenmiştir.

Akraba evliliği yapan kadınlara akraba evliliği ile ilgili görüşleri sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir:

“Eşim ikinci kuşak kuzen. Eşim iyi insan. Ama doğru bulmuyorum akraba evliliğini” (İlkokul mezunu, K.2).

“Eşim uzaktan akraba. Eşimden razıyım. (Okumaz-yazmaz, K.5).

“Eşim halamın oğlu. Doğru bulmuyorum. Hiç mutlu olmadım. Ezildim.” (İlkokul mezunu, K.6).

“Eşim teyzemin oğlu. Akraba evliliğinin bir zararını görmedim” (Lise terk, K.10).

“Eşim amcamın oğlu. Akraba evliliğini onaylamıyorum. 10 yıl çocuk sahibi olmadık. Hep düşük yaptım. Tedavi gördüm. Doktorlar akraba evliliğinden olduğunu söyledi” (Lise mezunu, K.29).

“Eşim amcamın oğlu. Aşk evliliği yaptım. Eşim ruh ikizim. Eşimden razıyım” (Ortaokul mezunu, K.24).

“Eşim ikinci kuşak kuzenim. Doğru bulmuyorum. Eziliyorsun, akrabalara karşı ses çıkaramıyorsun” (Üniversite mezunu, K.21).

Kadınların akraba evliliğine karşı olma nedenlerinin aile içi ilişkilerin bozulması, sağlık sorunları yaşamaları, evlilik içinde ve eşin ailesi ile sorun yaşandığında akrabalık ilişkileri nedeni ile ses çıkaramamaları ve daha çok ezilmeleri olduğu görülmüştür.

Üniversite ve üzeri eğitim seviyesinde olan kadınlardan yalnızca 1'i akraba evliliği yapmıştır. Evliliğini 18 yaş sonrası yapmış ve çeşitli kademelerde eğitim almış kadınlar ağırlıklı olarak evlilik içinde özgürleşememe, çocukların sağlık problemleriyle doğma riski, aile içi ilişkilerin bozulması, kadınların akrabalık ilişkileri bozulmasın diye sorunlara sessiz kalabilmeleri gibi nedenlerle akraba evliliklerini onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Çok azınlıkta olmakla birlikte ben tercih etmem ama çok da karşı değilim yönünde görüş bildiren kadınlar da bulunmaktadır.

4.7. Ev İçi Sorumluluklar ile İlgili Görüşler

Evliliğini 18 yaş sonrası yapan kadınlara evi geçindirmek kimin görevidir? Sorusu sorulduğunda verdikleri yanıtlar iki başlık altında toplanabilir. Evi geçindirmenin asıl olarak erkeğin görevi olduğu, kadının isterse destek olabileceği yönünde görüş bildirenler

ve kadınların da evi geçindirmekten sorumlu olduğu yönünde görüş bildirenler. 18 yaş üstü evlenen ve çeşitli kademelerde eğitim almış olan kadınların ağırlıklı olarak kadınların da çalışması ve evi geçindirme sorumluluğunun sadece erkeklerin omuzlarına yüklenmemesi gerektiği, kadınların da eşit sorumluluk alması gerektiği görüşündedirler.

Aşağıda kadınların kendi görüşlerine yer verilmiştir.

“Evi geçindirmek erkeğin görevidir. Kadın destek olur” (K.16, K.21, K.28, K.29, K.30).

“Evi geçindirmek sadece erkeğin görevi değildir. Ortak sorumluluktur” (K.17, K.18, K.19, K.20, K.22, K.23, K.24, K.25, K.26, K.27).

Erken evlenen ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlar evi geçindirme konusundaki görüşleri iki başlık altında toplanabilir. Ancak erken evlenen kadınlar ağırlıklı olarak evi geçindirmenin erkeğin görevi olduğu görüşündedir ve bu görüşte olan kadınlar çalışma hayatında yer almamışlardır. Evi geçindirmenin ortak sorumluluk olduğunu söyleyen kadınlar azınlıktadır ve çalışma hayatında yer almaktadırlar.

Erken evlenen kadınların ev içi işler konusundaki görüşleri de ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğu, eğer kadın çalışıyorsa paylaşılacağı ve ev işlerinin ortak sorumluluk olduğu yönünde iki başlık altında toplanabilir. Erken evlenen ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlar ağırlıklı olarak ev işlerinin kadının sorumluluğu olduğu görüşündedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlarsa ağırlıklı olarak ev işlerinin ortak sorumluluk olması gerektiği görüşündedirler. Buna rağmen kadınlar eşlerinin kültürel değerler, ataerkil aile yapıları nedeni ile ev işlerinde sorumluluk almadıklarını, ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukların kendi üzerlerinde olduğunu söylemişlerdir.

Kadınların ev içi işler konusundaki görüşleri de aşağıda yer almaktadır.

“Ev içi işler öncelikle kadının sorumluluğundadır. Kadın çalışıyorsa paylaşılır” (K.16, K.28).

“Ev içi işler paylaşılmalı, sadece kadının görevi değildir. Ama ağırlıklı olarak benim üzerimde ev işleri. Kültürel olarak pek yardım etmiyor eşler” (K.17, K.18, K.19, K.20, K.21, K.22, K.23, K.25, K.26, K.27, K.29, K.30)

“Çalışmadığım için benim görevimdir” (K.24).

“Ev işleri ortak sorumluluktur. Eşim evde her türlü iş yapar. Çocuklara bakar”(K.20).

Görüşülen kadınlar arasında ev içi işlerin yalnızca kadına ait sorumluluklar olmadığı ve ev içi emeklerinin ekonomik bir değeri olduğunun bilincinde olan kadınlar bulunmaktadır. Bu kadınların 2'si üniversite mezunu 1'i de ortaokul mezunudur ve 18 yaşından sonra evlenmişlerdir.

Kadınların ev içi emekleri ile ilgili görüşleri kendi ifadeleriyle aşağıda yer almaktadır.

“Evi geçindirmek de ev işleri de ortak sorumluluktur bana göre ama eşime annesi ve kız kardeşi hizmet etmiş hep öyle alışmış, ev işlerine yardım etmiyor. Ben yapıyorum bütün işleri hem dışarda çalışıyorum hem evde, iki katı yoruluyorum. Bunun bir karşılığı olmalı diye düşündüm. Eşime söyledim. Ben artık eve daha az maddi katkı yapıyorum” (K.25).

“Eşim doktor. Çok yoğun olduğu için ev işlerine yardım edemiyor. Ben çalışmıyorum ama yine de yardımcımız var. Böyle telafi ediyor” (K.23).

“Eşim avukat hem işleri çok yoğun olduğundan, hem de ataerkil ailede büyüdüğünden ev işlerine yardım etmiyor ama hep yardımcımız oldu. Bu şekilde telafi ediyor” (K.26).

4.8. Aile Planlaması ile İlgili Görüşler

Yapılan derinlemesine görüşmelerde kadınların tamamı doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Doğum kontrol yöntemlerini kullanıp kullanmama konusunda kadınlar üç grupta ele alınabilirler. Birinci grupta gençliklerinde köyde yaşayan ve aile planlaması yöntemlerine o zamanlar erişemediklerini ve hiç uygulamadıklarını belirten kadınlar yer almaktadır. Söz konusu bu kadınların hiç okula gitmedikleri ve erken evlendikleri görülmüştür. Kadınlar okur-yazar olmadıkları ve ülkedeki hakim dili bilmedikleri için sağlık hizmetlerine ulaşmada eşlerine bağımlı kalmışlardır. Dolayısıyla eğitim seviyesinin yükselmesinin aile planlaması yöntemlerine ulaşmada etkili olduğu düşünülebilir. İkinci grupta köyde yaşadıkları dönemde aile planlaması yöntemlerine ulaşamayan batıya göç ettikten sonra yöntemlere ulaşma ve uygulama imkanı bulan kadınlar yer almaktadır. Üçüncü grup olarak da evlendiklerinden itibaren aile planlaması yöntemlerine ulaşabilen ve uygulayan kadınlar yer almaktadır. Bu gruptaki kadınlar ilçede veya büyükşehirlerde yaşadıkları için aile planlaması yöntemlerine ulaşmalarının ve uygulamalarının mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların bu ifadelerinden eğitimin yanında büyükşehirlere göç etmiş olmanın da aile planlaması yöntemlerine ulaşmayı kolaylaştırdığı görülmektedir. Yapılan görüşmelerde

aile planlaması yöntemlerini hiç kullanmayan kadınların çocuk sayılarının fazla olmasıyla birlikte, bebek kayıpları ve düşükler yaşadıkları tespit edilmiştir.

Evliliğini 18 yaşından önce yapan kadınların aile planlaması ve uygulaması hakkındaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Şimdi biliyorum. Ama o zamanlar bilmezdik. Hiç kullanmadım. Köyde yoktu imkan. Çocuklarımı çok seviyorum ama keşke bilseydim de daha az çocuk getirseydim” (K.3).

“Köyde yoktu. İlçeye gitmem de zordu. Kim götürecektim doktora. Okuma-yazma yok. Türkçe az biliyorum. Hiç kullanmadım” (K.5, K.7, K.9).

“Köydeyken bilmiyordum. Batıya göç edince öğrendim. RİA kullandım” (K.2).

“Gençken köyde yaşıyorduk bilmiyordum. İlçeye taşınınca öğrendim, hap kullandım” (K.8).

“Bilğim var. Hap kullandım” (K.4, K.6, K.10, K.12, K.13, K.14, K.15).

“Bilğim var. Büyük şehirde yaşadım hep, RİA kullandım” (K.11).

Erken evlenen kadınlardan yalnızca biri aile planlaması yöntemini eşinin uyguladığını ifade etmiştir. Eğitim seviyesi düşük kadınlar, aile planlamasını ağırlıklı olarak kadına ait bir sorumluluk olarak görmektedirler.

“Evet, bilgim var, eşim kullanıyor” (K.1).

Tablo 14: Eğitim durumu ile aile planlaması arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Evlilik içinde doğum kontrol yöntemlerini kim kullanmalıdır?		
	Kadın	Erkek	Ortak
Okumaz-yazmaz	6	0	0
Okur-yazar	2	0	0
İlkokul	5	1	0
Ortaokul	2	3	1
Lise	1	1	0
Üniversite	0	3	4
Yüksek Lisans	0	0	1
Toplam	16	8	6

Evliliğini 18 yaşından sonra yapan kadınların aile planlaması yöntemleriyle ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Erkeğin sorumluluğudur. Kadının uyguladığı yöntemler kadının bedenine kimyasallarla dışardan müdahale gerektirmektedir” (K.17, K.22, K.24, K.25, K.26, K.29).

“Ortak sorumluluktur, sadece kadına yüklenmemelidir” (K.18, K.21, K.23, K.27, K.30).

“Çocuk istemeyen eşin sorumluluğudur” (K.16).

“Kadının sorumluluğudur, erkeğe güvenilmez” (K.19, K.20, K.28).

Evliliğini 18 yaş sonrası yapmış, eğitim seviyesi yüksek olan kadınların aile planlaması yöntemlerinin kimin sorumluluğu olduğu yönündeki görüşlerini dört grupta toplayabiliriz. Kadının uyguladığı yöntemlerin kadın sağlığına zarar verdiği bu nedenle erkeğin uygulaması gerektiği yönünde görüş bildirenleri birinci grupta toplayabiliriz. İkinci grupta aile planlamasının ortak sorumluluk olduğu sadece kadına yüklenmemesi gerektiği bu konuda birlikte karar verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirenler ele alınabilir. Üçüncü grupta ise kadının sorumlu olduğu ve kadının uygulaması gerektiği görüşünde olan kadınlar yer almaktadır. Bu görüşte olan kadınlar bu konuda eşlerine güvenerek riske giremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Dördüncü grupta ise çocuk istemeyen eşin bu sorumluluğu alması gerektiği görüşünde olan bir kadın bulunmaktadır.

Görüşülen kadınların 9'unun ölü doğum yaptığı görülmüştür. Bebek kaybı yaşayan kadınlar doğumlarını evde gerçekleştirmişlerdir. Ölü doğum yapan kadınların eğitim seviyeleri ilkokul ve altındadır. Eğitim seviyesi ortaokul ve üzeri olan kadınlarda ölü doğum görülmemiştir.

4.9. Aile İçinde Karar Alma Süreçleri ve Eşten İzin Alma ile İlgili Görüşler

Kadınlara evde önemli kararları kim verir sorusunu yöneltildiğinde kadınların verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibi olmuştur:

“Birlikte karar veriyoruz. Çocuklarla ilgili kararlara eşim karışmıyor, ilgilenmiyor” (K.1).

Kadınların üçü evliliklerinin ilk yıllarında çevre baskısı, eşlerinin ailelerinin evliliklerine daha çok dahil olması gibi nedenlerle kendilerinin hiçbir şekilde karar alma süreçlerine

dahil olmadıklarını, yıllar içinde, çocuklarının eğitim alarak ailelerini değiştirdiğini bu süreçte, eşlerinin de değişim gösterdiğini, fikirlerine değer vermeye başladığını ifade etmişlerdir.

“Eskiden hiçbir konuda sormazdı fikrimi. Yıllar içinde değişti. Artık birlikte karar veriyoruz” (K.2, K.11).

“Eskiden eşim hep kendisi karar verirdi, artık bana da fikrimi soruyor” (K.3).

“Eşim bana da fikrimi sorar” (K.5).

“Eşim evde hiçbir şeye karışmaz. Ama karar verileceği zaman diklenir. Ama ben de sesimi çıkarıyorum, bütün kararları eşime bırakmıyorum” (K.6).

Aile içinde karar alma süreçlerine katılmadıklarını ifade eden kadınların altısı 18 yaşından önce evlenmiş, biri ise 18 yaşından sonra evlenmiştir.

“Eşim kendisi karar veriyor. Bana sormaz birşey” (K.4).

“Eşim karar veriyor” (K.7, K.9, K.13, K.14).

“Eşim ve oğlum karar veriyor” (K.8).

“Düşüncelerimi sormaz. Kendisi karar alır” (K.21).

Boşanmış olan 2 kadın, çocuklarıyla ilgili kararları eski eşleri ile birlikte verdiklerini belirtmiştir.

“Evli değilim. Kendi kararlarımı kendim veriyorum. Çocuğumuzla ilgili kararları birlikte veriyoruz” (K.16, K.30).

“Eşimden ayrırım. Eşimle bir daha hiç görüşmedik. Kızımı büyütürken de hiçbir şeye karışmadı. Kızı ile de görüşmüyor. Hep kendi kararlarımı kendim verdim” (K.15).

“Birlikte konuşup karar veriyoruz” (K.10, K.17, K.18, K.19, K.20, K.22, K.23, K.25, K.26, K.28).

“Eşim bana danışmadan bir şey yapmaz. Çocukları da katarız” (K.24).

“Ben üniversite mezunuyum. Eşim ilkokul mezunu. Çocukların eğitimi ile ilgili konularda ben karar veriyorum” (K.27).

Eşinin ailesi ile yaşayan kadınlar, evde önemli kararlarda söz sahibi olmadıklarını daha çok kayınpederlerinin karar alıcı olduğunu ifade etmişlerdir.

“Ev içindeki ufak tefek kararları birlikte veriyoruz. Eşimin ailesiyle birlikte yaşıyoruz. Ama ayrı eve çıkmak gibi bir konuda eşim de babasına karşı çıkamaz. Kayınpederimin kararı geçerlidir” (K.29).

“Eşimin ailesiyle birlikte yaşıyoruz. Eşim ve kayınpederim karar veriyorlar. Bana fikrim sorulmuyor” (K.12).

Bir yere giderken eşinizden izin alır mısınız? sorusuna kadınların verdikleri yanıtlar aşağıda kendi ifadeleriyle yer almaktadır:

“Hayır, izin almam eşimden. Çalışmak için de almadım. Eskiden gündelik temizliğe gidiyordum, şimdi aşçı olarak çalışıyorum. Eşim karşı çıktı ama dinlemedim.” (K.1).

“Gençken izin alırdım. Artık haber veriyorum” (K.2).

“Gençken alıyordum. Artık mahalle içinde izin almıyorum haber de vermiyorum. İstanbul’a anneme giderken biletimi kestim diyorum. 15-20 gün kalıyorum” (K.3).

“Evet, izin alıyorum” (K.4, K.8, K.9, K.13, K.14, K.28, K.29).

“Komşuya giderken izin almam ama çarşıya ya da babama giderken izin alıyorum” (K.5).

“Hayır, izin almıyorum. Ben gidiyorum diyorum. Yazın Adıyaman’a giderken de biletimi kestim diyorum” (K.6).

“Evet, komşuya, ablama giderken bile izin alıyorum. Vermezse gitmiyorum. Doktor tansiyonum için yürüyüş yapmamı söyledi. Ona bile izin vermiyor. Üzülüyorum, ağlıyorum” (K.7).

“İzin almıyorum, haber veriyorum” (K.10, K.17, K.20, K.21, K.22, K.23, K.27).

“Buralarda almam. Şehir dışına memlekete gideceğim zaman alırım” (K.11, K.19).

“Çarşıya, pazara giderken almıyorum ama uzak bir yere gideceğimde izin alıyorum” (K.12).

“İlk evliliğimde izin almadığımda şiddet görüyordum. Şu an evli değilim” (K.15).

“Şu an evli değilim. Evliyken izin almıyordum” (K.16, K.30).

“Hayır izin almıyorum. Ben bir bireyim. İlk eşimden boşandıktan sonra uzun yıllar yalnız yaşadım. Şimdi ikinci eşimle evliyim. Kimseden izin almaya alışkın değilim.” (K.18).

“Eşim evdeyse izin alırım. Evde yoksa almam. Gelince söylerim.” (K.24).

“Hayır izin almıyorum. Arkadaşlarımla gece dışarı çıkıyorum, spora gidiyorum. Sadece saatleri konuşup haberdar ediyorum” (K.25).

“İzin almam. Bir iş yapacağım zaman danışırım. Fikir alışverişinde bulunuruz” (K. 26).

18 yaşından sonra evlenen kadınlara, eşiniz istediği için giyim tarzınızı değiştirir misiniz? Sorusu sorulduğunda ağırlıklı olarak hayır yanıtını vermişlerdir. Kadınlardan ikisi daha önce eşleri istediği için giyim tarzlarını değiştirdiklerini ancak yapamayıp tekrar eski giyim tarzlarına döndüklerini ifade etmişlerdir. 18 yaşından önce evlenen kadınların ise ağırlıklı olarak görüşleri eşlerinin istediği şekilde giyinmeleri gerektiği yönünde olmuştur. Yalnızca ikisi giyim tarzlarını eşleri istediği için değiştirmeyeceklerini söylemişlerdir.

Evliliğinizde kendinizi eşinizle eşit hissediyor musunuz? sorusu yöneltildiğinde kadınlardan 18’i kendisini eşiyile eşit hissettiğini, 12’si ise eşit hissetmediğini ifade etmiştir. Ayrıca kendisini eşiyile eşit hissettiğini söyleyen 2 kadın aslında bazen bazı konularda eşit hissettiğini, 1’i de kendisini eşinden daha yukarıda gördüğünü ifade etmişlerdir. Boşanmış olan üç kadından ikisi evli oldukları süreçte kendilerini eşleriyle eşit hissettiklerini, 1’i ise eşit hissetmediği, şiddet gördüğü için boşandığını ifade etmiştir.

Erken (-18 yaş) evlenenlerde daha yüksek oranda kendisini eşiyile eşit hissetmedikleri görüşü hakim iken, 18+ yaş üzeri evlenen kadınların 12’si kendisini eşiyile eşit hissettiklerini belirtmiştir. Bu fark önemli olarak düşünülmektedir. 18+ yaş üzeri evlenen kadınların ağırlıklı olarak eğitim düzeylerinin yüksek olduğu bilgisine dayanarak aşağıdaki tabloda eğitim durumu ile karşılaştırılmalı olarak da incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 15: Eğitim durumu ile evlilikte eşit hissetme arasındaki ilişki

Eğitim durumunuz	Evet	Hayır	Toplam
Okumaz-yazmaz	1	5	6
Okur-yazar	1	1	2
İlkokul	3	3	6
Ortaokul	6	0	6
Lise	1	1	2
Üniversite	5	2	7
Yüksek Lisans	1	0	1
Toplam	18	12	30

Eğitim durumu ile kadınların kendilerini eşleri ile eşit hissetmeleri arasında bir ilişki olduğu gözlenebilir. Özellikle okumaz-yazmaz kadınlar ile üniversite ve yüksek lisans mezunu kadınlar arasında ciddi bir fark olduğu gözlenmektedir. Okumaz-yazmaz 6 kadından 5'i kendisini eşi ile eşit hissetmediğini belirtirken, üniversite ve yüksek lisans mezunu 8 kadından 6'sı kendisini eşi ile eşit hissettiğini, 1'i kendisini eşinden yukarıda gördüğünü belirtmektedir.

4.10. Aile içi Şiddet ile İlgili Görüşler

Kadınların 7'si eşinden fiziksel şiddet görmüştür. Yapılan derinlemesine görüşmeler sırasında kadınlar üreme baskısı, cinsel eyleme zorlanma, adıyla seslenmeme/lakap takma gibi farklı şiddet türlerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Boşanmış olan üç kadından ikisi eşlerinden şiddet gördükleri için boşandıklarını ifade etmişlerdir. Fiziksel şiddet gördüğünü ifade eden 7 kadından 6'sı 18 yaşından önce, 1'i 18 yaşından sonra evlenmiştir. Evliliğinde şiddete maruz kalan kadınların eğitim düzeyleri lise ve altındadır.

Evliliğinde fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar yaşadıkları şiddet deneyimlerini şöyle dile getirmişlerdir:

“Zaman zaman eşimden şiddet gördüm, ben de karşılık verdim” (K.1).

“Evliliğimin ilk yıllarında eşimin ailesinden de eşimden de şiddet gördüm. Kaynanam çok zalimdi. Eskiden bilmiyorduk. Görüncem de şiddet görüyordu. Ablam ve elim de. Erkektir yapar diyorduk. Ama artık zaman eski zaman değil, çocuklarım var arkamda. Televizyondan öğrendim. Eşim muhtardır. Artık eşime bu şiddettir, suçtur, herkese söylerim diyorum (K.3).

“Eşim zalim bir insandır, gençken şiddet gördüm. Çocuklar büyüdü, biz yaşlandık” (K.7).

“Ne yalan söyleyeyim, gençken birkaç kez şiddet gördüm eşimden. Ben de küçüktüm. Sessiz kalıyordum. Kendim evlenmek istediğim için kimseye de bişey diyemiyordum. Ama artık çocuklar büyüdü, kızım büyüdüğü okudukça ben de geliştim. Çocuklar arkamda” (K.12).

“Eşimden de ailesinden de şiddet gördüm” (K.14).

“İlk evliliğimde çok ciddi şiddet gördüm. İki yıl dayandım. Boşandım (K.15).

“İlk evliliğimde şiddet gördüm, bıçaklı saldırıya uğradım. Babam, ben seni sokakta bulmadım, bir gün daha durma dedi. Evliliğim bir yılı doldurmadan boşandık” (K.18).

Aşağıda kadınların yaşadıkları farklı şiddet türleri kendi ifadeleriyle yer almaktadır:

“15 yaşında evlendim. Çocuk istemedik. Eşim yaşın küçük daha 18 ol öyle dedi. Ama ailesinden baskı gördük. Bir kızımız oldu. Biz istemiyoruz ama şimdi de ikinci çocuk için baskı görüyorum” (K.10).

“Psikolojik şiddet gördüm” (K.13).

“Fiziksel şiddetle birlikte psikolojik şiddet de gördüm” (K.15).

“Aldatıldım. Bu da bir çeşit şiddet” (K.16).

“Fiziksel şiddetin yanında baskı ve psikolojik şiddet de gördüm” (K.18).

“Kaynanam bana yıllarca kız diye seslendi. Adımı söylemedi” (K.19).

“Psikolojik şiddet görüyorum, aldatılıyorum” (K.21).

“Yeni evliyim, hemen çocuğum olsun istemiyorum. Çocuk sahibi olmam için çok baskı görüyorum” (K.25).

“Zaman zaman psikolojik şiddete ve baskıya maruz kalıyorum” (K.27).

“On sekiz yaşımdan sonra hep çalıştım. Evliyken 3 yıl kadar çalışmadım. Çalışmadığım dönemde eşimden ekonomik şiddet gördüm. Psikolojik şiddet de gördüm. Dijital şiddet de gördüm. Ama baş ettim. Güçlü bir kadını” (K.20).

4.11. Miras Hakkı ve Mülk Edinme ile İlgili Görüşler

Kadınların mirastan pay alması gerektiği yönünde görüş bildiren 25 görüşmeci bulunmaktadır. Kadınların mirastan pay almasını doğru bulmadığını söyleyen 5 görüşmecinin eğitim durumları ilkokul ve altındadır. Kız çocuklarının ailenin geçici üyeleri olarak görülmeleri ve gelin gittikleri yerden eşlerinin miras alacağı görüşü kadınların kız çocuklarının mirastan pay almasını doğru bulmamalarına neden olarak gösterilmektedir.

Kadınlar miras haklarını oğlan kardeşlerine devretme konusundaki düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

“Babam çocuklarım arasında eşit diyor. Ama durumu iyi değilse ben bırakırım” (K.23).

“Şartlarım onlardan daha iyi ise bırakırım” (K.25, K.28).

“Babama sesimi çıkaramam. Babam hayattayken imza almazlarsa vermem” (K.24).

“Ben bıraktım ama eşimle konuştuk. Biz kızlarımıza eşit vericez” (K.2).

“Ben bıraktım oğlan kardeşlerime. Babam için kan parası olarak verilen bir tarla var. Ondan gelecek payımı alıcım. Bizde vermezler kızlara ama biz eşimle konuştuk. Tam olmasa da vericez kızlara” (K.3).

“Ailemde kızlara verilmiyor mirastan pay, ben verdim kardeşlerime. Bir oğlum, iki kızım var. Kızlarıma durumunuz iyiye kardeşinize verin. Değilse eşit paylaşın dedim” (K.6).

“Aldım hakkımı, babam hayattayken eşit dağıttı” (K.11).

“Benim babam tembel bir adamdı. Evlilik dışı ilişkileri oldu. Ailemin sahip olduğu her şeyi oğlan kardeşlerim yaptı, okumadılar. O yüzden ben bırakırım oğlan kardeşlerime çünkü onların hakkı, onların emeği. Babamın İzmir’ de küçük bir zeytinliği var. Bir ağaçta olsa ordan alıcım hakkımı” (K.20).

“Anneme kendi babasından çok miras kaldı. Hepsini oğlan kardeşime vermişti. Oğlan kardeşim evleneceği gün anneme hepsini geri aldurdım. Kardeşim vermek istemedi. Düğünü başına yıkarım vereceksin dedim. Annemle kardeşimi tapuya götürdüm. Hepsini annemin üzerine yaptık. Annem öldükten sonra kime ne düşüyorsa paylaşacağız” (K.15).

Eğitim durumu ile miras hakkını oğlan kardeşe devretme arasında çok g¼c¼l¼ bir ilişki bulunmamaktadır, ancak okumaz-yazmaz ile okur-yazar olan kadınların tamamı “*Evet, bırakırım,bıraktım*” demişlerdir. Kadınlar ağırlıklı olarak kadınların mirastan pay alması gerektiğini söylemelerine karşın, yine ağırlıklı olarak miras hakkını oğlan kardeşe devretmeye olumlu bakmaktadırlar. Bunda kadınların mirası devretme konusunda baskı görmeleri, ailenin sahip olduğu mal varlığında oğlan kardeşin emeği olması, oğlan kardeşe olan bağlılık ve d¼ř¼nce olarak değişime hazır olmakla birlikte uygulamada değişimi kendilerinden sonra başlatma eğilimi olduğu s¼ylenebilir. Çalışmada g¼r¼ř¼len 30 kadından 19’unun kendilerine ait bir evlerinin olduğu g¼r¼lm¼řt¼r. Kadınların 10’u evlerinin eşinin ¼zerine, 4’¼ kayınpederlerinin ¼zerine olduğunu s¼ylemiřlerdir. Kadınlardan biri kredi nedeni ile g¼r¼mcesinin, biri de devam eden bir mahkeme nedeni ile kızlarının ¼zerine olduğunu ifade etmiştir. G¼r¼ř¼len kadınlardan 1’i edindikleri m¼lklere eşi ile ortak olduğunu belirtmiştir. Kadınlardan yalnızca ikisinin evleri kendi ¼zerine kayıtlıdır. Evleri kendi ¼zerine kayıtlı olan iki kadın boşanma deneyimi yaşamış ve evlerini kendileri almışlardır.

4.12. Boşanma ile İlgili G¼r¼řler

Çalışmada yer alan 30 kadından 4’¼n¼n boşanma deneyimi bulunmaktadır. Kadınlardan biri iki evlilik geirmış, iki evliliği de boşanmayla sonuçlanmıştır. Kadınlardan biri ikinci evliliğini yaşamaktadır. Diğer iki boşanma deneyimi olan kadın ise ikinci bir evlilik yapmamıştır. Kadınların boşanma nedenleri sistematik olarak uğranan şiddet ve geçimsizlik olmak ¼zere iki başlık altında toplanabilir. Boşanma deneyimi olan kadınlar ortaokul ve ¼zeri eğitim seviyesindedirler. Boşanma deneyimi bulunan kadınlardan 3’¼n¼n ekonomik ¼zg¼rl¼đ¼ bulunmaktadır.

Kadınların boşanma ile ilgili g¼r¼řleri boşanmaya kesinlikler karşı olanlar, şiddet, aldatma, kuma s¼z konusu olduğunda kabul edilebilir olduğunu d¼ř¼nenler ve boşanmanın çok normal olduğunu d¼ř¼nenler olmak ¼zere ¼ grupta toplanabilir.

Derinlemesine g¼r¼řmelerde boşanma ile ilgili g¼r¼řleri sorulan kadınlar d¼ř¼ncelerini aşağıdaki ifadeler ile belirtmişlerdir:

“*Boşanmaya karşıyım*” (K.8, K.14, K.29).

“*Boşanma olmaz bizde. Kaderin neyse çekeceksin, alın yazısı*” (K.9).

“Boşanma benim için asla olabilecek bir şey değil. Mutsuz olsam bile devam eder evliliğim” (K.13).

“Gelinlikle çıktın, kefenle dönersin. Şiddet olursa belki olabilir” (K.24).

“Karşıyım boşanmaya. Eşimin zaman zaman ilişkileri oluyor. İlişkilerine göz yumuyorum. Ama eve kuma getirirse boşanma nedeni olur benim için” (K.21).

Boşanmaya kesin bir şekilde karşı olduğunu ifade eden yedi kadından ikisi üniversite mezunudur.

“İyi bir şey değildir, boşanma. Ama geçerli bir nedeni varsa kızlarımın yanında olurum. Babası da olur” (K.4).

“Ufak tefek şeyler için boşanılmamalı ama sıkıntıya da katlanılmamalı. Kızımın mutsuz olduğu yerde durmasını istemem” (K.11).

“Eskiden aşk bitince evlilik de biter diye düşünüyordum ama artık öyle düşünmüyorum. Şiddet, aldatma boşanma nedeni olabilir ancak” (K.23).

“Ben hiç mutlu olmadım evliliğimde ama bu saatten sonra boşanmam. Kızlarıma mutsuz olursanız çekmeyin diyorum. Eşim kızıyor kötü örnek oluyorsun diyor. Ben çektim de ne oldu. Koca ömrüm gitti. Neden ömrü boyunca mutsuz kalsın ki” K.6).

“Çok sıkıntı varsa, şiddet, alkol, aldatma varsa boşanma olabilir. Başka sorunlar çekilir” (K.5, K.7, K.10, K.17, K.19, K.28).

“Çok kolay verilmemesi gereken bir karar. Hakarete, birbirini incitmeye varan durumlarda çocuklara zarar verilmemesi açısından boşanılabilir” (K.26).

“İyi bir şey değil ama bazen mecbur. Eltimin kızı boşandı. Hepimiz sahip çıktık. Alkol, şiddet, aldatma olursa kızlarım boşanabilir. Çocuğumun şiddet gördüğü yerde durmasını istemem. Sokakta bulmadım. Biz ölmemişiz daha” (K.3).

“Sıkıntılar varsa boşanılabilir. Kızım bir dönem boşanmayı düşündü. Destek olduk” (K.2).

“Boşanmanın eşiğinden döndüm. Bir yıl ailemin yanında yaşadım. Zor oldu. Barıştık sonra. Annem ve babam bu süreçte çok destek oldular” (K.1).

“Normal buluyorum boşanmayı. Kız kardeşim mutsuzdu. Boşandı. Babam sıkıntı içinde yaşamasına razı gelmedi, destek oldu” (K.12).

“Doğal buluyorum boşanmayı. Olmayan şeyi zorlamamak gerekiyor” (K.22, K.27).

“Evlenmek kadar doğal ve normal benim için boşanmak. Bir dönem eşimden boşanmak istedim. Ücretli öğretmenlik yaparken bir sorun yaşamıyorduk. İkimiz de köyde öğretemdik. Çocuklara sırayla bakıyorduk. Şehre taşınınca sivil toplumda çalışmaya başladım. Çevrem genişledi. Erkek arkadaşlarım arıyor diye eşim sivil toplumda çalışmamı istemedi. Babama söyledim boşanmak istiyorum diye. Babam klasik bir şekilde bu adam seni dövmüyor, evde her türlü iş yapıyor, çocuklara bakıyor içki içmiyor, başka kadın yok daha ne istiyorsun dedi. Eşimle barıştık. Ama eşime ben böyle bir kadını, aktivistim ya beni böyle kabul edersin ya da gidersin dedim. Ailem de beni çok iyi tanıyor. Eşim değişmeseydi boşanırdım kesinlikle. Eşim artık bana çok destek. İşlerimde yardımcı oluyor, destekliyor” (K.20).

“Evlenmek kadar doğal bir şey. Toplumun onayı için evlendim. Mutsuz olunan yerde durulmamalı” (K.25).

Kadınlardan dördünün boşanma deneyimi bulunmaktadır ve boşanmanın çok normal olduğunu ifade etmişlerdir.

“Çok normal olduğunu düşünüyorum. Eşimle sorunlarımız vardı. Boşanmamız çocuğumuz için de daha iyi oldu. İnsan mutsuz olduğu yerde durmamalı. Boşandım” (K.16, K.30).

“İlk eşimden dijital, fiziksel, psikolojik her türlü şiddet görüyordum. Babamdan sakladım bir süre. Babam öğrenince çok destek oldu. Boşandım. İkinci evliliğe uzun süre cesaret edemedim. Oğlan kardeşim cesaretlendirdi. Abla sen daha önce kendi ayaklarının üzerinde durmayı başardın. Evlen olmazsa yine durursun ayaklarının üzerinde diye” (K.18).

“İki evliliğimden de boşandım. İlk evliliğimde ciddi şiddet görüyordum. İki yıl dayanabildim. İkinci eşim ticari bir davadan tutuklanmıştı. Bekleme beni dedi. Anlaşarak boşandık. Ailem soyadımızı kirlettin dedi, ikinci defa boşanıyorum diye. Mahkeme kararı ile ikinci eşimin soyadını kullanıyorum hala. Soyadınız sizin olsun dedim” (K.15).

Kadınlar ağırlıklı olarak şiddet, alkol kullanımı ve aldatma olması durumunda boşanmayı kabul edilebilir bulmaktadırlar. Ancak aldatılmalarına karşın ekonomik ve kültürel nedenlerle buna göz yuman kadınlar bulunmaktadır. Bununla birlikte mutsuz olmayı ve geçimsizliği boşanma nedeni olarak gören kadınlar da bulunmaktadır. Bu düşüncede

kadınların yaşamsal deneyimleri ve yakın çevrelerinde boşanma deneyimi olan kadınların bulunmasının da önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Boşanmak istesenez aileniz size destek olur mu? sorusuna çeşitli kademelerde eğitim almış ve 18 yaşından sonra evlenmiş kadınların verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibi olmuştur,

“Boşandım. Boşanma sürecimde ailem karşı çıkmadı ama ekstra bir desteği de olmadı” (K.16).

“Hayır ailem destek olmaz. Ne olursa olsun boşanmamı istemezler. Ablalarımın birinin evliliği çok sıkıntılı destek olmuyorlar. Ayıp bir şey onlar için boşanmak. Ayrıca maddi güçleri de yok destek olacak” (K.17, K.19, K.29).

“İlk evliliğimden boşandım. Babam çok destek oldu” (K.18, K.30).

“Şiddet, alkol gibi sorunlar varsa olurlar. Kız kardeşim şiddet görüyor eşinden. Annem ben babamı çektim. Okumam yazmam yoktu, Türkçe bilmiyordum, çalışayım, 7 çocuğum vardı. Sen niye çekiyorsun. Yazık ediyorsun gençliğine, daha iyisini bulursun diyor” (K.20).

“Annemi babamı kaybettim. Destek olacak kimsem yok. Hayatta olsalardı. Annem karşı çıkardı. Babam saygı duyardı” (K.21).

“Annemi kaybettim. Babam destek olmak ister aslında ama maddi gücü yok” (K.22).

“Sıkıntı içindeysen ailem destek olur” (K.23).

“Eşim amcamın oğlu olduğu için barıştırmak için ellerinden geleni yaparlar” (K.24).

“Annemi çok erken kaybettim. Babam, ablalarım ve oğlan kardeşlerim var. Kardeşlerim yurt dışında yaşıyor. Modern çocuklar. Ablam bir dönem boşanmak istedi hepimiz destek olduk. Ama kendisi vazgeçti, barıştı sonra” (K.25).

“Destek olurlar, ama ben destek olmasalar da kararlıysam kendi ayaklarımın üzerinde dururum” (K.26).

“Olurlar, özellikle de annem. Ben çektim siz çekmeyin der hep. Ömrünüzü tüketmeyin” (K.27).

Kadınların boşanma konusunda ailelerinden destek alıp alamayacakları konusunda görüşler kesinlikle destek göremeyecekleri, şiddet, aldatma durumunda destek

görebilecekleri, kararlarına saygı duyulup destek olunacağı yönünde üç başlık altında toplanabilir. Kadınların ailelerinin kendilerine destek olmama nedenlerini ekonomik, boşanmanın toplum tarafından hoş karşılanmaması, akraba evliliğinin boşanma ile sonuçlanmasına karşı çıkılması olarak göstermektedirler.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Kürt kadınlarının evlilik deneyimleri incelenmiş olup; evlilik şekilleri, evlilik yaşı, çocuk sayısı, eğitim durumları, evliliğe bakış açılarının yıllar içinde değişip değişmediği, eğitimin evlilik şekilleri ve evliliğe bakış açıları üzerindeki etkileri derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma, kadınların homojen bir yapıda olmadıkları göz önünde bulundurularak Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşayan 30 Kürt kadınla rehber görüşme formları eşliğinde, derinlemesine görüşme ve etnografik gözlem tekniği bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, Kürt toplumunda yaygın olarak görülen erken evlilik, berdel, başlık parası, kuma olgularına rastlanılmıştır. Ataerkil toplum yapısı tarafından oluşturulan kültürel değerler kadınları toplumda ezilen, ikinci sınıf konuma düşürmekte ve hayatlarının öznesi olmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Erken evlenme, berdel, başlık parası, çokeşlilik gibi olgular kadını meta durumuna düşürmekte, değersizleştirmekte ve özel alana hapsedilmesine neden olmaktadır. Kadınların eğitim almasıyla birlikte bu olgular ve uygulamalar bir değişim sürecine girmektedir.

Görüşmeler, İstanbul’da 10, Kars’ta 7, Diyarbakır’da 7, Ankara’da 3, Batman’da 2 ve Muş’da 1 olmak üzere 30 kadınla yapılmıştır. Muş ilinde görüşülen kadın ile Kars ilinde görüşülen 3 kadın kırsalda yaşamaktadır.

Ulaşılan istatistiksel veriler sonucunda, kadınların yaş aralığı 22 ile 72 aralığında tespit edilmiş olup, yoğunluklu yaş aralığının 31-40 yaş grubu olduğu belirlenmiştir. Kadınların %23,3’ü 30 yaşının altında, %43,4’ü ise 40 yaşının üzerinde olup, yaş ortalamasının 42 olduğu tespit edilmiştir.

Kadınların eşlerinin yaşlarına bakıldığında, en düşük yaşın 26, en yüksek yaşın 74 olduğu görülmüştür. Kadınların eşlerinin yaş ortalaması 46’dır.

Kadınların evlenme yaşlarına bakıldığında, 30 kadının evlenme yaş ortalamasının 19 olduğu görülmektedir. Erken evlenen 15 kadının evlenme yaşı ise 16’dır. İzmir’de Göksel (2018) ve Niğde’de Yiğit (2015) tarafından yapılan erken evlenme araştırmalarının bulgularında da ilk evlenme yaşı ortalaması 16 olarak bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın bulguları da Yiğit ve Göksel’in çalışmalarının bulgularını destekler

niteliktedir. Niğde ve İzmir illerinde yapılan bu çalışmalar *erken evlenmenin Türkiye’de yalnızca Kürt toplumuna özgü bir sorun olmadığını göstermektedir*. Kadınların erken evlenme nedenleri ağırlıklı olarak, yoksulluk ve kız çocuklarının namusun taşıyıcıları olarak görülmeleri nedeni ile bir an önce evlendirilmek istenmeleri gelmektedir. Yoksulluk nedeni ile erken evlenmeler yoksulluk döngüsünün devam etmesine neden olmaktadır. Hiç okula gitmemiş olan kadınların evlilik yaşı daha erkendir. Buna karşın evlenmek için lise eğitimini yarım bırakmak zorunda kalan kadınlar da bulunmaktadır. Buradan okula gitmemek mi erken evlenmeye neden olmaktadır yoksa erken evlenmek mi eğitim imkanlarından alıkoymaktadır konusuna net bir cevap verilememektedir. Bu konunun iç içe geçmiş bir kısır döngü olarak süregeldiği görülmektedir. Erken evlenen kadınlar ya hiç eğitim almamış ya da daha düşük eğitim seviyesinde olmaları nedeni ile ağırlıklı olarak iş hayatında ve sosyal hayatta yer alamamaktadırlar. Çalışma hayatında yer alabilenler de nitelik olarak daha düşük kayıt dışı işlerde çalışmışlardır. . Çeşitli kademelerde eğitim almış olan kadınlar daha nitelikli işlerde çalışmaktadır. Çalışmayanlar da hayatın içinde, kamusal alanlarda aktif olarak yer almaktadırlar.

Eğitim almamış olan kadınlar okur-yazar olmamak, hakim dili bilmemek gibi nedenlerle kendi başlarına sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta, bir yerden bir yere yalnız gidememekte yaşamlarının büyük bölümünü özel alanda geçirmekte kamusal alanlarda yer alamamaktadırlar. Eğitimsiz olmaları nedeni ile evlenmeden önceki hayatlarındaki yoksulluk da devam etmektedir. Ancak çalışmada yer alan erken evlenen kadınların, erken yaşta yapılan evlilikleri bir sorun olarak algıladıkları görülmüştür. Kadınların tamamı bu döngünün kırılmasını istemektedirler. Kızlarının okumasını, çalışmasını, kendi ayakları üzerinde durmasını istemektedirler. İlk kızlarını erken evlendiren kadınlar da yıllar içinde düşüncelerinin değiştiğini ve küçük kızlarını erken evlendirmediklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada yer alan kadınların %13’ünün Türk erkekleriyle evlendikleri görülmüştür. Yapılan çalışma elde edilen bu bulgu ile Gündüz Hoşgör ve Smits’in Türkiye’de Türk-Kürt kültürlerarası evlilik araştırmasındaki bulguları (% 10,9) destekler niteliktedir.

Görüşülen kadınların 6’sının okumaz-yazmaz olduğu, 16’sının ise ortaokul ve üzeri eğitim düzeyinde oldukları saptanmıştır. Kadınlardan birinin yüksek lisans düzeyinde, yedisinin de lisans düzeyinde eğitim aldıkları belirlenmiştir. Eşlerin eğitim düzeylerine ilişkin bulguları değerlendirdiğinde, 2’sinin okumaz-yazmaz, 20’sinin ise ortaokul ve

üzeri eğitim düzeyinde oldukları tespit edilmiştir. Kadınlarda okumaz- yazmaz oranının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kadının Statüsü genel Müdürlüğüne hazırlanan Türkiye’de kadının durumu 2010 Raporuna göre okuma-yazma bilmeyen nüfusun büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta ve bu çoğunluk kentten kırsala, doğudan batıya gidildikçe artış göstermektedir.

Kadınların ve eşlerin eğitim durumu çaprazlanarak yapılan karşılaştırmada ise, ilkokul- ilkokul evliliği oranı %66,7, ortaokul-lise evliliği oranı %67, üniversite-üniversite evliliği oranı ise %57,1 olarak bulunmuştur. Buna karşılık üniversite-ilkokul, üniversite-ortaokul ve üniversite-lise evliliğinin her birinin oranı %14,3 olarak tespit edilmiştir. Kadınların eğitim durumları ile eşlerinin eğitim durumları karşılaştırıldığında yüksek oranda korelasyon olduğu görülmektedir. Yani bireylerin *eş seçiminde daha çok eğitim seviyesi benzer olan kişiyle* evlilik gerçekleştirdiği söylenebilir.

Kadınların okula gitmeme ve eğitim sürecinden erken ayrılma nedenlerine bakıldığında yaşadıkları köyde okul olmaması, yoksulluk, eğitimde oğlan çocuklarına öncelik verilmesi, annenin ev işlerine yardım etmesi için kızlarını okula göndermek istememeleri, kızların kendi istekleriyle okumak istememeleri ve evlenme nedeniyle eğitimi bırakma olarak tespit edilmiştir. Bütün bu nedenler dayanağını, kadınları ikincil konuma düşüren toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve ataerkil sistemden almaktadır.

Ailenin kültürü ve dili aktarma işlevleri göz önünde bulundurulduğunda kadınların eğitim almaları, anadilde eğitim hakkı söz konusu olmadığından dilde erimeye neden olmaktadır. Ancak çalışmada yer alan örneklerde Kürt ailelerinin dili kaybetme pahasına kız çocuklarını okuttukları görülmektedir. Çalışma sonucunda, eğitim almama nedenleri arasında dil erimesine yönelik bir bulguya rastlanmamıştır.

Yapılan görüşmelerde, çalışmaya katılan kadınların tamamının erken yaşta yapılan evlilikleri onaylamadığı erken yaşta evlenen kadınların, kendi kızlarının erken yaşta evlenmesini istemedikleri görülmüştür. Kadınların %46’sı en erken evlenme yaşı olarak 25 yaş yanıtını vermiştir. Kadınlar tarafından verilen en düşük evlenme yaşı 20, en yüksek evlenme yaşı ise 30 olmuştur, ortalama olarak ideal evlenme yaşı 24 olarak düşünülmektedir. 100 çocuk ile İzmir ilinde yapılan erken evlilik (D. Göksel, 2018) araştırmasında da kadınların %87’sinin kendi kızlarının erken evlenmesini istemedikleri görülmüştür. Göksel’in araştırmasına katılan çocuk gelinlerin ideal evlilik yaşı olarak

çoğunlukla 19 yaş ve üzerini tercih ettikleri belirtilmiştir. Bu yönüyle her iki çalışmanın sonucu birbirini destekler niteliktedir. TÜİK verilerine göre de 2018 yılında yapılan evliliklerde kadınların ortalama yaşı 24 olarak saptanmıştır. Kız çocuklarının eğitim almalarının, Kürt toplumunda uzun yıllardır varlığını koruyan erken evliliklerin yeniden üretilmesine ve kabul görmesine neden olan *ataerkil toplum yapısının değişim sürecine girmesine yol açtığı* söylenebilir.

Kavramsal çerçevede modernleşme başlığında belirtildiği gibi, modernleşmenin etkileri aile kurumuna da yansımakta ve aile yapılarında değişikliğe yol açmaktadır. Kız çocuklarının eğitimde yer almasındaki artışla birlikte, modernleşmenin yansımaları Kürt toplumunda da kendini göstermektedir. Kürt aile yapısında, evlilik şekillerinde, modernleşmenin etkileri görülmektedir.

Evlilik sırasında alınan başlık parasının, ağırlıklı olarak evlenecek kızlara çeyiz hazırlamak için kullanıldığı belirlenmiştir. Başlık parası alınan 12 kadından yalnızca ikisinde başlık aileler tarafından kullanılmıştır. Kadınlara çeyiz almak amacıyla kullanılmış olsa da başlık parası, kadınların toplumdaki ikincil konumlarını besleyen ve yeniden üreten bir uygulamadır ve kadınlar tarafından da kabul görmemektedir. Kadınların tamamının başlık parası uygulamasına karşı olduğu görülmüştür. Üniversite ve üstü eğitim almış olan kadınların evliliklerinde başlık parası uygulamasının olmadığı saptanmıştır. Başlık parası alınmama nedenlerinin ailenin bu uygulamaya karşı olması, babanın bilinçli olması, İstanbul'a göç edince büyük şehre uyum sağlama isteği, gelin gidilecek ailenin akraba olması, başlık parası almanın haram olduğu inancı ve evlenecek kadının başlık parasına karşı çıkıp ailesi ile mücadele etmesi olduğu söylenebilir.

Modernleşme ile tarım ekonomisinin azalmasına ve bireylerin eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak görülen bir diğer değişim de aile yapısındaki geniş aileden çekirdek aileye doğru meydana gelen dönüşümdür. Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler hem daha geç yaşta evlenerek, evliliği yürütebilecek ve kendi ailelerini kurabilecek manevi olgunluğa ulaşabilmekte hem de ekonomik olarak evi geçindirebilecek maddi güce sahip olmaktadır.

Araştırmada yer alan kadınların %23'ü akraba evliliği yapmıştır. Akraba evliliği yapan 7 kadından 4'ü yaşadıkları deneyimlere dayanarak akraba evliliklerini doğru bulmadıklarını söylemişlerdir. Akraba evliliği ile ilgili bulgulara bakarak 7 kadının

evliliği değerlendirildiğinde, her eğitim düzeyinde kadın olduğu görülmüştür. Söz konusu 7 kadın üzerinden akraba evliliği ile eğitim düzeyinin ilişkili olup olmadığına dair anlamlı bir sonuca varılamamaktadır. Bu konu özellikle incelenmek istenirse, daha fazla sayıda kadınla görüşülmesi uygun olacaktır.

Kadınların %23'ü eşleri ya da eşlerinin aileleri tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılmışlardır. Evliliğinde fiziksel şiddete maruz kalan 7 kadından 6'sı 18 yaşından önce evlenmiştir. Şiddet gören kadınlardan 1'i lise, 1'i ortaokul, 2'si ilkokul mezunu iken 3'ü hiç okula gitmemiştir. Evliliğinde fiziksel şiddet gören 7 kadından 2'sinin eşlerinden boşandığı, 5'inin ise evliliğini sürdürdüğü görülmüştür. Fiziksel şiddet nedeni ile eşinden boşanan kadınların 1'i lise, 1'i de ortaokul mezunudur. Her iki kadının da ekonomik özgürlüğü bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin ve ekonomik özgürlüğe sahip olmanın yaşanan şiddetle mücadele etmekte ve şiddet içeren ilişkiyi sonlandırmakta etkili olduğu söylenebilir. Çalışmada fiziksel şiddet dışında ekonomik, psikolojik, cinsel, dijital şiddet türlerine maruz kaldıklarını söyleyen kadınlar da bulunmaktadır. Eğitim seviyesinin artması ile birlikte kadınların fiziksel şiddet dışındaki şiddet türleri konusunda bilinç kazandıkları görülmektedir.

Evlilik yaşının yükselmesi ve eğitim düzeyinin artması gibi değişkenler nedeni ile kadınların, eşlerinin aileleri ile oturmayı kabul etmek istemedikleri görülmüştür. Çalışma kapsamındaki kadınların sadece 2'si geniş aile içinde yer almaktadır. Kalan 28 kadının 11'i evliliklerine çekirdek aile olarak başlamış, diğer kadınların ailelerinin ise yıllar içinde, maddi olarak refaha erme, göç, aileye yeni gelin gelmesi ile hiyerarşik olarak yükselme gibi nedenlerle çekirdek aileye dönüştükleri görülmüştür.

Görüşmelerde yer alan kadınların %83'ü kadınların mirastan pay alması gerektiği yönünde görüş beyan etmiştir. Kadınların 5'i kızlarına mirastan pay vermeyeceklerini söylemişlerdir. Kadınların bu yöndeki görüşleri ataerkil aile yapısından kaynaklanmakta ve kadınların aile içindeki ikincil konumlarının yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Medeni kanunun 495.maddesine göre miras çocuklar arasında eşittir. Ancak uygulamada kadınların miras haklarını erkek kardeşe bırakmaya zorlanabildikleri, babanın ölümünden önce imza alındığı görülmektedir.

Çalışmada derinlemesine görüşmeler yapılan kadınlardan 2'sinin berdel evliliği olduğu, 1'inin de üzerine kuma geldiği tespit edilmiştir. Berdel ve kuma olgularını deneyimleyen

kadınlar hiç okula gitmemişlerdir. Evliliğinde kuma deneyimi yaşayan kadın inancına sığınarak evliliğine devam etmiştir. Katılımcılar arasında berdel ve kuma evliliklerinin görece az olması, bu tür evliliklerin Kürt toplumunda azaldığı yönünde genel bir yargıya varılabilmesi için yeterli değildir. Ancak eğitim seviyesinin yükselmesinin bu tür evliliklere kadınlar tarafından karşı çıkıldığı ve kumanın boşanma nedeni olarak gösterildiği söylenebilir. Berdel ve kuma evliliklerinin azalıp azalmadığını tespit etmek için daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yirmi birinci yüzyıla geldiğimizde özellikle kırsalda yaşayan Kürt kadınlarının yasalarda eşitlik olmasına karşın, Türkiye’de yaşayan diğer hemcinslerine göre daha zor koşullarda yaşıyor olmasının nedeni Kürt kadınlarının görmezden gelinmesi, yeterince hizmet götürülmemesi, sosyal politikalar geliştirilmemesidir. Ülkede barış ortamının sağlanması için adımlar atılması, çatışmaya ayrılan maddi kaynakların kadınların güçlenmesi için kullanılması Kürt kadınlarının çağdaş ve hak eşitliğine dayalı statü kazanmasına imkan verecektir. Devlet kent-kır, cinsiyet, etnisite ayrımı yapmadan bütün vatandaşlarına aynı hakları sağlamakla yükümlüdür. Medeni kanunla ve anayasa ile herkese eşit olarak verilen haklar, toplumun her kesimine eşit bir şekilde ulaştırılmalıdır. Toplumun kendi kendine değişip dönüşmesini beklemek yerine hali hazırda bulunan yasalar somut bir şekilde uygulanmalı ve toplumun bütün olarak kalkınması sağlanmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Kürt kadınlarının evlilik deneyimleri incelenmiş ve bu bağlamda çalışma, kadınların homojen bir yapıda olmadıkları göz önünde bulundurularak Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşayan kendisini Kürt olarak tanımlayan 30 kadınla erken evlenme ve eğitim düzeyine yönelik ayrı ayrı hazırlanan rehber görüşme formları eşliğinde, derinlemesine görüşmeler yapılarak ve etnografik gözlem tekniği bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde istatistiksel verilerden de yararlanılmıştır.

Çalışmanın temel araştırma konusu olarak “*Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş Kürt kadınlarının aile ve evlilik kurumuna bakış açıları arasında önemli farklılıklar bulunmakta mıdır?*” sorusu akademik bakış açısıyla irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan 18 yaşından önce evlenen kadınların %73’ü ev kadını iken 18 yaşından sonra evlenmiş olanların sadece %33’ü ev kadınıdır. Aynı zamanda kadınların eğitim düzeyine göre çalışma durumu incelendiğinde çalışan 9 kadının yarısının lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Okula gitmemiş kadınların hiçbirinin çalışmadığı tespit edilmiştir. *Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte kadınların aile içinde ekonomik değer üreten bireyler haline geldikleri söylenebilir.*

Görüşülen kadınların tamamının hem resmi nikahı hem de dini nikahı bulunmaktadır. 18 yaşından önce evlenen kadınlar önce dini nikah ile evlenmişlerdir. 18 yaşından sonra evlenen kadınlar önce resmi nikahlarının yapıldığını, daha sonra dini nikah yapıldığını ifade etmişlerdir. *Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte evliliğin hukuki bir kurum haline geldiği söylenebilir.*

Eğitim seviyesi düşük olan kadınlar erken yaşta evlilik yaparken, çeşitli kademelerde eğitim imkanlarından yararlanan kadınlar evliliklerini 18 yaş sonrası yapmışlardır. *Eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak evlilik yaşının yükseldiği söylenebilir.*

Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları kendi deneyimledikleri erken evlilikleri onaylamadıklarını, kendi kızlarının eğitim almasını ve erken yaşta evlenmemesini istediklerini söylemişlerdir.

Bununla birlikte evliliğini 18 yaş sonrası yapan kadınlardan 12'si evlenmeden önce eşleriyle flört ettiklerini, 3'ü kısa bir süre nişanlı kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca üniversite mezunu olan kadınların tamamı evlenirken başlık parası alınmadığını söylemişlerdir.

Aile içinde karar alma süreçleriyle ilgili olarak, erken evlenenlerde daha yüksek oranda kendisini eşyle eşit hissetmedikleri görüşü hakim iken, eğitim düzeyleri yüksek olan kadınlar ağırlıklı olarak kendilerini eşleri ile eşit hissettiklerini belirtmişlerdir. *Eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak kadınların evlilik içinde karar alma süreçlerinde yer almak istedikleri söylenebilir.*

Araştırmanın bir diğer sorusu olan “*Kürt kadınlarının eğitim imkanlarından yararlanması Kürt aile yapısında değişikliklere neden olmakta mıdır?*”

Çalışmaya katılan kadınların 26'sı Kürt erkekleriyle evlilik yaparken, dördü Türk erkekleriyle evlilik yapmıştır. Türk erkekleri ile evlenenler lise ve üzeri eğitim almış kadınlardır. *Eğitim imkanlarından yararlanan Kürt kadınlarının kültürlerarası evliliğe daha açık olduğu söylenebilir.*

Erken evlenen kadınların 14'ü eşlerinin aileleriyle birlikte yaşamışlardır. 18 yaşından sonra evlenen ve çeşitli kademelerde eğitim alan kadınların ise 11'i eşlerinin aileleriyle birlikte oturmadıklarını ve bunu kabul etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. *Eğitim düzeyinin artması ile Kürt aile yapısı geniş aileden, çekirdek aileye doğru değişim gösterdiği söylenebilir.* Yapılan etnografik gözlemlerde aile yapısının mekansal olarak geniş aileden çekirdek aileye doğru değişim göstermekle birlikte akrabalık ilişkilerinde bağlılığın ve sıkı bir iletişimin halen devam ettiği gözlenmiştir.

Erken evlenen kadınlar kırsalda yaşama, Türkçe bilmeme, okur-yazar olmama gibi nedenlerle sağlık hizmetlerine ulaşma konusunda ailenin erkek üyelerine bağımlı olduklarından aile planlaması yöntemlerine ulaşamamışlar ve fazla sayıda çocuk sahibi olmuşlardır. Fazla sayıda çocuk sahibi olmanın kadınların tercihi olmadığı görülmektedir. Hayatlarının çeşitli dönemlerinde ilçeye ya da büyük şehirlere göç eden kadınların aile planlaması yöntemlerine daha rahat ulaşabildikleri görülmüştür. 18 yaş sonrası evlenen ve çeşitli kademelerde eğitim alan kadınlar, çocuklarını daha iyi şartlarda yaşatabilmek, daha iyi eğitim almalarını sağlamak, iş hayatında yer almaları nedeni ile çocuk büyütmede zorlanmak gibi nedenlerle daha az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih etmektedirler. *Eğitimde yer alma oranının yükselmesine bağlı olarak çocuk sayısında*

azalma olduğu görülmekte, Kürt aile yapısı çok çocuklu aileden, az çocuklu aile yapısına doğru değişim göstermekte olduğu söylenebilir.

Hiç okula gitmemiş olan kadınların tamamı Kürtçe'yi aktif olarak kullanır ve çocuklarına aktarırken, eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak kadınların Kürtçe bilme oranları azalmaktadır. Kadınların Kürtçe aktif olarak kullanmamasında batıya göç edilmesi de önemli bir etken olarak görülmüştür. Bunun sonucunda *Kürt ailesi anadilini aktarma işlevini kaybetmektedir.*

Çalışmada “*Kadınların eğitim almasıyla birlikte evlilik şekilleri, ritüelleri değişikliğe uğramakta mıdır?*” sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Çalışmaya katılan üniversite düzeyinde eğitim almış olan kadınlar, evliliklerinde başlık parası alınmadığını ifade etmişlerdir. *Eğitim seviyesi düşük olan kadınlarda başlık parası alınırken eğitim düzeyinin artmasına bağlı olarak başlık parası uygulamasının azaldığı söylenebilir.* Erken yaşta evlenen kadınlar ağırlıklı olarak eşlerini kendileri seçmemişlerdir. *Yine eğitim düzeyinin artmasına bağlı olarak eşle tanışma ve evlilik şekilleri değişime uğramıştır. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar ağırlıklı olarak eşleri ile kendileri tanışarak ve flört ederek evlenmişlerdir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlarda berdel evliliğine ve çok eşliliğe rastlanmamıştır.*

Eğitim düzeyinin ve evlilik yaşının yükselmesine bağlı olarak, nikah şekli değişiklik göstermekte, dini nikah önceliğini resmi nikaha bırakmaktadır. Dini nikah resmi nikahtan sonra dini bir sembol olarak gerçekleştirilmektedir.

Yine çalışmanın sorularından biri olan “*Erken yaşta evlendirilen Kürt kadınları ile çeşitli kademelerde öğrenim görmüş Kürt kadınlarının evlilik ve aile içindeki sorunları farklılık göstermekte midir?*” sorusuna yanıt olarak öncelikle şiddet konusu ele alınmıştır. Bulgular kısmında değinilen şiddet sorusuna ilişkin tablo yalnızca fiziksel şiddet üzerine oluşturulmuştur. Evliliğinde eşinden ya da eşinin ailesinden fiziksel şiddet gören kadınların eğitim durumları lise ve altındadır. Üniversite ve üzeri eğitim almış kadınlar fiziksel şiddete uğramamışlardır. Lise ve ortaokul mezunu kadınlar şiddet gördükleri eşlerinden boşanmışlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışmada, eğitim düzeyi düşük olan kadınlarda şiddete maruz kalma daha yüksek oranda görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar derinlemesine görüşmeler sırasında üreme baskısı, cinsel eyleme zorlanma, adıyla seslenmeme / lakap takma gibi farklı şiddet türlerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. *Eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak kadınların*

farklı şiddet türlerine karşı bilinçlendikleri, psikolojik, duygusal, dijital, cinsel şiddet türlerinin farkında oldukları söylenebilir.

Çeşitli kademelerde eğitim alan ve 18 yaş sonrası evlenen kadınlar çalışma hayatında yer almak istemektedirler. *Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar çalışma isteklerine eşleri tarafından müdahale edilmesini evlilik içi bir sorun olarak görmektedirler.*

Erken evlenen, eğitim seviyesi düşük olan kadınlar giyim tarzlarını eşlerinin isteklerine göre belirlerken, *eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar ağırlıklı olarak giyim tarzlarına müdahale edilmesini evlilik içi sorun olarak algıladıkları görülmüştür.*

Evliliklerinde fiziksel şiddete uğrayan kadınlar teknolojik gelişmeler, televizyon ve internetin köylere ulaşması, kızların eğitim alarak annelerini de bilinçlendirmeleri, çocuklarından güç almaları gibi nedenlerle, artık fiziksel şiddete uğramadıklarını dile getirmişlerdir.

Yukarıda araştırma sorularına verilen sonuçların dışında, çalışmada aşağıdaki sonuçlara da ulaşılmıştır:

Görüşülen kadınlardan birinin 22 yaşında olması ve 15 yaşında evlenmiş olması erken evliliklerin halen devam ettiğini göstermektedir.

Görüşülen kadınların tamamının kız çocuklarının eğitim alması görüşünde olduğu da çalışmada elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır.

Çalışmada yer alan kadınların büyük bir çoğunluğunun evlilik öncesi flört ilişkilerini olumlu karşıladığı, kızlarının evlenecekleri kişiyi tanımaları, sevdikleri insanlarla, sağlıklı evlilikler gerçekleştirmeleri görüşünde oldukları görülmüştür.

Büyükşehirlerde ya da ilçede yaşayan kadınların aile planlaması yöntemlerine ulaşması daha kolay olurken, köyde yaşayan kadınların bu imkanlardan yararlanmasının daha zor olduğu söylenebilir. Türkçe bilmemek ve okur-yazar olmamak da aile planlaması yöntemlerine ulaşmada bir engel oluşturmaktadır. Çeşitli nedenlerle aile planlaması yöntemlerine ulaşamayan kadınların fazla sayıda çocuk sahibi oldukları, bunun yanı sıra bebek kayıpları ve düşükler yaşadıkları sonucuna varılabilir. Araştırmada yer alan eğitim seviyesi yüksek olan kadınların tamamının aile planlaması yöntemlerini kullandığı buna bağlı olarak bebek kaybı yaşamadıkları ve isteyerek anne oldukları görülmüştür.

Bugünün Türkiye'sinde Kürt kadınlarının yaşadıkları sorunları çözecek ve sorunlar ortaya çıkmadan önleyecek, her türlü psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet, hukuk bilgisi ve eğitilmiş genç insan gücü bulunmaktadır. Sorunların çözümü için eksik olan şey toplumsal cinsiyete duyarlı, feminist perspektife dayanan, mikro, mezo ve makro düzeyde sürdürülebilir devlet politikalarıdır. Kadın ve eğitim politikaları devlete ait politikalar olmalı, hükümetlere göre değiştirilmemelidir. Sürdürülebilir devlet politikaları ile kız çocuklarının yaşadığı olumsuzlukları tersine çevirmek geleceğe yapılacak en büyük yatırımdır. Sürdürülebilir kalkınmayı güvence altına almak için, cinsiyet eşitliğine duyarlı, bölgesel farklılıkları gözetenek bunlara yönelik veriye dayalı politikalar geliştirmek gereklidir.

Araştırmadan çıkan sonuçlara aşağıdaki öneriler getirilmektedir:

Çalışma nicel araştırmaya taşınarak evreni temsil edecek bir örneklem ile yapılarak, konu daha geniş kapsamlı olarak ele alınabilir. Yapılacak saha çalışmaları ile özellikle Kürt nüfusun yoğun olduğu illerde ve kırsalda erken evlenme, kuma, berdel olgularının ne sıklıkla devam ettiği tespit edilebilir. Saha çalışmaları ile mikro düzeyde kadınların ihtiyaçları belirlenip danışmanlık sağlayarak sosyal hizmet gereksinimlerini karşılayabilecek danışma merkezleri kurulmalıdır. Kadınlara, okuma-yazma, kadın ve üreme sağlığı, kadın hakları, toplumsal cinsiyet, insan hakları eğitimleri götürülebilir. Feminist bakış açısı ile kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak, güçlendirecek, hayatlarının nesnesi değil öznesi olmalarını sağlayacak sosyal hizmetler götürülebilir ve sosyal politikalar geliştirilebilir. *Feminist perspektiften sosyal hizmetler ve sosyal politikalar geliştirerek, Kürt kadınlarının güçlenmesini sağlamak ülkede barış ortamının sağlanmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.*

Yerelde belediye bünyelerinde ailelerle feminist bakış açısıyla çalışacak, kadınların güçlenmesini ve yetkin bireyler olmasını sağlayacak, Türkçe bilmeyen kadınlara anadillerinde hizmet verebilecek sosyal hizmet birimleri oluşturulabilir. Bu birimler buldukları ilin kırsalında yaşayan, merkezlere ulaşım imkanı bulunmayan kadınlara mobil hizmet verebilmelidir.

Sosyal hizmetin mezo düzey uygulamalarından olan grup çalışmaları feminist bakış açısıyla uygulanarak Kürt kadınların yaşadıkları sorunları, ataerkil yapıyı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini tahlil etmelerini ve yaşadıkları sorunların toplumsal kaynaklarını görebilmelerini sağlayacak ortamlar oluşturulabilir.

Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar olmaksızın hiçbir toplumun ilerlemesi sağlanamaz. Bu nedenle hayatın her alanında kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi, kadınların güçlenmesi ve yetkin bireyler olabilmeleri için kadınların eğitim alması mutlaklıdır.

Her toplumda olması gerektiği gibi Kürt toplumunda da eşitlik ve demokrasi ilkelerinin öncelikle aileye yerleşmesi gerekmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerin giderilebilmesi ve Kürt kadınlarının güçlendirilmesi için, Kürt erkeklerinin ve Kürt kadınlarının aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesi gereklidir. Bu da ancak kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmeleri, erkeklerin de kadınların uğradıkları haksızlıklar konusunda farkındalık kazanmaları ile mümkün olabilir. Feminist sosyal hizmet çocuklar, aileler ve erkeklerle çalışırken de kullanılabilir bir alandır. Mezzo sosyal hizmet uygulaması olarak, grup çalışmaları erkeklerin, babalık rolleri, aile içi çatışmalar, çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği konularında bilinçlenmeleri için yöntem olarak kullanılabilir.

Kadınların çalışma hakkının önünde engel olarak görülen annelik ve çocuk bakımı konusunda toplumun bakış açısını ve kalıp yargıları değiştirme yoluna gidilmeli ve çocuk bakımının ebeveynlerin ortak sorumluluğu olduğu düşüncesi yerleştirilmeli, ebeveynlerin çalışma yaşamlarına katılımını kolaylaştıracak çocuklarını güvenle bırakabilecekleri çocuk bakım kurumları kurularak destekleyici sosyal hizmetler sağlanmalıdır. Ayrıca ev kadınlarının da sosyal hayatın içinde yer alabilmeleri, hayatın içinde aktif birer birey olabilmeleri için de çocuklarını güvenle bırakabilecekleri çocuk bakım kurumları oluşturulmalıdır.

Erken yaşta yapılan evliliklerin önüne geçebilmek için, 18 yaşından önce yapılan evliliklerin çocuk istismarı olduğu kabul edilmeli ve hiçbir şekilde göz yumulmamalıdır. Göz yumanlara hukuki yaptırımlar uygulanmalıdır. Mevcut Türk Ceza Kanununa göre erken yaşta evlendirilen kız çocuklarıyla ilgili olarak *reşit olmayanla cinsel ilişki başlığında 104.maddeye* göre yalnızca eşe ceza uygulanmaktadır. Ceza kanununda erken yaşta evlendirilen kız çocuğunun anne-babasına da ceza uygulanması yönünde madde eklenmelidir. Bu konuda aileler bilgilendirilmelidir.

Bunun için, toplum, devlet ve STÖ'ler üst düzeyde çaba göstermelidir. Erken evliliklerin kadına verdiği psikolojik, fizyolojik, bedensel zararlar göz önüne alınarak önleyici

politikalar geliştirilmelidir. Hastanelerde gerçekleşen çocuk doğumları sağlık çalışanları ve hastane yönetimi tarafından kayıt altına alınmalı ve gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır.

Okul sosyal hizmeti uygulamaya konularak, kız çocuklarının ev işlerine yardım, erken evlenme gibi nedenlerle eğitim sürecinden alıkonulmasının önüne geçilmeli, kız çocuklarının okullaşma oranı arttırılmalıdır.

Kırsalda hala kız çocukları eğitim hakkından mahrum bırakılmakta ve ailede bir an önce evlendirilmesi gereken geçici aile üyeleri olarak görülmektedir. On iki yıl eğitim zorunlu olmasına karşın kız çocukları dört yıllık eğitimden sonra okutulmamaktadır. Kız çocuklarının zorunlu eğitimden alıkonulmasının denetim mekanizmaları oluşturulması ve yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Ayrıca okul sosyal hizmetinin uygulamaya konulması ile birlikte, çocukların okulda ilk kez karşılaştıkları ana dilleri dışındaki bir dile uyum sağlamaları ve yaşadıkları dil travmasını atlattıkları konusunda önleyici önlemler alınabilir. Anadil dışında bir dil ile eğitim almanın getirdiği akademik olarak geri kalmanın ve okul bırakmanın önüne geçilebilir.

Yoksul ailelere çocuklarını okutabilmeleri için devlet tarafından uygulamaya konulmuş olan ŞEY uygulaması bulunmaktadır. Ancak bir çocuğun eğitim masraflarının karşılanabilmesi için oldukça yetersizdir. Uygulamanın şartları iyileştirilmeli ve yaygınlığı, bilinirliği arttırılmalıdır. Saha çalışmaları yapılarak okuldan alınan kız çocukları ve aileleri projeden haberdar edilmelidir. Uygulama feminist perspektiften ele alınarak bölgesel bazda, kız çocuklarına pozitif ayrımcılık yapılarak daha yüksek miktarda ödeme hedeflenmelidir. Böylece kız çocuklarının eğitimde yer almasının önündeki yoksulluk engeli ortadan kaldırılarak erken evlenmelerinde önüne geçilebilecektir.

Kız çocuklarının eğitimde yer almasını arttırmak amacıyla gösterilen nitelikli annelik ve daha iyi nesiller yetiştirmeleri argümanından sıyrılıp, kadınların kendi güçlenmeleri için eğitim almaları gerekliliği düşüncesi benimsenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynakları Kürt kadınlar aleyhine harekete geçirmek, mevcut sistemi Kürt kadınlar adına işler kılmak, kadınları hakları konusunda bilinçlendirecek ve güçlendirecek sosyal politikalar geliştirmek, yerel yönetimlerde kadınları güçlendirecek sosyal politikalar

geliştirebilmek için bütçe ayırmak, yapılabilecek makro düzeyde sosyal hizmet uygulamaları olarak gösterilebilir.

Saha çalışmaları belirli aralıklarla tekrarlanarak, gelişmeler takip edilebilir ve ihtiyaçların, yaşanan sorunların değişiklik gösterip göstermediği gözlemlenebilir. Çıkan sonuçlara göre politikalar sürdürülebilir ya da değiştirilebilir.

Kürt kadınlarının evlilik ve aile içinde yaşadığı sorunların dayanağı toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve ataerkil toplumsal yapılardır. Sorunları ortadan kaldırmak ve değişimi sağlamak kısa vadede mümkün görünmemektedir. Sorunların uzun vadede çözümünü sağlayabilmek ve toplumsal dönüşüm sağlayabilmek için Milli Eğitim müfredatı toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmelidir. Kadına yönelik şiddeti önleyebilmek için, lise ve üniversitelerde gençlere toplumsal cinsiyet eşitliği, flört şiddeti, şiddet türleri ve korunma yolları hakkında eğitimler verilmelidir. Kadınlarla ilişki halinde bulunan kamu görevlilerine toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmelidir.

Kadın Bakanlığı yeniden kurularak, kadın sorunlarına bölgesel bazda eğilimesi, bölgelere göre pozitif ayrımcılık yapılarak Kürt kadınlarının yaşam şartlarının iyileştirilmesi gereklidir. Devlet ve sivil toplum örgütleri kadınları üreme sağlığı, kadın sağlığı konularında güçlendirmelidir. Kırsalda yaşayan kadınlar kentlerde yaşayan kadınlarla eşit fırsatlara sahip olmalıdır. Türkiye'nin imzacısı olduğu toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak olan sözleşmeler ülkenin her coğrafyasında uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- AĞDEMİR S. (1991). *Aile ve Eğitim*. Aile ve Toplum. Yıl 1. Cilt 1. Sayı 1.
- AKIN MH, AYDEMİR MA. (2007). *Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutumları Bağlamında Aile ve Evlilik Kurumlarına Bakışları*. Fen Edebiyat Fakültesi. *Edebiyat Dergisi*. Sayı.18, 43-60 Selçuk Üniversitesi: Konya.
- AKTAŞ G. (2015). *Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bakış*. Sosyoloji Konferansları No:52
- ALIŞKIN Ö, ARSLAN E, DURMAZ E, ERDEM M, İNANDI T, PEKER S, SAVAŞ N, YENİÇERİ A. (2015). *Hatay’da Akraba Evliliği Sıklığı, Nedenleri, Çocuk Sağlığı, İlişkilerde Mutluluk ve Yaşam Doyumu*. Turk J Public Health 2016;14 (1) Available online at: <http://tjph.org/ojs/index.php/>
- ARAT N. (2010). *Feminizmin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- ARIKAN G. (1988). *Kırsal Kesimde Kadın Olmak*. Edebiyat Fakültesi Dergisi. Sayı 2. Cilt 5. 1-16. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- ATASÜ TOPÇUOĞLU R. (2016). *Kadın Hareketleri ve Feminist Bilgi Birikiminin Sosyal Hizmetlere ve Sosyal Çalışmaya Getirdiği Açılımlar Üstüne Düşünceler. Bölüm 1. Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet* ŞAHİN F, ŞAŞMAN KAYLI D. İstanbul: Nika Yayınları.
- AYDIN M. (2016). *Sistemik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- BAŞARAN ALKAN N. (2001). *Anadolu’da Çoğuşlilik ve Kuma Olgusu*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- BAYER A. (2013). *Değişen Toplumsal Yapıda Aile*. İlahiyat Fakültesi Dergisi. Şırnak Üniversitesi. Yıl 4. Cilt 4. Sayı 8.
- BAYRAK M. (2002). *Geçmişten Günümüze Kürt Kadını*. Ankara: Özge Yayınları.
- BOLAK BORATAV H, EŞLEN ZİYA H, OKMAN FİŞEK G. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. Bilgi İstanbul: Üniversitesi Yayınları.
- BORA A. (2013). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Bölüm 15. Ayrımcılık. Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. AYAN CEYHAN M, ÇAYIR KENAN. Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- BURCU E, SANIYAMAN S, SIRMA ÇS, YILDIRIM F. (2015). *Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma*. *Bilig Dergisi*. Sayı.73, 63-98
- BUZ S. (2009). *Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması*. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. Cilt 20, Sayı 1, s. 51-65.
- CANATAN K. (2011). *‘Aile Sosyolojisi: Bilimsel ve Kuramsal Çerçeve’*. *Aile Sosyolojisi*. (Ed.) CANATAN K, YILDIRIM E. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.

- COLLIN F, KAUFER I. (2016). *Feminist Güzergah*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- ÇAĞLAYAN H. (2006). *Feminist Perspektiften Kürt Kadın Kimliği Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- ÇAĞLAYAN H. (2013). *Kürt Kadınların Penceresinden*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇAKIR S. (1996). *Kadın Araştırmaları Bilimde Neleri, Nasıl Sorguluyor, Neleri Değiştirmek İstiyor?* İnsan, Toplum, Bilim 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. Kavram Yayınları: İstanbul.
- ÇİMEN KL. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: IQ.
- DOĞAN GÖKSEL P. (2018). *Çocuk Gelinlerin Erken Evlilik Süreçleri ve Erken Evliliklerin Önlenmesine İlişkin Görüş ve Düşüncelerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi: Manisa.
- DUYAN V, ÖZBESLER C. (2009). *Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. Eğitim ve Bilim Dergisi*. ted.org.tr Cilt 34, Sayı 154, 17-25
- ERDEM T. (2015). *Modernleşme. İnsan ve Toplum*. ASLAN H, BİLGİN V, YAZICI E. Ankara: Binyıl Yayınevi. S.:205
- EŞSİZOĞLU A. (2012). *Medeni Kanun ve Aile*. (Ed.) YENİLMEZ Ç. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- FREYER H. (1963). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Çev. Nermin Abadan Unat.
- GIDDENS A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GÖKÇE B. (2010). *'Türk Toplumunda Aile Yapısı'*. *Aile Sosyolojisi*' Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- GÖZAYDIN N, PARLATIR İ, TEZCAN AKSU B, TÜRKMEN S, YILMAZ Y, ZÜLFİKAR H. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜNDÜZ HOŞGÖR A., SMITS J. (2015). *Türkiye'de Türk-Kürt Kültürlerarası Evlilik Eğilimleri* Türkiye Dördüncü Nüfus Bilim Konferansı. Ankara.
- HATİBOĞLU B. (2008). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Anarko-Feminist Bakış: Makrodan Mikroya Sosyal Hizmet. Toplum ve Sosyal Hizmet. Sayı 2. Cilt 19)*
- İÇLİ G. (1997). *Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım*. PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, s.3, ss.59-67.
- İLKARACAN P. (1998). *Doğu Anadolu'da Kadın ve Aile. Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Tarih Vakfı Yayınları: Ankara. 173-192.
- KARA B. (2015). *Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi*. Süleyman Demirel Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt. 20, Sayı 2. 59-72
- KASAPOĞLU A. (2012). *'Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları'*. *Aile Sosyolojisi*, (Ed.) A. Kasapoğlu, N. Karkıner, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.

- KOÇAL AV. (2014). *Kürt Kimliğinin Toplumsal Evrimi Bağlamında Geleneksel Aileden Modern Bireye Kürt Kadınının Toplumsal Değişim Dinamiklerinden Biri Olarak Çatışma Ortamı*. Savaş ve Siyasal Şiddette Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet Genç Araştırmacılar Konferansı. 25-27 Nisan 2014 İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- KORAY M. (2012). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- KÜMBETOĞLU B. (2017). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- OZANKAYA O. (1988). *Toplum Bilimine Giriş*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- SHAHRZAD M. (2013). *Devletsiz Ulusun Kadınları. Kürt Kadını Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Avesta Yayınları.
- SINHA A, YILDIZ K (2005). *Kürt Kadın Hak ve Özgürlükleri Bildirgesi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- TAYLAN HH. (2009). *Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler*. Edebiyat Fakültesi Dergisi. Selçuk Üniversitesi. Sayı 22.
- TAYLAN HH. (2016). *Sakarya Roman Ailelerinde Erken Evlilik Araştırması*. *International Journal of Social Science*. Number. 52. p. 221-228.
- TEATER B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Ankara: Nika Yayınları.
- TEKELİ Ş. (2017). *Feminizmi Düşünmek*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TEZCAN M. (1998). *Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TOKUROĞLU B. (2015). *Aile-Evlilik-Toplumsal Cinsiyet. İnsan ve Toplum*. ASLAN H, BİLGİN V, YAZICI E. Ankara: Binyıl Yayınevi. S.:205
- TUNA F. (1973). *Ezo Gelin*. [Film]. Türkiye.
- TURAN F. (2011). *Aile ve Değişme, Aile Sosyolojisi*. KASAPOĞU A, KARKINER N. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.
- WALBY S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- YAVUZER H. (2012). *Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YEŞİLDAL H. (2010). *Toplumsal Değişme Kuramları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.
- YILDIRIM E. (2017). *Yeni Bir Hayat Kurmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- YILMAZ A. (1990). *Berdel*. [Film]. Türkiye.
- YİĞİT T. (2015). *Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- YOLCUOĞULU İG. (2012). *Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi*. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. Sayı 2. Cilt 23.
- YÜCEL M. (2006). *Berdel*. İstanbul: Kesit Yayınları.

EKLER

1. ERKEN EVLENME REHBER GÖRÜŞME FORMU

İsmim Neslihan Baykal Tuna, Üsküdar Üniversitesi'nde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Kürt kadınların evlilik deneyimleriyle ilgili bir araştırma yapıyorum. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz. Size bazı sorular soracağım. Sorulara vereceğiniz yanıtlar araştırmanın raporlanmasında kullanılacaktır. Katıldığınız için teşekkür ederim.

Görüşmecinin Adı Soyadı :

Görüşme Tarihi :

Görüşme Yeri :

Görüşme Süresi :

I. KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum yeriniz

Yaşınız

Medeni Haliniz

Eğitim durumunuz

Eşinizin eğitim durumu

Mesleğiniz

Kaç yaşında evlendiniz?

Eşinizle aranızda kaç yaş fark var?

Resmi nikahınız var mı?

Resmi nikahınız varsa ne zaman kıyıldı?

Eşinizi kendiniz mi seçtiniz?

Akrabalık ilişkisi var mı?

Evlenmenize kim karar verdi?

Size fikriniz soruldu mu?

Sorulsaydı evlenmek ister miydiniz?

Aileniz sizi evlendirmeye karar verirken eşinizin hangi özelliklerine dikkat etti?

Evlenirken aileniz başlık parası aldı mı? Başlık parası ne için kullanıldı?

Evlendiğinizde eşinizin ailesiyle birlikte oturdunuz mu?

Kürtçe biliyor musunuz?

Çocuklarınıza anadilinizi öğrettiniz mi?

Kaç çocuğunuz var?
Kaç kız kaç erkek?
İlk hamilelik yaşıınız?
Düşük/Ölü doğum var mı?
Kaç kardeşiniz? Kaç kız kaç erkek?
Diğer kardeşleriniz de erken mi evlendi?
Ailenizin kız çocuklarını erken evlendirmesinin nedeni nedir sizce?
Çocukluğunuz nasıldı?
Evlenmeden önce arkadaşlarınız var mıydı?
Aileniz geçimini neyle sağlıyordu?
Çocuk yaşıta evli olmak nasıl bir şeydi?
Evliliğinizde mutlu oldunuz mu?
Erken yaşıta yapılan evliliklerle ilgili ne düşünöyorsunuz?
Sizce kız çocukları en erken kaç yaşıında evlenmeli?
Evlenmeden önce flört edilmesini nasıl karşılıyorsunuz?
Siz kızınızı erken yaşıta evlendirmeyi düşünöyor musunuz?
Sizce kız çocukları eğitim almalı mı?
Bir yere giderken önceden eşinizden izin alır mısınız?
Evliliğinizde kendinizi eşinizle eşit hissediyor musunuz?
Evde önemli kararları kim verir?
Ailenize ait bir eviniz var mı? / Kimin üzerine?
Sizce kız çocukları mirastan pay almalı mı?
Miras hakkınızı erkek kardeşlerinize bırakır mısınız?
Aile planlaması/doğum kontrol yöntemleri hakkında bilginiz var mı? / Hiç uyguladınız mı? / Kimin sorumluluğundadır?
Evliliğinizde eşinizden ya da eşinizin ailesinden şiddet gördünüz mü?

II. BOŞANMAYLA İLGİLİ BİLGİLER

Boşanmayla ilgili ne düşünöyorsunuz?
Çocuklarınızdan biri boşanmak istese nasıl karşılırsınız?

2. EĞİTİM DÜZEYİNE YÖNELİK REHBER GÖRÜŞME FORMU

İsmim Neslihan Baykal Tuna, Üsküdar Üniversitesi'nde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Kürt kadınların evlilik deneyimleriyle ilgili bir araştırma yapıyorum. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz. Size bazı sorular soracağım. Sorulara vereceğiniz yanıtlar araştırmanın raporlanmasında kullanılacaktır. Katıldığınız için teşekkür ederim.

Görüşmecinin Adı Soyadı :

Görüşme Tarihi :

Görüşme Yeri :

Görüşme Süresi :

I. KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum yeriniz

Yaşınız

Eğitim durumunuz

Mesleğiniz

Medeni Haliniz

Eşinizin eğitim durumu

Eşinizle aranızda kaç yaş fark var?

Anne babanızın eğitim durumu

Kürtçe biliyor musunuz?

Çocuğunuz var mı?

Çocuğunuza anadilinizi öğrettiniz mi?

Kaç kardeşiniz?

Eğitimi almanız aile yapınızda değişim/dönüşüme neden oldu mu?

II. EŞ SEÇİMİYLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Kaç yaşında evlendiniz?

2. Sizce en erken evlenme yaşı kaç olmalı?

3. Eşinizi kendiniz mi seçtiniz?

4. Eşinizle nasıl tanıştınız? Arkadaş/dershane-okul/akraba/sosyal medya/iş

5. Evlilik kararı alırken aile büyüklerinin (abi, amca) onayını aldınız mı?

6. Akraba evliliğini nasıl karşılıyorsunuz? / Eşinizle akrabalık ilişkiniz var mı?

7. Eş seçiminde aşağıdaki konular sizin için önemli mi?
 - a. Fiziki özellikler
 - b. Eğitim durumu
 - c. Meslek
 - d. Ekonomik durum
 - e. Din/mezhep
 - f. Dindarlık
 - g. Aynı memleket
 - h. İlk evlilik olması
 - i. Aynı sosyal çevre
 - j. Çalışma saatlerinin az olması
 - k. Etnik köken
 - l. Siyasi görüş
 - m. Başka...
8. Aileniz evlenmek istediğiniz kişiye karşı çıksaydı ailenizi karşınıza alır mıydınız?
9. Başlık parası/süt hakkı ile ilgili düşünceleriniz neler? /siz evlenirken başlık parası alındı mı? Anneniz evlenirken alınmış mı?
10. Eşinizle flört ettiniz mi?
11. Evlenirken dini nikah yaptırдыңız mı?

III. EVLİLİKLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Sizce evi geçindirmek kimin görevidir?
2. Sizce ev içi işler kimin görevidir?
3. Eşinizin ailesiyle birlikte oturmayı kabul/tercih eder misiniz?
4. Evlilik içinde doğum kontrol yöntemlerini kim kullanmalıdır?
5. Aile içinde çocukların bakımından öncelikli olarak kim sorumludur?
6. Eşiniz istediği için giyim tarzınızı değiştirir misiniz?
7. Evlilik içinde kadının kocasına hayır deme hakkı var mıdır?
8. Bir yere giderken ya da bir işe/kursa başlarken eşinizden izin alır mısınız? /almalı mısınız?
9. Aile içinde bir mülk edinildiğinde kimin üzerine olmalıdır?
10. Sizce kız çocukları mirastan pay almalı mıdır?
11. Ailenizden gelecek miras hakkınız erkek kardeşlerinize devreder misiniz?

12. Aile içi şiddet konusunda ne düşünüyorsunuz? / Hiç şiddet gördünüz mü?
13. Evlilikte asla kabul edemem dediğiniz şeyler var mı?
14. Evliliğinizde kendinizi eşinizle eşit hissediyor musunuz? / hissetmek ister misiniz?
15. Aile içinde önemli kararları kim alıyor?

IV. BOŞANMAYLA İLGİLİ BİLGİLER

1. Boşanmayla ilgili ne düşünüyorsunuz?
2. Boşanmak isteseniz aileniz size destek olur mu?
3. Çocuğunuz mutsuz olsa/eşinden şiddet görse boşanmasına destek verir misiniz?

3. ETİK KURUL RAPORU

Altunizade Mahallesi Hatuk Türksöy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342-/ 2019-170

27/03/2019

Sayın Doç.Dr.İsmail BARIŞ
(Neslihan BAYKAL TUNA)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 25/03/2019 tarihinde yapılan 03 No.lu toplantısında “Feminist Sosyal Hizmet Perspektifi Bağlamında Kürt Kadınlarının Evlilik Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuri TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

4. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Neslihan Baykal Tuna
Doğum Yeri ve Tarihi : Bakırköy - 1973
Yabancı Dili : İngilizce
İletişim (Telefon/e-posta) : 05326089342 / neslihan.baykaltuna@gmail.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Bakırköy Lisesi - 1991
Lisans : İstanbul Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü - 2001
Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü –Halen

Çalıştığı Kurum / Kurumlar ve Yıl:

KODA (Köy Okulları Değişim Ağı) / Gönüllü Eğitimci, 2017-
Gençtur Düşlerim Gerçekleşiyor Projesi / Gönüllü Eğitimci-Kamp Lideri, 2011-
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Yaz Okulu/Masal Anlatıcısı, 2017
Mavi Dalga Anaokulu/ Masal Anlatıcısı / Çocuk Yogası Eğitmeni, 2016
Young&Rubicam Reklamevi Reklamcılık A.Ş. / Müşteri İlişkileri, 1994-1997
Tetaş Tekstil A.Ş. / İthalat Servisi, 1993-1994
Gençtur Turizm Ltd.Şt., 1991-1992

Sertifikalar:

2018- Toplumsal Cinsiyet Atölyesi / Gençtur-TOG Vakfı
2018- Share Experience, Get Inspired / Non-formal learning tools /
SCI-Erasmus (Belçika)
2018- Sanat Psikoterapilerine Giriş Eğitimi / Sanat Psikoterapileri Derneği
2017- Amsterdam Alternatif Okullar / Yurt Dışı Alternatif Okul Ziyaretleri
2016- Viyana Alternatif Okullar / Yurt Dışı Alternatif Okul Ziyaretleri
2016- İçimdeki Cinsiyet / Çağdaş Drama Derneği 26. Drama Kongresi

- 2016- Etkili Öğretmen Etkili Çocuk / YTÜ-Çamlıca Çocuk Akademisi
- 2016- Okul Öncesinde Tematik Öğrenme Yaklaşımı / Çağdaş Drama Derneği
- 2015- Çocuk Yogası Eğitimlik Eğitimi / Merih Kenet Yoga Stüdyosu
- 2015- Okul Öncesi ve Yaratıcı Drama / Çağdaş Drama Derneği
- 2015- Masal Anlatıcılığı Atölyesi / Nazlı Çevik Azazi
- 2015- Keyifle Okuyorum - Özenle Yazıyorum / Yaratıcı Drama Köprüsü Semp.
- 2014- Öğrenci Koçluğu Sertifika Programı / Kadir Has Üniversitesi
- 2014-Yaratıcı Drama Liderliği Eğitimi / Çağdaş Drama Derneği

